

Бібліотека пригод

В. Скотт

АЙВЕНГО

Л. ДОЗВІЛЛЯ

✦ *Бібліотека пригод*

Бібліотека пригод

 ВИДАВНИЦТВО
КЛУБ СІМЕЙНОГО ДОЗВІЛЯ
Харків
2011

ББК 84.4ВЕЛ
С44

Жодну з частин даного видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Переклад з російської:

Скотт В. Айвенго. — Харьков: Книжный Клуб «Клуб
Семейного Досуга»; ООО «Книжный клуб “Клуб семейно-
го досуга”», г. Белгород, 2010.

Перекладач *Ірина Чернова*

Адаптація та передмова *Андрія Клімова*

В оформленні обкладинки використано ілюстрацію
Анни Носач

Оформлення серії *Михайла Курдюмова*

Художник *Анна Носач*

© Книжковий Клуб
«Клуб Семейного
Дозвілля», видан-
ня українською мо-
вою, 2011

© Книжковий Клуб
«Клуб Семейного
Дозвілля», пере-
клад та художнє
оформлення, 2011

ISBN 978-966-14-0862-2 (серія)
ISBN 978-966-14-7446-7 (PDF)

Історії «шотландського чарівника»

Вальтер Скотт (1771—1832) вважається основоположником жанру історичного роману. Його творчістю захоплювались Олександр Пушкін, який називав письменника «шотландським чарівником», Микола Гоголь, Лев Толстой та Леся Українка. Таємниця популярності його книжок — не в екзотичних середньовічних звичаях і не в складній інтризі, а в тому, що зближує людей усіх епох та національностей: у живих людських почуттях, які, за словами самого Вальтера Скотта, «однаково хвилюють людське серце, чи б'ється воно під сталевими обладунками п'ятнадцятого століття, чи під парчевим каптаном вісімнадцятого, чи під блакитним фраком і жилетом сьогодення». Письменник відкрив невідому епоху, цілий світ європейського Середньовіччя. Його книжки нерідко ставали відправною точкою для досліджень і наукових відкриттів, а такі романи, як «Айвенго» (1819), принесли йому всеєвропейську славу.

Вальтер Скотт був шотландцем за походженням, і Шотландія посідала в його серці особливе місце. Майбутній письменник народився в Единбурзі в родині юриста, а все його раннє дитинство минуло

в містечку Сандиноу на дідусевій фермі, куди хлопчика відправили відновлювати сили після перенесеної «лихоманки», яка насправді була однією з найнебезпечніших дитячих хвороб — поліомієлітом. Незважаючи на всі зусилля близьких, Вальтер на все життя залишився кульгавим і йому доводилося ходити спираючись на палицю. Уже о цій порі виявилися дивовижні здібності хлопчика — насамперед жвавий розум і феноменальна пам'ять. З роками він дістав колосальний об'єм знань, і в подальшому під час написання величезних історичних романів Вальтерові Скотту не доводилося ритися в архівах і упродовж місяців просиджувати в бібліотеках — матеріал завжди був у нього «під рукою».

Життя на Шотландському пограниччі — історичній межі між Англією та Шотландією — дозволило хлопчикові познайомитися зі шотландським фольклором і старовинними баладами про лицарські часи. Тут він уперше почув про шотландських розбійників, що хазяйнували в цих краях. У коледжі, до якого він вступив, трохи зміцнівши, за Вальтером Скоттом закріпилася слава чудового оповідача. Він захопився поезією, організував у коледжі «Поетичне товариство», вивчав німецьку мову та знайомився з творчістю німецьких поетів-романтиків. Проте Скотт-старший бачив його майбутнє іншим — 1786 року Вальтерові довелося стати учнем у юридичній конторі батька, а потім вступити до Единбурзького університету.

Але, навіть ставши професійним адвокатом, Вальтер Скотт цікавився літературою та історією. Під час численних поїздок країною він збирав і записував народні легенди й балади про героїв шотландського минулого. А 1791 року він познайомився зі своїм першим коханням — Вільяміною Белшес, дочкою

единбурзького юриста. Вона віддала перевагу синові заможного банкіра, з яким і одружилася. Це стало для молодика страшним ударом, а образ Вільяміни потім не раз утілювався в героїнях романів письменника, зокрема в образі леді Ровени з роману «Айвенго».

Вальтер Скотт узяв шлюб із французенкою Маргаритою Шарлоттою Шарпантье й обійняв посаду шерифа в Селкиркширі, а ще за кілька років став одним із секретарів Верховного суду Шотландії. Ці обов'язки Вальтер Скотт виконував до кінця життя, хоча головним джерелом його доходів стала з часом літературна праця.

1802 року автор-початківець опублікував збірку народних балад під назвою «Пісні шотландського кордону», а потім велику поему «Пісня останнього менестреля», що збудила цікавість читачів до його творчості. Роман «Уєверлі» (1814) вразив читацьку публіку новизною стилю та жвавістю описів старовинних шотландських звичаїв. У перших своїх книжках письменник звертався до недавнього минулого, події якого були ще живі в людській пам'яті, але 1819 року в романі «Айвенго» звернувся до середньовічної Англії. Ця книжка принесла письменникові визнання в найвищих сферах суспільства, йому було надано титул баронета.

Після «Айвенго» було написано цикл книжок про Шотландію XV—XVI століть, однією з головних героїнь яких стала королева Марія Стюарт, а місцем дії — замок, у якому її утримували ув'язненою. Роман «Пригоди Найджела» (1822) зустрів захоплений прийом у Лондоні, а «Квентин Дорвард» (1823) — у Франції. Цікаво, що до 1827 року всі книжки Вальтера Скотта виходили без зазначення імені автора, хоча читачі ще з часів появи «Айвенго» чудово його знали.

1825 року на лондонській біржі сталася фінансова паніка, і її жертвами, разом із багатьма іншими ділками, стали видавець Скотта і власник друкарні, у якій друкували його книжки. Обидва готові були оголосити про банкрутство, однак Вальтер Скотт здійснив лицарський вчинок, гідний найшляхетніших із його героїв, — узяв на себе відповідальність за всі рахунки, які становили величезну на ті часи суму в 120 000 фунтів стерлінгів, і прирік себе на виснажливу багаторічну літературну працю, щоб виплатити борг.

Дев'ятитомна праця «Життя Наполеона» і двотомна «Історія Шотландії» дали змогу письменникові сплатити борги, але це коштувало йому величезного напруження сил. Здоров'я Вальтера Скотта похитнулося. Лікарі вмовили його вирушити на лікування в Італію, а британський уряд надав для цього корабель. Під час подорожі самопочуття Скотта раптом погіршилося, і письменник наказав повертатися.

За кілька місяців автор двадцяти шести романів, більшість із яких увійшли до скарбниці світової культури, помер у своєму шотландському маєтку Ебботсфорд.

Пам'ять «шотландського чарівника» увічнена у величому пам'ятнику, спорудженому в центрі Единбурга на кошти шанувальників його творчості. Це готична стела заввишки понад шістдесят метрів, у ніші біля підніжжя котрої сидить вирізьблений із білого мармуру автор «Айвенго», «Роб Роя», «Квентина Дорварда» та інших чудових книжок, які стали «вічними супутниками» багатьох поколінь читачів.

Розділ 1

За старих часів у тому мальовничому куточку Англії, що зветься графством Йоркшир, де на пагорбах і в долинах шумлять ліси та бистрі річки несуть свої води до холодного моря, трапилося немало дивовижних і героїчних подій. За переказами, тут колись жив казковий вонтлейський дракон; тут у часи усобиць Білої та Червоної троянди гриміли запеклі битви, і в цих таки краях блукали лихі розбійники, подвиги яких упродовж століть уславляють народні пісні й балади.

Таке місце дії нашої повісті.

Описувані в ній події відбулися в дванадцятому столітті, наприкінці володарювання Ричарда I, прозваного Ричардом Левове Серце. То була епоха великих змін, сповнена жорстоких і кривавих подій. Завойовники-нормани, що на століття раніше вдерлися до країни, намагались остаточно підкорити англосаксів, які володіли цією землею протягом кількох століть. Фактично в Англії жили — і зовсім не мирно — два народи, що розмовляли різними мовами, і жоден із них не бажав визнавати панування іншого. Але особливо гострою була ворожнеча між шляхетними феодалами й верховною владою. Упродовж

усього дванадцятого століття королі Англії вперто боролися зі своїми васалами — герцогами, графами й баронами, які відстоювали право панувати на землях, що їм належали. Згідно з законами того часу, вони підкорювалися тільки голові держави — королю, але насправді були майже незалежними від нього. Їхній союз скріплювала лише клятва вірності, яку норовисті й корисливі феодалі постійно ламали, а іноді навіть розв'язували війни проти свого законного володаря. Нескінченні розбрати посилювалися також через постійні чвари між норманськими баронами і старою знаттю — саксонськими землевласниками-танами.

У цій жорстокій боротьбі, що охопила всю країну, королі знаходили підтримку в простих людей — адже для вільного землероба-йомена та ремісника головним ворогом був норманський феодал, який прагнув перетворити вільних громадян у кріпосних. І чимало простолюдинів дійсно ставали рабами, найчастіше через борги, якими облутували їх землевласники. Долею таких рабів та їхнього потомства ставала найтяжча праця в каменярнях, на корчуванні лісів, на загородах і в полі.

Ричард Левове Серце, король, якого називали «мандрівним лицарем на престолі», надовго залишив свою неспокійну батьківщину, дотримуючись клятви, яку дав Святому Престолу, — вирушити до Палестини й завдати нищівної поразки султанові Саладину, остаточно відвоювавши у мусульман право володіти великою святиною — Гробом Господнім. Для цього необхідно було зміцнити межі Єрусалимського королівства — держави, створеної на Святій землі лицарями-хрестоносцями ще в часи перших хрестових походів.

Під ту пору образ лицаря-хрестоносця став одним із найшанованіших у християнському світі. Ці загартовані воїни, які носили на плащах знак хреста, упродовж багатьох років протистояли натиску «невірних», здійснюючи часом неймовірні подвиги. Багато з них ставали членами духовно-лицарських орденів, даючи обітницю бідності, послуху й безшлюб'я. Одним із перших виник орден Храму, інакше званий орденем тамплієрів. Його метою був захист християнських завоювань у Палестині, проте вже у XII столітті він набув таких багатств і могутності, що почав диктувати свою волю європейським монархам і втручатися у відносини між державами.

Безстрашний і великодушний Ричард мав військовий успіх, а його дар полководця й затята хоробрість були відомі всій Європі. Немало було в короля-лицаря і друзів, і ворогів, але жоден із його супротивників не наважився б заперечувати, що успіх Третього хрестового походу, коли султан Саладин, обложений в укріпленій твердині Аккон, був змушений здатися, належить Ричарду.

Тим часом, скориставшись відсутністю законного короля, владу в Англії підступно захопив його брат принц Джон, підтримуваний норманською знаттю. Почувши про це, Ричард Левове Серце негайно залишив Святу землю і вирушив на батьківщину. Однак на півдорозі, неподалік Відня, його обманом захопив у полон найзліший ворог Англії — германський імператор Генрих VI.

На відчай своїх підданих, змучених тиранією норманської знаті, Ричард опинився у в'язниці. А тим часом у його володіннях залишилося зовсім небагато англосаксів, які змогли зберегти землі своїх батьків. Злочини баронів множилися кожного дня, принц

Джон руйнував країну, а знать вимагала для себе все нових вольностей та привілеїв. Ворожнеча й ненависть між норманами-переможцями і переможеними саксами зростали.

Багряне сонце сідало за густим дубовим лісом. Де-не-де дуби перемішувалися з буком, різакон та іншими чагарниками, які росли так щільно, що, здавалося, зовсім не пропускали його косих променів. Але іноді дерева розступалися, утворюючи просіки, стежки, галявини й лабіринти, і можна було навіть почути тихий дзюркіт ручая, що біг по схилу невисокого пагорба.

По схилах пагорба ліниво блукало стадо свиней, а на вершині його влаштувалися, мирно бесідуєючи, два йоркширці — судячи із зовнішності й одягу. Старший з них був плечистим бородатим чоловіком, похмурим на вигляд і дикуватим. Він був одягнений у потерту куртку хутром назовні, перетягнену широким шкіряним поясом із мідною пряжкою. За пояс було заткнуто довгий, добре загострений ніж із роговим руків'ям. Непокрита голова свинопаса з густим, скуйовдженим, кольору іржі, волоссям, була втомлено опущена до землі, а міцну шию охоплювало намертво залютоване мідне кільце, схоже на собачий ошийник, із написом саксонськими літерами: «Гурт, син Беовульфа, раб Седрика Ротервудського».

Поряд із Гуртом сидів чоловік років на десять молодший від нього. Рухливе й худорляве обличчя його виражало цікавість і клопітну нетерплячість; розмова між приятелями відбувалась англо-саксонською говіркою, якою говорив увесь простий народ, окрім норманських солдатів і людей, безпосередньо наближених до можновладців. Убрання, на вигляд схоже

на одяг свинопаса, було з найкращої матерії та незвичайного крою. Малинового кольору куртка, де-неде вкрита яскравими візерунками, а поверх неї — короткий та широкий сукняний зашмульганий плащ, підбитий яскраво-жовтою тканиною. Плащ оцей можна було перекидати з одного плеча на друге і, якщо охота, обгортати навколо тіла. На руках побрязкували срібляні браслети, а на шиї виднівся такий самий ошийник, але срібний та з написом: «Вамба, син Безмізкого, раб Седрика з Ротервуда». Худі ноги Вамби були взуті в довгоносі черевики, один з яких був червоним, а другий — жовтим, голову вкривав ковпак із дзвониками, що дзвеніли під час кожного руху, а за поясом стирчав дерев'яний бутафорський меч.

На відміну від свого похмурого приятеля, Вамба ні хвилини не міг усидіти на місці; його фізіономія домашнього блазня, то дурнувата, то лукава, навіть і тут, удалині від маєтку, немовби й далі розважала панів, які нудьгують, і вже почала дратувати свинопаса.

— Чортів виплодок! — вигукнув Гурт, здіймаючись на рівні й сурмлячи в ріг, щоб зібрати свиней, які розійшлися пасовищем у пошуках жолудів. Стадо обізвалося різноголосим хроканням, але й не подумало залишити тіністі й заболочені береги джерела. — Кляті негідні тварюки, і я разом із вами! Фангсе! Неробо! — крикнув він на кудлату вівчарку. — Нехай сам диявол виб'є тобі всі зуби, ти що тут розлігся, старий дурню, жени їх до мене!

Блазень упав на землю і зареготав.

— Вамбо, — з досадою обернувся до нього свинопас, — уставай-но, брате, допоможи мені. Виведи цих поганих свиней з болота, вони, щойно почують твої дзвіночки, миттю побіжать за тобою немов ягнята.

— Ти так вважаєш, приятелю? — Блазень навіть не поворухнувся. — Мої ніжки радять мені не лізти в бруд. Такій важливій персоні, як Вамба, не годиться каляти своє царствене вбрання. Нехай цим займається твій пес. А ще краще, Гурте, якщо ці свині, загубившись, на ранок перетворяться на норманів, нам на спільну втіху...

— Щира правда, друже, хоча й вийшла з дурної голови.

— Послухай-но, що я ще скажу, — вів далі Вамба, сміючись, — якщо я декому натякну, що ти кличеш норманів свинями, тебе відразу ж повісять, аби налякати інших балакунів. Не ті зараз часи — твоєму хазяїну Седрикові складно буде вступитися за тебе, як раніше.

— Ти хочеш виказати мене? Та ти ж сам перший почав величати моїх свиней... Гей, Фангсе, жени їх сюди! — закричав свинопас, одразу забувши про жарти приятеля. — Ого-го-го! Ось уже майже і все стадо зібрано... Мерщій підводься, Вамбо, ти що, не бачиш — гроза йде, треба поспішати.

— Може, я й дурень, але не глухий. — Блазень легко скочив на ноги. — Проте це не гуркіт грому, я чую тупіт підкованих копит...

— Годі тобі веселитися, ходімо, інакше нас накриє злива. — Гурт, посвистуючи й погукуючи, погнав свиней однією з лісових стежок. — Чи тобі не бай-дуже, хто там скаче? Чуєш, небо просто розколелося, а потемніло як! Послухай мене хоч раз: треба забиратися додому до бурі! Ніч буде жахлива!

— Цікаво, що це там за вершники, — пробурмотів Вамба, однак, підхопивши дубець, що лежав на мокрій траві, хутко рушив услід за стурбованим свинопасом.

Розділ 2

Вамба не надто поспішав на відміну від вимоклого приятеля — тупіт кінських копит наближався, і, попри сердиті крики й лайку Гурта, він то рвав недозрілі горіхи, то витріщався навсібіч. Невдовзі кавалькада з десяти вершників наздогнала їх.

В одному з них блазень одразу ж упізнав превелебного Еймера, настоятеля сусіднього абатства, відомого в окрузі шанувальника полювання та бенкетів. Чернець міцно, незважаючи на деяку огрядність, тримався в сідлі, укритому довгою попоною з вишитими мітрами, хрестами та іншими знаками його духовного сану. Послушник вів в'ючного мула, вочевидь, із багажем його хазяїна, а два ченці того-таки ордену їхали клисом в ар'єргарді, бесідуючи між собою. Гаптований золотом одяг настоятеля через швидкі перегони був майже сухим, вираз його круглого обличчя, яким він майстерно володів, міг би здатися сумирним і простосердим, якби не зверхній та владний погляд із-під навислих брів, яким він зміряв Вамбу. Погляд цей одразу ж згас, і повіки священнослужителя склепилися.

Супутником настоятеля був чоловік років сорока, сухорлявий, високий та м'язистий. У кожному його русі відчувалася сила, і навіть чернецька червона мантия з білим хрестом на плечі не могла приховати, що під нею — тіло загартованого воїна, звиклого до тривалих походів. Каптур був відкинутий, і обличчя чоловіка здавалося майже чорним від південного сонця. Високе чоло перетинав тонкий шрам, а зверхній вираз цього лица викликав боязку пошану. Різкі сухі риси і дещо тремтливі губи під чорними вусами свідчили про бурю потаємних пристрастей,

а пошкоджене око надавало вершникові виразу зловісної суворості. Під скромним плащем незнайомця на мить майнули лицарська кольчуга, що щільно прилягала до тіла, й гострий кинджал, заткнений за пояс.

За лицарем їхали верхи двоє зброєносців; один тримав повід бойового коня у повному озброєнні, інший віз довгий спис свого пана з прапором хрестоносця, що майорів на його вістрі, та трикутний щит, обшитий червоним сукном, під яким приховувався девіз лицарського ордену. На арабських скакунах, нав'ючених обладунками, зброєю та всіляким збіжжям, зброєносців наздоганяла пара темношкірих слуг у білих тюрбанах; легке шовкове вбрання урожденців Сходу, прикрашене строкатим шитвом, свідчило про багатство і знатність їхнього господаря; натомість сам він був одягнений у край просто і строго.

Незвичайна кавалькада привернула увагу не тільки Вамби, а й менш цікавого Гурта, який, щоправда, теж упізнав у ченці настоятеля найбагатшого в окрузі абатства Жерво; суворий свинопас ставився до нього з обачною пошаною, заплющуючи очі, як і весь простий люд, на гріховні слабкості священнослужителя.

Дивовижний вигляд лицаря та його строкатого почту так уразив приятелів, що вони ніяк не могли зрозуміти запитання, з яким до них звернувся поважний абат.

— Я запитую вас, діти мої, — піднісши голос, повторив абат Еймер, — чи немає тут поруч доброї та гостинної людини, котра не відмовила б з любові до Бога в ночівлі двом найпокірливішим слугам нашої матері-церкви?

— Які ж усі інші, якщо ці найпокірливіші з-поміж покірливих? — пробурмотів Вамба й одразу ж підвів очі на абата:

— У декількох милях звідси є Бринксвортське абатство, де панотців радісно зустрінуть. Якщо ж вони віддають перевагу проведенню вечора у молитвах, то ця лісова стежка приведе їх до покинутої хижі — там старий відлюдник розділить із ними прихисток, убогу їжу та благодать Господню.

— Друже, — похитав головою настоятель, — схоже, дзвоники затьмарили твій розум. Ми завжди прагнемо надати мирянам змогу допомогти слугам Господа.

— Хоча я й віслюк, — жваво озвався блазень, — і мені надано честь носити дзвоники, як і мулу вашої превелебності, але, попри це, я гадаю, що милосердя матері-церкви та її служителів мало б починатися в ній самій...

— Припини теревені! — суворо перервав Вамбу хрестоносець. — Покажи, якщо знаєш, шлях до замку... Як ви назвали цього дворянина, абате?

— Седрик Ротервудський. Він же Седрик Сакс...

— Знайти дорогу туди буде дещо складно, — втрутився Гурт, який доти похмуро мовчав, — окрім того, у Седриковому будинку рано лягають спати.

— Можуть і підвестися заради таких подорожніх, як ми, — посміхнувся лицар. — Я не принижуватимуся там, де маю право вимагати ночівлі!

— Не знаю, — пробурчав свинопас, — чи мушу я вказувати шлях до житла мого пана людям, які вважають, нібито мають право вимагати те, що за звичай надають із ласки.

— Чи не надумав ти сперечатися зі мною! Мерзенний раб! — Вершник заніс батіг, і Гурт, кинувши на хрестоносця дикий та мстивий погляд, одразу ж схопився за свого довгого ножа.

Втручання настоятеля Еймера припинило суперечку, що загрожувала неприємними наслідками.

— Заклинаю вас, брате Бріан! Не забувайте, що ви вже в Англії, а не у Палестині... Тут карати нікого не слід... Скажи, — звернувся він до блазня, кидаючи до його ніг срібну монетку, — де шлях до замку поважного Седрика Сакса?

— Превелебний отче, — відповів блазень, — сарацинська подоба вашого шановного супутника налякала мене й зовсім позбавила пам'яті. Навряд чи я й сам знайду шлях додому до ночі.

— Годі брехати! — гмикнув абат, кидаючи ще одну монету. — Ти, шахраю, можеш усе, якщо схочеш! Мій превелебний брат, — уже суворо вів далі він, — усе життя сидить у сідлі заради звільнення Гробу Господнього. Він належить до ордену лицарів Храму, про який ти, можливо, чув; усі храмовники є напівченцями та напіввоїнами.

— Якщо він навіть напівчернець, — зауважив блазень, — то йому не слід так брутально поводитися з тими, кого він зустрічає на шляху... Їдьте цією дорогою до розвилки, де стоїть урослий у землю хрест, потім поверніть ліворуч, і незабаром знайдете притулок і ночівлю.

Кавалькада, підстроживши коней, помчала геть. Коли стукіт багатьох копит замовк удалині, Гурт зауважив:

— Якщо ці пихаті слуги Божі, приятелю, послухають твоєї поради, то навряд чи вони до ночі дістануться Ротервуда.

— Я був би кепським мисливцем, коли б, бажаючи, щоб пес не налякав оленя, показав, де його лігво, — посміхнувся Вамба.

Тим часом вершники, залишивши далеко позаду обох рабів, продовжували перервану бесіду.

— Чому ви зупинили мене й не дали провчити як слід цих грубіянів? — спитав у абата храмовник. — Я швидко дав би їм урок увічливості. Мені не вперше мати справу з такими людьми...

— Облиште, брате Бріан! — поморщився настоятель. — Що взяти з блазня? А інший належить до того лютого й неприборканого роду людей, які ще зустрічаються між саксами. У кожній країні свої звичаї, батогом ми не домоглися б від них жодного слова. Седрик Ротервудський, до якого ми зараз їдемо, зліплений з того самого тіста: він гордий, уразливий, честолюбний та запальний, ворог баронів, який посварився з усіма сусідами. Сакс до останньої краплини крові захищає честь свого роду, попри те що перемога належить норманам.

— У такому разі, — мовив лицар, — ця горезвісна леді Ровена має бути справжнім дивом, яка терпить такий скарб, як її батечко Седрик.

— Седрик їй не батько, — озвався Еймер, — а лише далекий родич, проте і власна дочка не була б йому дорожчою. Леді Ровена набагато знатніша за нього з походження, та саксонець не за це її любить і всіляко дбає про неї. Вона слухняна, розумна й чарівна.

— Ну, а якщо ваша красуня, — ущипливо зауважив храмовник, — виявиться далеко не такою гарною, як ви стверджуєте?

— Готовий закластися. Ставлю мій золотий ланцюг проти десяти барилець хіосського вина, — сказав абат. — Одначе будьте обережні та не дивіться на дівчину надто пильно, тримайте язик на припоні. Седрик Сакс надзвичайно ревнивий, подекують, начебто він вигнав із дому єдиного сина тільки за те, що той зважився закохано поглянути на леді Ровену...

А ось і хрест! Блазень, здається, велів повернути ліворуч... Але темрява тут яка...

— А може, праворуч? — заперечив лицар. — Блазень казав одне, а своїм дурним мечем показував зовсім в інший бік... Е, тут хтось є! Або спить, або його вбили! Гуго, торкнися-но його вістрям свого меча!

Зброєносець не встиг виконати наказ, але закутана у плащ людська фігура, що лежала біля підніжжя хреста, скочила на ноги, вигукнувши:

— Хоч би хто ви були, ви не маєте права порушувати мій спокій!

— Ми лише хотіли спитати, — лагідно мовив настоятель, — як проїхати до Ротервуда?

— Я й сам туди прямую, — озвався незнайомиць, — і чудово знаю дорогу. Але в мене немає коня.

— Ми віддячимо тобі, — відказав Еймер, — якщо ти щасливо проведеш нас до замку Седрика. Коня ми для тебе знайдемо.

Проводир обрав зовсім не той шлях, який указував Вамба. Цей пролягав темними лісовими хащами, кілька разів його перетинали струмки, що широко розлилися внаслідок дощів, одначе незнайомиць, проминувши багністі місця, впевнено вивів кавалькаду на велику просіку, звідки було вже дуже близько до незграбної кам'яниці з численними внутрішніми подвір'ячками, обнесеної високим частоколом.

— Ось він, Ротервуд, маєток Седрика Сакса! — вигукнув проводир.

Ця звістка втішила Еймера; побачивши замок так близько, абат нарешті полегшено зітхнув і поцікавився в незнайомця, хто він і звідки.

— Я пілігрим, повертаюся зі святих місць, — стримано відповів той. — Мені випало народитися тут поблизу...

Житло Седрика, до якого наближались вершники, займало чималенький простір. Усі тутешні будівлі, хоча й свідчили про те, що їхній власник людина не бідна, надзвичайно відрізнялися від високих, увінчаних вежами замків норманського дворянства. Однак і Ротервуд був досить укріплений та захищений від раптового нападу: глибокий рів, наповнений водою, та дубовий частокіл оточували головну будівлю. Брама розташовувалася з західного боку частоколу, через рів до неї вів підйомний міст. Вузькі бійниці обабіч брами вказували на те, що в разі небезпеки мешканці маєтку готові зустріти ворога луками та пращами.

Зупинившись перед самою брамою, хрестоносець лунко просурмив у ріг. Дощ на цей час уже перетворився в справжню зливу.

Розділ 3

У просторій залі все було готове для вечірньої трапези. Седрик Сакс, нетерпляче чекаючи на вечерю, вже сидів на головному місці, у важкому різьбленому кріслі за дубовим столом, що формою нагадував літеру «Т».

Усе тут свідчило про простоту звичаїв. Підлога була валькованою, місце, відведене для трапези, розділено на дві нерівні частини. На помості, засланому килимом, розташовувався вкритий червоним сукном невеликий стіл і крісла для членів родини та шляхетних гостей, а від середини головного столу тягнувся вужчий стіл — для хатньої прислуги та дворової челяді — з приставленими до нього довгими лавами.

Декілька величезних камінів опалювали приміщення, але труби було складено так недбало, що дим здебільшого залишався всередині приміщення,

вкриваючи дубові крокви під покрівлею густою чорною кіптявою. По стінах було розвішано військову та мисливську зброю; двійчасті двері в кутках вели до сусідніх кімнат. Уся обстановка мала вигляд по-саксонському грубуватий та відповідала вдачі самого господаря маєтку Ротервуд.

Седрик Сакс мав середній зріст, але вирізнявся могутньою статурою природженого воїна та мисливця. Він мав прекрасне здоров'я, хоча й наближався до свого шістдесятиріччя. Його широке обличчя, спокійні блакитні очі, різкі риси, легка сивина в русьовому волоссі, що спадало на плечі, — все свідчило про прямодушність і сваволю, які так часто зустрічаються в людей дратівливих, гордих і запальних.

Багатий одяг хазяїна дому відповідав його становищу землевласника, взуття було зшите домашнім чоботарем, однак із доброї шкіри та застебнуте на золоті пряжки. Він був озброєний коротким двосічним мечем, а позаду його крісла висіли сукняний плащ, оздоблений хутром, та вигадливо вишита шапка. Спис із широким сталевим наконечником, що був притулений до крісла і слугував водночас зброєю та опертям на прогулянках, доповнював портрет непокірливого саксонця.

Седрик був у поганому гуморі.

Леді Ровена, проти звичаю, запізнювалася до вечері — повертаючись із церкви, вона потрапила під зливу. Десь ізник свинопас Гурт разом зі стадом, і навіть улюбленого блазня Вамби не було. Хазяїн Ротервуда спідлоба розглядав прикишклих собак, що відчували настрої свого володаря. Лише старий вовкодав час від часу дозволяв собі покласти кудлату голову Седрикові на коліна. Але й пестоці вірного слуги зустрічав грізний крик: «Геть, Бальдере! Не до тебе зараз...»

— Де ж леді Ровена? — нарешті запитав саксонець, покликавши Ельгіту, служницю дівчини.

— Їй залишилося тільки змінити головний убір, пане...

— Сподіваюся, побожність нашої леді надалі виявлятиметься за кращої погоди, — промимрив Седрик, відпускаючи служницю та простягаючи руку за кубком із вином, щоб бодай якось угамувати роздратування.

Він навіть не обернувся, а лише насупив кошлаті брови, коли тишу порушив лютий різноголосий гавкіт собак.

— Настоятель Еймер із абатства Жерво та лицар Бріан де Буагільбер, командор ордену Храму, просять прийняти їх по дорозі на турнір, призначений на післязавтра в Ашбі, — доповів слуга, що поспіхом убіг до зали.

— Обидва нормани, — пробурмотів Седрик. — Щоправда, це однаково. Було б, звичайно, краще, якби вони проїхали повз, але в Ротервуді завжди раді гостям. Освальде, — звернувся господар до дворецького, — подбай про коней, покажи гостям їхні кімнати й клич вечеряти. Стій! Якщо пам'ять мене не зраджує, абат — це брат самозваного лорда Мідлгема, який краде чужі землі? Кажуть, цей Еймер — досить-таки веселий хлопець... Та що ж, ласкаво просимо! А другий... це ім'я мені ніби знайоме... Хоробрий та зверхній храмовник... Іди, накажи відкоркувати діжку найкращого вина, подай до столу меду, міцного елю, шипучого сидру, наливок... Ченці це полюбляють. Маю надію, що вони перебудуть тут лишень одну ніч. А тепер поклич Ельгіту...

Коли служниця з'явилася, саксонець процідив крізь зуби:

— Перекажи леді Ровені, що її присутність сьогодні не обов'язкова. Якщо, звичайно, вона не виявить особливого бажання...

— Не сумніваюся, що таке бажання у моєї пані виникне, — перервала хазяїна метка дівчина. — Леді Ровена завжди нетерпляче чекає свіжих новин із Палестини.

Седрик заледве стримав гнів.

— Укороти свій язик, Ельгіто. Нехай твоя пані чинить як знає...

Служниця насмішкувато гмикнула та пішла — цілком упевнена, що леді Ровені дозволено поводитися в цьому замку як їй завгодно.

Седрик Сакс також це знав.

«Палестина, — похмуро розмірковував він. — Скільки дурних вух жадібно слухають вигадки хрестоносців і лицемірних пілігримів про Святу землю! Навіть я іноді не проти... Але ні! Непокірний син — більше не мій син. Мені немає причини виказувати цікавість і розпитувати про його долю...»

Двійчасті двері розчахнулися навстіж, і Седрик Ротервудський підвівся назустріч пізнім гостям, попереду яких крокував дворецький із жезлом та четверо слуг із запаленими смолоскипами.

Розділ 4

Еймер, скориставшись нагодою, змінив дорожнє вбрання на сутану з вибагливим шитвом. Окрім масивного золотого персня з вензелем, що вказував на духовний сан гостя, пальці його, всупереч орденським статутам, були обнизані коштовним камінням. Коротка борідка абата була охайно підстри-

жена, а виголене тім'я вкривала червона шовкова шапочка.

Замість кольчуги на храмовнику тепер була пурпурова туніка, підбита хутром, а поверх неї — білосніжний плащ із нашитим на нього восьмиконечним орденським хрестом із чорного оксамиту.

За цією парою шанобливо йшов почет.

Останнім до зали увійшов пілігрим, від голови до ніг, узутих у грубі сандалії, загорнутий у широкий чорний плащ, мокрий та закаляний багном. Намагаючись не привертати нічиєї уваги, він тихо пройшов до найдалшого каміна, щоб просушити й вичистити одяг.

Зробивши три кроки вперед, Седрик із гідністю чекав наближення гостей.

— Дуже прикро, шановний абате, — сказав він, приховуючи блиск очей, — що саксонські звичаї не дозволяють мені спуститися назустріч таким шляхетним персонам, як ви і хоробрий лицар... Не вважайте це нечемністю. І дозвольте мені говорити з вами мовою моїх предків; до того ж я досить добре знаю норманську, щоб зрозуміти все, що ви скажете.

— Обітниці та звичаї, — примирливо посміхнувся Еймер, — є важкими кайданами, одначе, погоджуся з вами, їх не можна порушувати, шляхетний пане. Хоча цей титул, яким величали у ваших краях землевласників, уже йде в минуле... Що стосується вашої пропозиції, то я охоче готовий вести бесіду як тією, так і цією мовою.

Лицар Бріан де Буагільбер зверхньо перервав настоятеля:

— Я розмовляю лише французькою, мовою дворянства; проте розумію й англійську — настільки, щоб досить добре порозумітися з тубільцями.

Седрик стриманим жестом запросив гостей до столу й показав знак слугам подавати вечерю. Раптом він помітив свинопаса, що увійшов до зали, та блазня, який вистрибом біг за приятелем.

— Гурте! — закричав господар дому на повний голос. — Стадо наше ціле? Чи не скривдили тебе мої сусіди?

— Ні, ваша милосте, — відповів Гурт, підходячи. — Усі капловухі цілі, хай їм... — Знаючи характер свого пана, свинопас нічого не пояснював і не виправдовувався, а поквапився на своє місце за столом для слуг.

— Даруйте, шановні панове. — Седрик обернувся до гостей. — Я живу серед таких пройдисвітів, що, сер лицарю, вороги Господа нашого у Святій землі — просто янголи порівняно з ними. Одначе трапеза вже перед вами, прошу скуштувати, і нехай привітність хазяїна буде покутою за скромне обдарування мого кухаря.

Господар оселі лукавив — його кухар вважався найкращим в окрузі. Пряна свинина, зайчатина, оленячий окіст, дичина на рожні, риба, свіжоспечений хліб, пироги та медівнички подавалися до столу в надзвичайній кількості. Срібні кубки жодної миті не стояли порожніми — і невдовзі стало зрозуміло, що такий бенкет не потребує застережень. Седрик Сакс першим повернув голову до бічної двері, звідки пролунав вигук дворецького:

— Місце для леді Ровени!

Ледве стримуючи невдоволення, Седрик підвівся та шанобливо провів дівчину до крісла, призначеного для хазяйки дому. Коли Ровена з'явилася, всі присутні підвелися.

— Не носити мені вашого золотого ланцюга на турнірі! — прошепотів Бріан де Буагільбер на вухо абатові.

— Отакої! — усміхнувся чернець і підняв кубок. — Але будьте обережні — за нами спостерігають...

Помітивши спрямований на неї жадібний погляд храмовника, леді Ровена одразу ж опустила на обличчя прозоре покривало з візерунками, даючи зрозуміти, що їй це неприємно.

Дівчина і справді була надзвичайно гарна.

Висока і при цьому граційна, леді Ровена була сповнена життя. Її ясні блакитні очі під темними шовковистими бровами променилися лагідністю, одначе було видно, що вона звикла наказувати. Густе рудувате волосся, зібране у вишукану зачіску та прикрашене коштовностями, відтіняло сліпучу білизну обличчя і довгої шиї, на якій висів золотий ланцюжок зі скринькою, у яких зазвичай зберігають частинки реліквій. Руки дівчини були обнизані каблучками та браслетами, а широка верхня сукня — зіткана з найтоншої східної тканини. Під нею була ще одна — шовкова, кольору морської хвилі, але це не приховувало її гнучкої та сильної фігури.

— Сер лицарю, — вимовив Седрик, який помітив рух своєї вихованки, — щоки саксонських леді не звикли до сонця, і вони не витримають палких поглядів хрестоносців!

— Леді Ровено, — поспіхом утрутився абат, — покаравши сміливість мого друга, ви караєте й нас, позбавляючи насолоди милуватися вашою вродою... Дозвольте сподіватися, що ви не будете такою жорстокою на турнірі!

— Я не охочий до цих розваг, — пробурчав Седрик, — і ще не вирішив, чи варто нам вирушати в Ашбі.

— Випадок надає вам змогу прибути туди в супроводі нашого загону...

— Шановний сер Еймер, — зверхньо перервав настоятеля саксонець, — досі я не потребував нічийого захисту, крім власного меча та вірних слуг. Якщо ж ми й поїдемо туди, нас супроводжуватиме сер Ательстан Конінгсбурзький зі своїм почетом. Дякую за пропозицію та піднімаю кубок за ваше здоров'я!

— А я, — вигукнув Бріан, — п'ю за прекрасну леді Ровену, гарнішої за яку немає в усій Англії!

— Облиште свої компліменти, сер лицар, — промовила дівчина, — і не марнуйте запалу. Краще повідомте нам останні новини з Палестини.

— Їх не так уже багато, якщо не враховувати чуток про перемир'я із Саладином...

Храмовника безцеремонно перервав Вамба, який сидів позаду свого пана у власному блазневому кріслі, прикрашеному вухами віслюка.

— Перемир'я з невірними мене просто зістарили! — сумно промовив блазень. — Пам'ятаю їх аж три — по одному разу на п'ятдесят років. Отже, мені зараз півтора ста років.

— Присягаюся, що ти помреш не через старість. — Буагільбер скосив очі на роздебендю, упізнавши в ньому одного з простолюдинів, що зустрілися дорогою. — Тебе, балакуне і брехуне, вб'ють набагато швидше, якщо ти так само вказуватимеш шлях панам, що заблукали, як сьогодні мені й абатові.

— Що я чую, приятелю? — не без похвали в голосі вигукнув Седрик. — Тебе ж треба просто висікти за такі справи! Я бачу, ти так само брехун, як і блазень.

— Скільки завгодно, дядько Саксе, мені байдуже. Одначе той, хто взяв дурня за радника, уже й напевне може йому вибачити...

Зіщулившись, блазень зверхньо поглянув на слугу, який чекав на кінець його промови, і тільки

сліпий не впізнав би в ньому зараз шляхетного лицаря-храмовника. Слуга повідомив, що незнайомий мандрівник просить дозволу переночувати під захистом міцних стін Ротервуда.

— Упустіть його, — наказав Седрик, — хай би хто він був. Така ніч навіть диких звірів змушує ховатися по норах. Подбайте про подорожнього, Освальде!

Розділ 5

Дворецький, повернувшись, прошепотів на вухо господареві:

— Це єврей, він назвався Ісааком з Йорка. Упустити його сюди?

— Освальде! Передай свою посаду свинопасові, — висунувся блазень із-за плеча Седрика. — У Гурта стадо замале.

— Матір Божа! — Абат перехрестився. — Допустити до трапези нехрещеного?

— Неможливо. — Буагільбер навіть зблід. — Посадити єврея за один стіл із хрестоносцем?!

— Ти бач, — зауважив Вамба, — храмовники полюбляють більше грошики євреїв, аніж їхню компанію!

— Що вдієш, шановні гості, — посміхнувся саксонець. — Попри все бажання догодити вам, я не можу зламати закону гостинності. Якщо Господь стільки років терпить плем'я впертих еретиків, і вам не пошкодить потерпіти нещасного годинку-дві. А ти, Вамбо, пересів би до нового гостя. Дурень і шахрай — чудова пара! А ось і він...

Боязко озираючись, до зали увійшов виснажений бородатий старий із гачкуватим носом і розумними

чорними очима. Його добротне вбрання було пошарпане бурею. Він ґречно вклонився присутнім, однак ніхто не звернув на нього ані найменшої уваги — прийом, яким не зустріли б і ворога, якби той не належав до ізраїльського племені. Седрик, холодно кивнувши на несміливе привітання старого, мовчки вказав йому на місце за столом для слуг, але там ніхто навіть не ворухнувся, щоб дати чоловікові місце. Ісаакові довелося б простояти так увесь вечір, але пілігримові, який розмістився біля вогню, стало шкода старого.

— Мій одяг висох, я вже поїв, сідай сюди, — негласно покликав він, простягаючи замерзлого старому чашку гарячої юшки та кусень пирога.

Відтак пілігрим насунув каптур плаща на обличчя та відійшов убік.

Тим часом за хазяйським столом зав'язалася жвава бесіда, до якої поступово приєдналися всі присутні. Мова йшла про лицарські подвиги.

— Випиймо за хоробрість у бою! — Седрик підняв кубок. — І за тих, хто відважно воює у Палестині!

— Кому ж іще, як не лицарям Храму, бути серед них першими, — гордо випнув підборіддя хрестоносець. — Їхня звитяга відома не тільки невірним.

Блазень знову заговорив:

— Якби Ричард Левове Серце послухався мене, дурня, залишився вдома та довірив завоювання Єрусалима тим лицарям, що його самі і здали Саладинові, то увійшов би в історію як найрозумніший з венценосців!

Седрик посміхнувся та скосив очі на пілігрима, який наблизився до нього.

— Хіба в англійському війську не знайшлося нікого, чиє ім'я можна назвати серед найхоробріших? — спитала леді Ровена.

— Леді, — Бріан де Буагільбер намагався бути люб'язним, проте ледве зміг стриматися, — ваш король хоч і привів із собою натовп воїнів, серед них не знайшлося гідних лицарів.

— Ви брешете, храмовнику, — несподівано чітко промовив пілігрим. Шалений гнів спалахнув на обличчі хрестоносця, а незнайомиць обернувся до леді Ровени. — Чому ж не знайшлося? Сам король Ричард і п'ятеро його найкращих лицарів після взяття фортеці Сен-Жан д'Акр дали турнір. Того дня кожен із них тричі перемагав, а їхні супротивники належали до ордену лицарів Храму...

Він відірвав погляд від дівчини та вів далі, звертаючись тепер до всіх присутніх:

— Першим за звитягою та військовим мистецтвом був хоробрий Ричард, король Англії. Другим — граф Лестер, за ним — сер Томас Малтон. Далі Фолк Дейлі та Едвін Торнгем...

— Майже всі чистокровні сакси! — захоплено закричав Седрик. — А хто був шостим?

— Шостим... — пілігрим відповів не відразу, — був зовсім юний лицар... його ім'я стерлося в моїй пам'яті.

— Сер пілігриме, — зневажливо сказав храмовник, — я можу освіжити вашу пам'ять. Цього юнака звали Айвенго, і тільки випадково йому вдалося вибити мене з сідла. Він сміливий лицар, я знову бився б із ним, і, впевнений, мені вдалося б повернути собі ім'я найкращого воїна.

— Ваш виклик був би прийнятий одразу, — спокійно відповів пілігрим. — Коли Айвенго повернеться з Палестини, він зустрінеться з вами в бою...

Здавалося, господар дому втратив дар мови. Слуги, на яких ім'я Айвенго справило враження удару

грому, затамувавши подих, чекали, що буде далі. Радість, гордість, гнів і сумнів відбивалися по черзі на обличчі Седрика Сакса, немов тіні хмар. Його мовчання перервав голос абата:

— Сер Седрик, міцні напої вже бамкають у всі дзвони в наших вухах. Дозвольте запропонувати останній тост за здоров'я леді Ровени і з миром піти спати.

Прощальний кубок обійшов коло. Гості, вклонившись хазяїну та леді Ровені, рушили до приготованих спалень у супроводі слуг.

— Нечестивий пес, — прошипів храмовник, проходячи повз зіщуленого Ісаака. — Ти теж ідеш до Ашбі?

— Так, ваша милосте.

— І твій гаманець туго набитий?

— Жодного золотого, присягаюся Мойсеєм! — Старий злякано вклонився. — Я йду просити допомоги у братів, тому що геть розорений...

— Хто цьому повірить? — осміхнувся Буагільбер і пішов собі, щось прошепотівши своїм мусульманським невірникам.

Розділ 6

Шукаючи комірку, відведену йому для ночівлі, пілігрим крокував заплутаними переходами величезного житла, коли раптом його зупинила служниця леді Ровени й дала знак іти за нею. Дівчина прошепотіла, що її пані хоче негайно бачити гостя. Пілігрим був здивований цим запрошенням, однак, не сперечаючись, пішов за служницею.

Короткий коридор та драбина з масивних дубових брусів привели обох до кімнати, освітленої запале-

ними смолоскипами у срібних шандалах. Леді Ровена сиділа в кріслі, прикрашеному вигадливим різьбленням і схожому радше на трон, а троє служниць тим часом укладали її пишне волосся на ніч. Піліgrim опустився на одне коліно на знак пошани.

— Підведіться! — мовила дівчина. — Той, хто може сказати добре слово про відсутніх, має право бути прийнятим як близький друг. — Вона обернулася до служниць. — Залиште нас, я хочу побесідувати з благочесним пілігримом.

Дівчата вийшли, і тільки Ельгіта залишилася з пані.

— Мандрівнику, — помовчавши, сказала леді Ровена, — сьогодні під час трапези ви згадали чоловіка, ім'я якого по-особливому звучить у цій оселі. Я зрозуміла вас так, що після від'їзду англійського війська на батьківщину лицар Айвенго залишився в Палестині. Він хворий чи, може, поранений?

— Я не так багато знаю про лицаря Айвенго, — збентежившись, мовив піліgrim. — Ні, він, здається, здоровий та збирається повернутися на батьківщину.

— Дай Боже, щоб він прибув до Англії швидше і зміг узяти участь у майбутньому турнірі... — Дівчина говорила з натиском, ніби переконуючи саму себе в чомусь. — Якщо приз дістане Ательстан із Конінгсбурга, це буде несправедливо... Дякую вам, добрий пілігриме, за звістку про друга мого дитинства... І прийміть цей даток на знак моєї поваги до вашої важкої праці та поневірянь у дорозі. — Леді Ровена простягла пілігримові золоту монету.

Той увічливо вклонився їй услід за служницею залишив кімнату. Діставшись відведеного йому приміщення, піліgrim причинив двері, загасив смолоскип, краще загорнувся у свій плащ і, розтягнув-

пися на скрині, що заміняла ліжку, миттєво поринув у сон.

Із першими променями сонця пілігрим вийшов зі свого закапелку, повернув ліворуч коридором і, не постукавши, зайшов до сусідньої комірки, де негolosно похропував єврей Ісаак. Не чекаючи, коли старий розплющить очі, пілігрим торкнувся його кінцем посоха, і той миттю підскочив, дико озираючись на всібіч.

— Не бійся, — тихо промовив пілігрим. — Я не маю злих намірів... Уважно вислухай мене, Ісааку! На тебе чекає велике лихо, якщо ти негайно не залишиш цей дім.

— Боже милосердний! — заголосив був старий. — Кому може знадобитися життя й убогі статки такого бідняка?

— Уночі храмовник звелів своїм головорізам схопити тебе й відвезти до замку барона Фрон де Бефа... Седрик Сакс не зможе цьому зарадити. Гості ще сплять. Збирайся мерщій, я проведу тебе таємною лісовою стежкою!

Потім разом із переляканим на смерть старим пілігрим пройшов до комірки, де на соломі сном праведника спав свинопас.

— Прокинься, Гурте! — владно наказав пілігрим. — Підводься швидше та допоможи нам. Ти маєш без усякого шуму відчинити хвіртку в задній брамі маєтку, яка виходить до лісу.

Невдоволений нетерплячим тоном мандрівника, свинопас трохи підняв голову і пильно глянув на людей, котрі його потурбували.

— А чи не будете ви ласкаві зачекати, — пробурчав він, знову опускаючи скуйовджену голову на колоду, що правила йому за подушку, — поки віді-

мкнуть головну браму? У нашому домі не заведено, щоб гості йшли так рано, та ще й потайки.

Пілігрим нахилився й щось прошепотів по-саксонськи на вухо свинопасові, відтак Гурт скочив на рівні, немов обпечений, і кинувся виконувати прохання. Мандрівник промовив йому вслід:

— Обережніше, приятелю... невдовзі ти дізнаєшся набагато більше. І, зроби таку ласку, приведи старому його мула, а мені здобудь десь іншого. Я поверну його в Ашбі цілим і неушкодженим комусь із слуг Седрика...

Незабаром мандрівник і старий єврей щезли в лісових хащах.

Пілігрим, якому, вочевидь, усі тутешні лісові стежки були добре відомі, мовчки їхав найвідлюднішими місцями. Минуло близько двох годин, і на решті вершники зупинилися.

— Бачиш попереду засохлий дуб? — звернувся пілігрим до Ісаака. — Неподалік нього наші шляхи мають розійтися. Тут уже можна не боятися погоні. Шеффілд зовсім близько; там ти легко знайдеш сховище.

— Зачекай, добрий юначе! — вигукнув Ісаак. — Чим я можу віддячити тобі? Я знаю, чого тобі треба, і зможу допомогти. Адже понад усе на світі ти хочеш мати доброго коня й гарну зброю?

— Як ти здогадався?

— По двох-трьох словах, які ти сказав учора. Крім того, твій жебрацький плащ приховує лицарський ланцюг — він зблиснув, коли ти будив мене... — Видобувши з сумки, що висіла на поясі, письмове приладдя, старий написав на шматку пергаменту кілька слів і вів далі: — У місті Лестер живе багатий купець Хайрам. Передай йому цю записку. Зараз він продає

п'ість лицарських обладунків міланської роботи, і навіть найгірший з них годився б для короля. А також десять прекрасних жеребців. Коли мине потреба, поверни йому все або після турніру заплати за товар.

— Чи ти, Ісааку, не знаєш, що мені доведеться віддати і коня, і зброю, якщо я зазнаю поразки? А грошей у мене немає.

— Чути про це не хочу, — невдоволено затрусив головою старий. — Якщо й бувають збитки, тобі, юначе, за них відповідати не доведеться. Купець пробачить цей борг заради свого родича Ісаака. Прощай і будь здоровий!

Супутники розійшлися й різними шляхами вирушили до Шеффілда.

Розділ 7

Попри те що Англія за відсутності свого короля переживала далеко не найкращі часи, змагання уславлених лицарів привертали загальну увагу. На них приїжджали люди всіх чинів і станів. Турнір в Ашбі, який мав відбутися в присутності самого принца Джона, не був винятком. Його влаштовували троє знатних баронів — Філіпп де Мальвуазен, Фрон де Беф і Гуго де Гранменіль. Їхні намети були поставлені навкруг шатра Бріана де Буагільбера, одностайно визнаного наймайстернішим та найдосвідченішим серед лицарів.

Змагання мало відбуватися на просторій тинистій галявині на узліссі. Галявину обнесли чотирикутною огорожею, у якій з північного та південного боків були широкі брами. Коло південних воріт розташовувалися вартівники, вістуні, сурмачі й герольди,

які мали оголошувати імена учасників. За південною брамою було встановлено великий намет, призначений для лицарів, що виявили бажання прийняти виклик улаштувачів турніру.

Місце для змагання було вибрано лише в милі від міста, і вже зранку сюди сходилися юрми збуджених глядачів. Уздовж огорожі галявини майстрові за одну ніч звели дерев'яні галереї, що призначалися для найзнатніших глядачів. Прості люди розміщувалися на земляних лавах, на схилах пагорбів, що були поблизу, та на вибитій траві навколо галявини. Просто навпроти центру галявини під балдахіном із королівським гербом до часу залишалося порожнім високе різьблене крісло, а по інший бік бойовища вищувалося ще одне, оздоблене не менш пишно й дорого. Воно призначалося для дами — королеви кохання і краси, чиє ім'я мав назвати переможець турніру.

Народ усе прибував, і його було стільки, що багато хто, не знайшовши собі місця, виDIRався на гілки дерев і навіть на дзвінницю найближчої церкви. Шляхетні гості, лицарі та дворяни, вже заповнили галереї; серед них було чимало жвавих гарно вбраних дам, а нижні місця були вцент набиті містянами, переважно в потертому одязі, галасливими і постійно невдоволеними.

Саме тут і спалахнула несподівана сварка, що привернула загальну увагу.

— Нечестивцю, як ти наважився штовхнути мене, норманського дворянина?! — раптом закричав один із глядачів, звертаючись до старого чоловіка, який пробирався крізь юрбу, міцно тримаючи за руку налякану молоду чорнокосу дівчину.

Старий промовчав, шукаючи очима вільне місце ближче до огорожі. Це був Ісаак, одначе ніхто б

не впізнав у розкішно одягнутому єврейському купці нещодавнього вбогого нічного мандрівника. Він прийшов, трохи запізнившись, разом із красунею дочкою Ревеккою і тепер уперто шукав, куди б посадити свою улюбленицю. На підтримку нормана залунали обурені крики. Невідомо, як би розгорталися події, якби цієї хвилини на арені не з'явився принц Джон, оточений натовпом вершників. Серед численного та чепуристого почту брата короля були придворні, воїни-найманці, лицарі, пажі й навіть абат Еймер.

У королівському вбранні пурпурового кольору, гаптованому золотом, із соколом на руці, обтягненій рукавичкою, в оздобленій самоцвітами хутряній шапочці, принц гарцював на сірому коні, весело й безсоромно оглядаючи публіку. Хвилясте довге волосся Джона розвивалося під леготом, а зіщулені очі знавельки обмацували фігури жінок. Глядачі, що були, знудилися в очікуванні турніру, захоплено вітали особу королівської крові.

Несподівано принц смикнув повіддя і зупинив коня просто перед старим Ісааком. Він упізнав знайомого купця, з чийого щедрого гаманця так часто зискував, однак зараз його зверхній погляд жадібно обмацував смугляве та ніжне обличчя Ревекки.

— Яка чарівна... — прошепотів принц абатові. — Погляньте лишень, отче, що за шовкова шкіра, лебедина шия, а ці крихітні ручки та гнучкий стан! І яке вишукане вбрання: ці перли, цей жовтий тюрбан зі страусовим пером...

— Безперечно вродлива, — зітхнув Еймер, — однак не забувайте, ваша світлосте, що ця дама — тільки безіменна єврейка, і християнинові не личить...

— Облиште ці забобони, абате. — Принц уже наближався до старого, і почет пішов за ним. — А ось

і мій грошовий мішок! — вигукнув брат короля, звертаючись до Ісаака. — Тобі не вистачило місця на галереї, старий? Так тобі й треба. Що за скарб ти ховаєш від нас у себе за спиною?

— Це моя дочка Ревекка, ваша світлосте, — відповів, уклоняючись, Ісаак, зовсім не знітившись. — Дівчинці дуже кортіло поглянути на турнір безстрашних лицарів...

— Вона, на відміну від тебе, заслуговує на це, шахраю. — Принц Джон зареготав, закидаючи голову. — Дочка вона тобі чи ні, але місце вам буде. Гей! Хто там видерся аж на самісінькій верх? Саксонська мужва? А чи не забагато честі? Потісніться і дайте сісти моєму лихвареві та його дочці!

Глядачі, до яких так зневажливо звернувся принц, були родиною Седрика Сакса, якого супроводжував Ательстан Конінгсбурзький, знатний сакс із давнього королівського роду, далекий родич леді Ровени, призначений Седриком їй у чоловіки. Приголомшений образливою вимогою принца, Ательстан на мить розгубився.

— Саксонська свиня або спить, або оглухла, — бридливо промовив Джон, обертаючись до одного з лицарів свого почту. — Де Брасі, розбуди-но її своїм списом!

Не звернувши уваги на ремство на галереї, лицар безцеремонно простяг через ряди свій довгий спис і виконав би наказ, але Седрик миттєвим рухом вихопив свій короткий меч та одним лютим ударом відтяв сталевий наконечник.

Принц спаленів від гніву, злобливо вилаявся й повернув коня під галас натовпу, що схвалив учинок сакса. На очі йому знову потрапив Ісаак.

— Йди та сядь поміж ними! — злісно прошипів Джон.

— Нізащо, ваша високосте! Нам, євреям, непристойно та небезпечно бути поруч із сильними цього світу, — мовив старий, задкуючи і вклоняючись, — та й місце для моєї дочки вже знайшлося...

Брат короля Ричарда трохи охолонув, і його настрої поліпшився — він любив турніри і псувати собі задоволення через якихось там саксів не збирався. Принц востаннє об'їхав арену по колу і вже перед призначеним для нього помостом нахилився до Еймера.

— А ми ж забули найголовніше, абате! — вигукнув він. — Не назвали ім'я королеви кохання та краси! Я б віддав свій голос за чорнооку Ревекку.

— Пресвята Діво, — вжахнувся настоятель. — Ви жартуєте, ваша світлосте? Я ще не готовий прийняти мученицький вінець. Чим вам не до душі саксонка леді Ровена?

— Чи не однаково? — гмикнув принц. — Обирайте кого хочете!

— Нехай трон королеви залишиться вільним, — запропонував де Брасі, — поки сьогоднішній переможець не назве її ім'я.

— І, здається, я його знаю, якщо переможе хрестоносець, — мовив абат.

— Буагільбер — гідний лицар, — зауважив де Брасі, — але тут чимало й інших гідних...

Зайнявши свій трон і дочекавшись, поки почет оточить його, принц Джон нарешті оголосив початок турніру й дав знак герольдам.

Розділ 8

Правила турніру, які для вселюдного слухання виголосили герольди, були прості.

П'ять лицарів, обраних за жеребкуванням, викликають на герць тих, хто хоче битися з ними. Кожен має право, торкнувшись щита, вибрати собі супротивника з-поміж цих п'яти. Якщо ж охочий торкнеться щита вістрям списа, це означатиме, що він готовий битися на смерть. У перший день ім'я переможця оголосить принц Джон. Лицар, який переможе, отримає як нагороду найкращого коня та обере даму — королеву турніру, яка й назве головного переможця на другий день, коли у змаганнях зможуть узяти участь усі, хто бажатиме.

На той час, коли герольди закінчили читання, огорожений простір біля північної брами, що вела на арену, почали заповнювати вершники. Нарешті брама розчохнулася, п'ятеро лицарів повільно виїхали на бойовище під грім литавр і підбадьорливі крики глядачів. Лицарі перетнули арену й зупинили коней біля наметів улаштовувачів турніру; тепер кожен мав вибрати собі гідного супротивника. Зробивши вибір, лицарі відїхали на інший край арени та вишикувалися в ряд. Їхні обладунки і зброя блищали на сонці, а строкаті прапорці на вістрях списів і плюмажі з пір'я на шоломах тріпотіли під вітром.

Усе було готове до прекрасних змагань.

У тиші, що запала, пролунали голоси срібних сурм, і лицарі, набираючи швидкість, помчали назустріч один одному. Проте, на розчарування публіки, ця сутичка тривала зовсім недовго — четверо супротивників храмовника й норманських баронів одразу ж були звалені на землю. Лишень одного з лицарів, п'ятого й останнього, що став до бою з Ральфом де Віпонтон, глядачі проводжали оплесками. Услід за першим гуртом на арені з'являлися

і другий, і третій, але перевага та успіх, як і раніше, були на боці тих, хто влаштував турнір.

Нікого результат перших двобоїв не засмутив так, як Седрика Сакса, котрий кожен успіх норманських лицарів сприймав як особисту кривду. Він постійно запитально позирав на Ательстана, навченого лицарських премудростей, поки навропрост не запитав сусіда, чи не хоче той спробувати.

— Я битимуся другого дня, — неохоче відповів Ательстан. — Не варто вже сьогодні надягати обладунки.

Тут і Вамба докинув своє слівце:

— Наскільки почесніше бути першим зі ста, ніж першим із двох...

Його жарт заглушили гуркіт литавр і ревіння сурм, що сповіщали про перемогу Бріана де Буагільбера, який на скаку орудує лише важким списом, спішив двох супротивників, один з яких одразу ж беззастережно визнав свою поразку. Щойно сурми й литаври змовкли, пролунав звук самотньої сурми, що означав виклик, кинутий лицареві-хрестоносцю. Усі погляди звернулися до північного краю арени.

Браму поквапилися відчинити, і на полі на вороному скакуні з'явився новий воїн у блискучих сталевих латах із багатою золотою насічкою. У гербі на його щиті було зображено молодий дуб, вирваний з корінням, під яким красувався девіз лицаря: «Той, що втратив спадщину». Зробивши коло, вершник із гідністю привітав принца і глядачів. Лицар зграбно тримався в сідлі, а його статура здавалася радше тендітною, ніж такою, що властива досвідченому воїнові. На превеликий подив глядачів, він рушив до шатра храмовника й сильно вдарив вістря списа в щит Буагільбера, викликаючи його на смертельний двобій.

Коли обидва супротивники роз'їхалися до різних кінців арени, тривожне очікування глядачів сягнуло межі; у глибокій тиші пролунав високий звук сурм, і супротивники, ніби дві блискавки, помчали назустріч один одному.

Коли вони зійшлися в герці, їхні списи розлетілися вщент по самі рукояті, а коні обидвох лицарів звилися дибки і, підкинувши груддя землі, відскочили назад. Змінивши списи, супротивники знову виїхали на середину арени. Цього разу храмовник ударив так влучно й сильно, що наконечник його списа ввійшов у самісіньку середину щита невідомого лицаря, і той злегка хитнувся в сідлі. Проте одразу ж і сам хрестосець дістав потужний удар списом у забрало, попруга його сідла луснула, і Бріан де Буагільбер разом із конем упав на землю, зникнувши у хмарі пилу.

Зшаленівши від люті, храмовник скочив на ноги і, вихопивши меча, кинувся на свого кривдника. Однак розпорядники турніру одразу ж нагадали йому, що правила суворо забороняють двобої у перший день лицарських змагань.

— Ми ще зустрінемося, — злісно прохрипів храмовник, відкинувши меча і ловлячи повіддя коня.

Обладунки Буагільбера були дуже зім'яті, сам він помітно кульгав, залишаючи бойовище.

Не сходячи з коня, лицар зажадав кубок вина й, осушивши його до дна, дав знак своєму сурмачеві кинути виклик решті лицарів — улаштовувачам турніру.

Першим на арену виїхав барон Фрон де Беф, справжній велетень у чорному панцирі. В обох супротивників списи зламалися у першому ж зіткненні, але при цьому барон утратив рівновагу, трохи не вилетівши з сідла, і судді постановили, що він програв. Далі

відбулася сутичка з бароном Мальвуазеном і була так само успішною, як і наступний бій із Гранменілем. Обидва визнали себе переможеними. Ральф де Віпонт поповнив список блискучих перемог незнайомця, з такою силою гепнувшись на землю, що кров заструменіла з-під його забрала. Непритомного нормана довелося виносити з арени.

Тисячі захоплених голосів вітали рішення принца й вирок суддів. Переможцем першого дня турніру був визнаний Лицар, Що Втратив Спадщину.

Розділ 9

Переможця попросили зняти шолом або підняти забрало, перше ніж він постане перед принцем Джоном, одначе невідомий лицар ввічливо відмовився. Зробивши почесне коло, він зупинив коня перед королівською ложею.

Принц шаленів із цікавості, хоча й дуже засмутився через безславну поразку своїх фаворитів. Він марно гадав, хто ж ховається під сталевим забралом незнайомця та легкодухо боявся думки, що це один із дворян, наближених до Ричарда, який повернувся з походу до Палестини. Проте невідомий лицар спокійно схилив голову, вітаючи принца, і той звелів підвести переможцеві призового коня. Зверхньо схваливши Лицаря, Що Втратив Спадщину, принц промовив:

— Вам, сер, надано честь обрати ту прекрасну даму, котра посяде трон королеви кохання і буде головною на завтрашньому святі. Лицарю, опустіть ваш спис!

Той виконав наказ. Принц Джон начепив на вістря списа вінець із зеленого атласу, прикрашений золо-

тим обручем у вигляді сплечених сердець і наконечників стріл, та дав знак. Глядачі завмерли в чеканні.

Седрик Сакс, невимовно задоволений поразкою храмовника й баронів, яких він ненавидів, жадібно стежив за кожним рухом переможця. Леді Ровена здавалася байдужою, проте і її очі не відривалися від постаті лицаря. Навіть флегматичний Ательстан ожив і наказав принести собі кубок мускатного вина, щоб випити його на честь героя турніру. І тільки Ісаак із Йорка був дещо стурбований тим, що сталося.

— Ну й прудким виявився наш вояк, — скаржився він дочці. — Зовсім не береже чистокровного коня, ніби це в'ючний віслик. А дорогі обладунки? Він що, знайшов їх на битому шляху?

— Не кажи так, батьку, — заперечила Ревекка, — адже хоробрий лицар щохвилини важив життям.

Тим часом переможець наблизився до галереї, де сиділа родина Седрика Ротервудського. Близько хвилини лицар постояв нерухомо, а потім шанобливо схилив спис і поклав вінець до ніг прекрасної саксонки. Щоки леді Ровени спалахнули легким рум'янцем, і тієї-таки миті загриміли сурми, а герольди оголосили її королевою турніру.

Принц Джон, супроводжуваний почетом, рушив до виходу, народ почав потроху розходитися. Натовп глядачів розсипався долиною. Більшість із них попрямували в Ашбі, де в замку зупинилася знать і брат короля Англії.

Незабаром голоси почали стихати, і на спорожньому бойовищі запанувала глибока тиша. Лише зрідка долинав сміх слуг, що прибирали на ніч подушки й килими з галерей для титулованих гостей. Навкруг арені розчахнулися двері кузень, підмайстри почали роздмухувати горна, і в загуслому вечірньому

присмерку взялися до роботи зброярі та майстрові. Загін воїнів, які змінювали один одного що дві години, оточив бойовище, щоб вартувати до ранку.

Ні Седрик Сакс, ані леді Ровена, ні навіть Ательстан не прийняли люб'язного запрошення принца Джона повечеряти у його товаристві. Чемно відмовився від поїздки до замку й Лицар, Що Втратив Спадщину. Щойно глядачі підвелися зі своїх місць і рушили до виходу, переможець турніру поквапився сховатись у своєму наметі.

Розділ 10

Одначе вже за півгодини лицареві доповіли, що до нього з'явилися п'ятеро зброєносців улаштувачів турніру. Лицар негайно насунув на обличчя каптур плаща, у який перевдягнувся, щойно звільнившись від обладунків. Слуга, закутаний у таке саме глухе вбрання, ніби й він, подібно до свого хазяїна, волів залишитися невпізнаним, проводив пана туди, де на нього очікували.

— Згідно з правилами турніру, — почав один зі зброєносців, — я, слуга лицаря Бріана де Буагільбера, посланий ним, щоб вручити вам коня та зброю, які служили йому під час змагання. Ви можете залишити їх собі або вимагати грошовий викуп.

— Від вашого господаря я нічого не візьму, — відповів переможець. — Перекажіть йому, що наш двобій ще не закінчено.

— Нам також доручили, — виступив уперед інший зброєносець, — запропонувати хороброму лицареві по сто золотих монет викупу за кожного з коней та обладунки.

— Я прийму половину цієї суми, — відповів Лицар, Що Втратив Спадщину. — Решту поділіть між собою та віддайте іншим слугам.

Повернувшись до свого шатра, він, осміхаючись, покликав слугу:

— Досі, Гурте, ти чудово виконував роль мого зброєносця та прислужника. Я хочу нагородити тебе за всі небезпеки, що їх ти зазнав, приймай, зроби таку ласку, ці десять золотих за ретельність і відданість...

— Так я тепер багатий! — вигукнув, зрадівши, свинопас.

— ...А цей ось мішок із золотом негайно ж віднеси в Ашбі. Відшукай там Ісаака з Йорка. Нехай із цих грошей він візьме те, що належить йому та його родичеві.

— Усе буде точно виконано! — Гурт поцілував лицареві руку, узяв шкіряний гаман і залишив намет, міркуючи: «Не бути мені саксом, коли не змушу клятого єврея запросити рівно третину!»

...У покої, прикрашеному по-східному пишно, на вишитих шовком подушках лежала Ревекка, мовчки стежачи ніжним і тривожним поглядом за своїм батьком. Невимовно засмучений, схвильований, Ісаак походжав перед дочкою, час від часу сплескуючи худими руками і закочуючи очі.

— О небо! — вигукував він. — Праведний Господи! Півсотні монет вирвав у мене своїми пазурами цей ненаситний тиран! Яке він має право?

— Але мені здалося, батечку, — промовила Ревекка, — що ви самі охоче віддали це золото принцеві Джону.

— Так само охоче, як у Ліонській затоці я одного разу викинув за борт крам, щоб полегшити корабель

під час бурі... Щоб його вразила кара єгипетська! Мало того, що наше плем'я блукає по всьому світі, так нас іще грабують і змушують радіти й дякувати...

— Однак без нас їм не обійтися, — заспокоювала старого дівчина. — Навіть сьогоднішній прекрасний турнір не відбувся б без твого бажання і грошей. Так чи інак, усе втрачене золото повернеться до твоїх скринь...

— Не все! — заперечив Ісаак. — А кінь, а розкішні обладунки — мій бариш від угоди з Хайрамом, який я у хвилину слабкості віддав невідомому юнакові? Проте він був добрий до мене, а можливо, врятував мені життя...

— Це гріх, батьку, — кається за добрі почуття, — насупилася Ревекка.

— Справді, — старий жваво обернувся до дочки, — однак я не маю ані найменшої впевненості в тому, що навіть найблагородніші лицарі зазвичай повертають свої борги.

Слуги тим часом поставили на круглий столик із чорного дерева дві запалені лампи і почали неквапом накривати до вечері. Невдовзі один із них вийшов і повернувся з повідомленням, що на пана чекає відвідувач. Ісаак відставив глечик із грецьким вином і звелів Ревецці затулити обличчя покривалом.

Двері відчинилися. До покою увійшов Гурт і зупинився, не знявши шапки й роззираючись навсібіч.

— Чи ти Ісаак із Йорка? — запитав підозрілий гість.

— А ти хто такий?

— Чи тобі не однаково, з якої річки припливе до тебе золота рибка?

— Ти приніс гроші? — старий квапливо зробив крок до Гурта. — Хто тебе послав?

— Лицар, Що Втратив Спадщину. Кінь уже стоїть у твоїй стайні. Що винен тобі лицар за все інше?

— Я ж казав: це по-справжньому добрий юнак! — вигукнув захоплений Ісаак. — Скуштуй вина, посланцю... Скільки ж там у тебе в гамані монет?

— Вісімдесят золотих.

— Небагацько... — Жадібність запекло боролася у старому з великодушністю, але остання все ж таки перемогла.

Поки Ісаак писав розписку, свинопас без церемоній вицмулив іще один кубок, схвально гмикнув і кивнув слугі знову наповнити посудину. Потім засунув шматок пергаменту за підкладку пошарпаної шапки і, не попрощавшись, залишив кімнату.

Не встиг він ступити за поріг, як гаряча жіноча долонька міцно схопила його за руку й повела темним коридором. Гурт вирішив, що це діє невидане вино, якого йому досі не доводилося куштувати, і не дуже опирався, поки його не притисли до стіни передпокою, освітленого тьмяною лойовою свічкою.

— Тихіше, друже, — шепнув привид срібним голосом. — Мій батько пожартував... Скільки ти йому віддав?

— Вісімдесят золотих. — Уражений свинопас на решті впізнав Ревекку.

— Ось тобі гаманець, — сказала дівчина, — у ньому сто монет. Візьми собі двадцять, решту віддай лицареві. Я зачиню за тобою двері. Будь обережний на міських вулицях. Мерщій...

Коли за Гуртом захряснулася брама, він іще довго стояв у нічній тиші, почісуючи потилицю та бормочучи:

— Десять монет від мого пана і ще двадцять від янгола небесного! Гарний день! Якщо так буде й далі —

кінець твоїй неволі, свинопасе! Заплачу викуп, здобуду меча і служитиму молодому панові до самої смерті, не ховаючи більше ні від кого ні свого обличчя, ані імені...

Дорога просто від околиці Ашбі спускалася в темну глибоку улоговину, що густо заросла ліщиною та кучерявими дубами. З містечка долинав віддалений шум гульні — крики, сміх, дика музика, і це трохи непокоїло Гурта. Він пришвидшив кроки, щоб якнайскоріше вибратися на відкрите місце.

Однак усе сталося інакше. Щойно свинопас досяг колючого чагарника, на нього накиннулися й миттю скрутили руки за спиною, збивши з нього шапку разом із розпискою Ісаака. Виявилося, що чоловіків двоє, і їхніх облич Гурт навіть не встиг розгледіти.

— Тягніть його до лісу! — наказав один із розбійників. — Звільнімо хлопця від зайвого вантажу...

Компанія, у якій проти свого бажання опинився пригноблений свинопас, зупинилася на глухій галявині, де до неї приєдналися ще двійко забісованих злодіїв у масках, озброєні мечами й важкими кийками.

— Скільки при тобі золота, волоцюго? — один із них грубо схопив Гурта за плече.

— Де ти бачиш волоцюгу? — похмуро відповів Гурт. — Маю тридцять власних монет; я збирав їх упродовж тривалих років, аби сплатити викуп Седрикові Саксу. Якщо ти, розбійнику, хочеш опинитися на його місці, бери гроші та відпусти мене...

— Брешеш! Тут у тебе ще цілий мішок золота!

— Відібрати! — почувлося зусібіч.

— Це гроші мого пана. Я їх несу від єврея Ісаака з Йорка; решту вам знати не варто.

— Ти диви, — пробурчав розбійник. — Хто ж він, твій пан?

— Лицар, Що Втратив Спадщину. Він здобув це золото своїм списом...

— Це той невідомий лицар, котрий виграв приз на сьогоднішньому турнірі? Та ще й вивалював у пилюці баронів? А тебе як звати?

— Сказати вам це — все одно що назвати ім'я мого хазяїна.

— Ну ти й нахаба!..

— Забрати у нього золото! — знову загорлали решта розбійників. — Вогонь сюди!

Запалали смолоскипи, у Гурта відібрали гаман, і, зшаленілий, він, скориставшись гармидером, вихопив із рук одного з розбійників величезний дубець та сильно вдарив того по спині. Він міг би втекти, одначе не хотів залишатися без свого майна, і свинюпаса знову скрутили.

— Шахрай! — заревів забитий розбійник, кидаючись до Гурта. — Ти зламав мені спину, і я тебе провчу як слід!

— Зачекай, — мовив інший, на вигляд найстарший серед лісової братії. Він замислено вертів у руках розшитий шовком гаманець Ревекки. — Схоже, раб каже правду. Його господар — мандрівний лицар, тож нехай забирається...

— Це не за правилами, — закричали розбійники. — Хлопця треба покарати!

— Що ж, нехай буде по-вашому. — Ватажок покликав до себе кремезного парубка. — Ану, Мірошнику, бери свою дубову подружку, а ви, хлопці, відпустіть молодця й дайте йому такий самий кийок. Нехай б'ються чесно. Хто переможе — тому й жити...

Обидва бійці зійшлися і почали завдавати удари один одному так спритно і швидко, що на галявині довго було чути лише безперервний тріск сухого дерева. Нарешті Мірошникові урвався терпець, і він, грізно сопучи, почав наступати, однак Гурт, захищаючись, викрутився з-під його удару, несподівано скинув кийок над головою та щосили вдарив супротивника по чолу. Розбійник упав як підтятий та витягся в увесь свій здоровенний зріст на траві під схвальний свист розбійників.

— Ну, приятелю, й пощастило ж тобі! Можеш іти, — посміхнувся ватажок, повертаючи Гуртові гаман із грошима. — Я дам тобі проводирів, доведуть до пагорба, а далі ти сам відшукаєш свого лицаря... І мовчи про те, що з тобою сталося, — тобі ж буде спокійніше!

На цьому вони розійшлися, і свинопас невдовзі щасливо дістався намету Лицаря, Що Втратив Спадщину.

Він одразу ж виклав усі подробиці різноманітних подій, які йому довелося пережити сьогодні ввечері, і лише потім, утомлений, розлігся на ведмежій шкурі перед входом до шатра, щоб ніхто не міг потривожити сон його хазяїна, котрий мав відновити сили перед другим днем турніру.

Ніч була тиха, міради зірок переморгувалися на оксамитовому небосхилі.

Розділ 11

Щойно сонце з'явилося над обрієм, глядачі зусібіч потяглися до зеленої галявини, щоб устигнути по-сісти найкращі місця.

За звичаєм, цього дня лицарі мали битися невеликими загонами — партіями, причому дозволялося застосовувати меч і сокиру, але використовувати кинджали забороняли. Такі змагання були набагато небезпечнішими, ніж ті, що відбувалися першого дня. Не тільки клинки важкої зброї загрожували життю бійців; копита згорячілих коней нерідко страшно калічили тих, хто був вибитий з сідла й не міг учасно підвестися через вагу обладунків.

Згідно з тими-таки звичаями, Лицар, Що Втратив Спадщину очолив першу партію, а хрестоносець, визнаний напередодні другим за хоробрістю й військовим мистецтвом, став ватажком другої.

Близько десятої ранку ревіння сурм сповістило про прибуття принца Джона. Водночас із ним на галереї з'явилися Седрик Сакс і леді Ровена, але цього разу без Ательстана, який, на великий подив Седрика, долучився до партії Бріана де Буагільбера. На те була особлива причина — Ательстан уважав за необхідне покарати того, хто нахабно, як йому здалося, повівся стосовно його нареченої. Улаштувачі турніру, зрозумівши, що і принц не відмовиться завдати сорому «вихваткові», також приєдналися до загону храмовника. У той самий час чимало славетних лицарів саксонського й норманського походження поповнили лави партії вчорашнього переможця...

Щойно леді Ровена зійшла на поміст, де стояв трон для королеви турніру, залунала урочиста музика, яку заглушали крики — вітання глядачів. Сонце грало на зброї та обладунках лицарів, що нудьгували, очікуючи на початок турніру. Нарешті на бойовище виступили герольди й запала тиша. Було оголошено додаткові правила, згідно з якими змагання мають скінчитися за знаком принца Джона, а переможця

нагородить обрана вчора королева. Одразу ж загриміли сурми, остроги вп'ялися в кінські боки, і перші вершники обох партій помчали один на одного.

Коли хмара куряви, що її здійняли копита розпашілих коней, осіла, стало видно, що добрячу половину лицарів вибито з сідел. Вершники, які залишилися в лавах, знову зімкнулися, вихопивши мечі. Брязкіт зброї, крики й звуки сурм заглушали стогони поранених, блискучі обладунки лицарів укрилися пилом і кров'ю, а пишне пір'я плюмажів, зрублених із шоломів гострими лезами, літало в повітрі.

Потроху лави бійців порідшали, і нарешті Бріан де Буагільбер і Лицар, Що Втратив Спадщину, почали двобій. На цей час партія вчорашнього переможця перебувала в найтяжчому стані — могутня рука Фрон де Бефа й бичача сила важкотілого Ательстана косили бійців одного по одному. Проте обидва ці лицарі водночас зрозуміли, що здобудуть велику перевагу в бою, якщо допоможуть храмовникові, який почав битися зі своїм головним суперником. Тепер проти одного виявилось троє досвідчених вояків. Здавалося, ніщо вже не зможе врятувати Лицаря, Що Втратив Спадщину, якби не разюча спритність його коня. Він стрімко ухиявся від лицарів, які нападали на нього зусібіч, на скаку завдаючи влучних ударів мечем праворуч і ліворуч.

Глядачі бачили, що сили воїна-одинака вичерпуються, і навіть абат Еймер натякнув принцеві Джоноу, що час би зупинити турнір, однак той заперечив, мовляв невідомий лицар уже одержав свою винагороду — а тепер для нього настав час розділити свій тріумф з іншими.

Утім, допомога надійшла з несподіваного боку.

Один із прибічників Лицаря, Що Втратив Спадщину, котрий не мав девізу на щиті й досі майже не брав участі в змаганні — його прозвали Чорним Лицарем через колір його сарацинських обладунків, раптом стрімко кинувся в бій та спрямував свого меча на шолом Фрон де Бефа. Барон упав додолу разом із конем, а нападник круто обернувся до Ательстана. Відкинувши зламаний меч, він вирвав із рук сакса сокиру й завдав йому удар такої сили, що той, знепритомнівши, розтягнувся в пилюці.

Надавши своєму ватажкові змогу самому завершити двобій із хрестоносцем, Чорний Лицар неквапом попрямував до брами на північному кінці бойовища.

Цієї миті поранений у бою кінь Буагільбера не витримав останнього зіткнення супротивників і впав. Лицар, Що Втратив Спадщину миттю зістрибнув із сідла, наблизився до храмовника й підняв меча над його головою.

Наступної секунди принц Джон, бажаючи позбавити Бріана де Буагільбера безчестя, кинув на арену свій жезл, поклавши край змаганню. Він пошукав очима Чорного Лицаря, одначе того ніде не було видно. Хтось із почту прошепотів принцеві, що лицар поскакав у бік лісу.

— Що ж, якщо цей сміливець відсутній, — не дуже охоче промовив Джон, — доведеться знову віддати першість лицареві без імені. Нехай королева турніру вручить йому приз.

Урочисто залунали літаври, і герольди склали шану хоробрим бійцям й уславили переможця. Потім лицаря підвели до трону, де сиділа леді Ровена. Дівчина велично спустилася з підвищення і вже хо-

тіла надягти вінець на шолом лицаря, коли судді обурено вигукнули:

— Це неприпустимо! Переможець турніру мусить оголити голову перед королевою!

Обступивши лицаря, вони розстебнули ремені та зняли з нього шолом. Відкрилося облямоване світлим волоссям мужнє бліде обличчя гарного двадцятип'ятирічного юнака.

З грудей леді Ровени вирвався здавлений крик, одначе, з величезним зусиллям опанувавши себе, вона поклала вінець на голову переможця і твердо мовила:

— Ніколи ще лицарський вінець не прикрашав чоло більш гідного воїна...

Лицар схилив голову, поцілував руку прекрасної саксонки, потім раптом похитнувся й осів на землю біля її ніг.

Ця подія викликала загальне збентеження. Седрик, уражений появою Айвенго — ним же вигнаного з батьківського дому сина, — кинувся до нього, але його випередили. Судді, зрозумівши причину неприємності лицаря, поквапилися звільнити його від обладунків. На боці юнака зяяла кривава рана, завдана могутнім ударом списа.

Розділ 12

Щойно було вимовлене ім'я Айвенго, воно почало передаватися від одного глядача до іншого й дуже скоро досягло королівської ложі.

— Недарма ж я відразу відчув неприязнь до цього молодця, хоча й не підозрював, що під його обладунками ховається улюбленець мого брата, — мовив принц.

— Немає сумнівів, що рано чи пізно лицар вимагатиме назад замок і володіння, пожалувані йому Ричардом, — ті, що вашою високістю великодушно передані баронові Фрон де Бефу, — зауважив Вальдемар Фіц-Урс. — Одначе поки що великого клопоту від нього можна не очікувати — сер Айвенго небезпечно поранений.

— Сподіваюся, все буде добре, — посміхнувся принц. — Утім, цей хоробрий лицар — усе ж таки переможець турніру, відрядіть до нього нашого лікаря.

Фіц-Урс повідомив, що лицаря з арени вже кудись потяг його звіруватий зброєносець, і поквапився змінити тему:

— Сьогодні мені було так сумно дивитися на леді Ровену. Вона панувала лише день, який закінчився так прикро.

— А хто вона така? Я про цю леді тільки й чую, — відповів принц Джон.

— Багата спадкоємиця знатного саксонського роду, — пояснив абат Еймер. — Безцінна перлина...

— Вона сирота? Ось воно як... Але ж за давнім англійським законом ми маємо королівське право обрати їй чоловіка. А до того ще розрадімо красуню... Як тобі такий ласий шматочок, де Брасі?

— Якщо її землі будуть мені до душі, то й від такої нареченої я не відмовлюся, — відгукнувся де Брасі. — Ваша високість із надлишком справдить усі обіцянки, що дав своєму вірному васалові.

— Чудово! — вигукнув принц, підводячись. — Перекажіть дворецькому, хай він потурбується запросити леді Ровену та її погано вихованого опікуна. І жодних відмовок — їхня присутність на нашому вечірньому бенкеті є обов'язковою...

У цей момент з'явився слуга і, вклонившись, подав принцеві Джону невеликий конверт, запечатаний червоною сургучевою печаткою.

— Доставлено гінцем, судячи із зовнішності — французом, — відповів слуга на запитальний погляд принца. — Наказано передати особисто.

Пробігши очима короткого листа, принц зблід і, відвівши убік де Брасі й Фіц-Урса, переказав їм зміст послання. У ньому було лише кілька слів: «Будьте обережні й ще раз обережні — звір зірвався з ланцюга!»

— Це означає, — мовив принц, — що мій брат Ричард вирвався з полону на волю і зараз прямує до Англії.

— У такому разі, — насумрився Фіц-Урс, — нам і нашим прибічникам слід зібрати всі сили в одному місці — у Йорку. Інакше буде запізно.

— Дякую, Вальдемаре. — Принц Джон трохи повеселішав. — Одначе сьогоднішній вечірній бенкет усе-таки відбудеться. Й от що... — Він покликав слугу, який приніс листа, і тихо наказав: — Нехай нагодують гінця, а ти, не гаючи жодної хвилини, мчи в Ашбі. Перекажи євреєві Ісааку, щоб до заходу сонця надіслав мені дві тисячі крон. Ось тобі перстень на підтвердження, що ти від мене. Він знає — навіщо. Решта грошей має бути вручена мені в Йорку не пізніше ніж за десять днів. Інакше старому не жити. Йди...

Услід за від'їздом принца Джона почали розходитися й інші глядачі.

Вечірній бенкет був вище за будь-які похвали.

Замок і маєток Ашбі належали Роджерові де Квінсі, графу Вінчестеру, який вирушив разом із королем

до Палестини. Принц, зовсім не відчуваючи докорів сумління, користувався його майном і скликав безліч гостей, був люб'язним та веселим, намагався вразити розкішшю страв і напоїв.

Седрика й Ательстана він зустрів надзвичайно ввічливо та висловив глибокий жаль стосовно того, що леді Ровена через хворобу не змогла прийняти його запрошення. Принц звелів провести гостей на призначені для них місця й, ледве стримуючи сміх, обмінявся з Фіц-Урсом поглядами — обидва сакси були вбрані у свій старовинний дорогий одяг, що передавався з покоління до покоління, і серед норманських чепурунів мали вигляд опудал.

Принц Джон посів своє місце навпроти Седрика, і бенкет покотився, як барильце з елем зі стрімкої гори, — слуги одну по одній міняли страви, все частіше піднімалися заздоровні кубки, лунали сміх, захмелілі вигуки, музика, поки нарешті не настав час останньої кругової чаші.

— Випиймо за здоров'я Вілфреда Айвенго, героя сьогоднішнього турніру. — Принц трохи підняв кубок, зиркнувши спідлоба на Седрика. — Прикро, що його немає з нами. — Помітивши, що Седрик не торкнувся своєї чаші, Джон удавано здивувався: — Шановний батько хороброго лицаря відмовляється прийняти наш тост?

— У мене більше немає непокірного сина, який зрікся родових звичаїв, — похмуро мовив сакс, підводячись. — Він не послухав мене...

— Сядьте, сер Седрик, не варто гніватися на юнака, — посміхнувся принц. — Зрештою, увесь цей бенкет на його честь. А скажіть-но, вельмишановний, чи правда, що мій брат Ричард мав намір дарувати лицареві Айвенго маєток у цих краях?

— Щира правда, — понуро кивнув Седрик. — Це й було однією з причин нашої сварки з Вілфредом. Кривдно приймати як дар те, що силоміць відібрано у твоїх предків...

— Отже, сер Седрик, — швидко запитав Джон, — ви не будете заперечувати, якщо ми передамо маєток тому, хто вважатиме за честь прийняти подарунок від британської корони? Сер Фрон де Беф цілком гідний цього. І тоді ваш син більше не матиме змоги вдруге викликати батьківський гнів.

Седрик не встиг відповісти, як Фрон де Беф, сміючись, вигукнув:

— Заради цього ваша високість навіть може зарахувати мене до саксів!

— Ну, сер барон, — вибухнув Седрик, ображений цими словами, — якщо б комусь і спало на думку назвати тебе саксом, це була б для тебе незаслужена честь.

— Благородний Седрик має рацію, — поквапився заспокоїти гостя принц, — саксонська порода має першість над нашою...

— Хоча б тим, що сакси вічно біжать попереду норманів, як олень, переслідований собаками, — підхопив сп'янілий де Брасі, забувши, що йому обіцяли саксонську дружину. — І не забувайте про їхню палку любов до хмільних напоїв!

— Досить жартів, панове лицарі! — примирливо вигукнув Фіц-Урс, помітивши, що гість задихається від гніву.

Седрик відштовхнув його простягнену руку, налив собі повну чашу вина й мовив:

— Якщо на цьому бенкеті комусь не до душі сакси, я хочу випити за нормана — першого серед хоробрих. Здоров'я короля Ричарда Левове Серце!

Принц Джон здригнувся, машинально трохи випив зі свого кубка, а Седрик, осушивши до дна свою чашу, гордо залишив бенкетну залу в супроводі Ательстана та інших гостей-саксів.

Невдовзі в замку залишився тільки почет принца.

— Ну, — мовив, звертаючись до лицарів, абат Еймер, — погаласували, і годі! Випито чимало, час і поспати. Хто як хоче, а я вирушаю додому...

— Ось вам наслідок ваших безглузких жартів. — Принц Джон мав дуже засмучений вигляд, коли абат залишив залу. — Ми покликали сюди саксів, щоб напоїти як слід, обдурити й узяти своє, але ці брутальні мужлани мало того, що виграли турнір, а ще й з бенкету пішли переможцями. І настоятель щось відчув... Він першим зречеться мене й намагатиметься забрати з собою Буагільбера... Почали розбігатися, щури...

— Зараз не час для докорів, ваша величносте, — зауважив Фіц-Урс. — Ми з де Брасі негайно вирушаємо до наших прибічників, а заодно я поговорю з ченцем і розтлумачу йому, що ми всі надто далеко зайшли, щоб іти назад. І надалі треба бути обережнішими.

— Нічого не вийде. — Принц збуджено кинувся до виходу з зали, верескливо кликаючи слуг. — Навколо лише зрадники і боягузи!..

— Дай Боже, — прошепотів Фіц-Урс на вухо де Брасі, — щоб небо повернуло йому мужність. Саме братове ім'я викликає в нього лихоманку. Не таке вже велике задоволення бути радником людини, що не знає міри ні в гарному, ні в поганому...

Жоден павук не витратив стільки зусиль на відновлення розірваного вітром павутиння, як Вальдемар Фіц-Урс для того, щоб зібрати разом усіх учасників

заколоту. Дуже небагато людей, не шукаючи жодного зиску, були щиро прив'язані до принца. Завдяки невтомному клопоту майбутнього канцлера — а саме цю посаду принц пообіцяв Фіц-Урсу — прибічники Джона все-таки погодилися зібратися в Йорку, щоб обговорити подальші плани і якнайскоріше надягти корону на голову принца. Усі розуміли, що конче слід діяти швидко й рішуче, в іншому разі сутичку з Ричардом буде програно. Головний аргумент Фіц-Урса був таким: законний король Англії неодмінно помститься тим, хто його зрадив. Навіть якщо його брат Джон і поступається Ричардові силою, розумом і хоробрістю, зате щедрістю своєю він переважає над багатьма правителями і жодного з відданих йому прихильників не залишить без почестей і нагород.

Пізно ввечері Вольдемар Фіц-Урс повернувся до замку Ашбі.

Ідучи з доповіддю до принца Джона, в одній із зал він здивався з де Брасі, якого ледве упізнав. Норман змінив придворне вбрання на простий зелений камзол і підперезався коротким мечем. Із-за спини його визирав довгий бойовий лук.

— Що за маскарад, сер Морис? — досадливо запитав Фіц-Урс. — І чому це ти не вирушив разом зі мною попри наказ принца? Я так тебе й не дочекався.

— Не варто напускати на себе канцелярську поважність, сер Вольдемар, — незворушно відповів де Брасі. — Про принца ми думаємо те саме. Він надто слабкий, щоб стати справжнім королем, і наврояд чи зможе довго всидіти на троні. Ти сам мені допоміг дещо втямити... До того ж ти набагато кращий дипломат, аніж я.

— Одначе Джон поки що при владі, — стишив голос Фіц-Урс. — І при ньому ми зможемо вивищитися.

Навіщо тобі знадобилося це блазенське вбрання? Чи не на полювання ти зібрався зовсім недоречно?

— На полювання. А здобиччю буде заможна наречена, — промовив, посміхаючись, де Брасі. — Рідня саксонки разом із нею сьогодні вранці вирушає додому — мені доповіли мої вивідачі. Я вирішив разом зі своїм загоном напасти на них і відбити красуню...

— Та ти остаточно з'їхав із глузду, де Брасі! — закричав Вольдемар. — Невже зараз час починати усобицю?

— Усе надзвичайно просто. Дорога, якою вони пойдуть, мені відома, і завтра сакси наткнуться на засідку. У всьому звинуватять лісових розбійників, яких у цих місцях сила-силенна. І тут з'являюся я власною персоною, граю роль благородного лицаря та звільняю леді Ровену з лап брудної мужви. Після чого доведеться сховати її в замку Фрон де Бефа, який досі сподівається на милості принца, або в Нормандії, поки леді не примириться зі своїм становищем і не стане законною дружиною Мориса де Брасі.

— План дивовижний! — насмішкувато мовив Фіц-Урс. — Скажи мені відверто, де Брасі, хто тобі його підказав?

— Це все вигадав Бріан де Буагільбер, храмовник. Він також зголосився мені допомогти в усьому, що пов'язано з викраденням.

— Можливо, пане лицарю, вам і пощастить відібрати в саксів їхню красуню, але ніколи не повірю, що тобі вдасться вирвати її з пазурів Буагільбера. Можу присягтися — у храмовника зовсім інші наміри. Сподіваюся, ти викинеш із голови цю дурну думку.

— Повір, — зверхньо промовив де Брасі, — уже за день усе буде скінчено. І я вчасно з'явлюся до Йорка... Прощавай, люб'язний Фіц-Урсе!

Розділ 13

На ночівлю Чорний Лицар зупинився в усамітненій харчівні, де докладно дізнався, чим закінчився турнір в Ашбі. Рано-вранці він вирушив на північ, уникаючи торованих шляхів і пробираючись плутаними лісовими стежками. Його кінь, що відпочив напередодні, до присмерку все ж таки втомився, і мандрівний лицар досяг лише західного кордону Йоркшира. Треба було знову подбати про ночівлю.

Місце було пустельне; досі Чорний Лицар прямував за сонцем, одначе воно вже сідало за пагорбами, і йому залишалося тільки покластися на свого вірного коня. У лісових хащах легко збитися на манівці та проблукати кілька днів. Вершник зістрибнув на вкрити пилом траву і рушив поруч із конем, тримаючи його за повід. Щойно кінь припинив відчувати вершника, закутого у важкі бойові обладунки, він відразу пішов бадьоріше, щохвилини нашорошено ворущачи вухами. Стежка, якою повів лицаря його кінь, повернула, і невдовзі йому здалося, що десь неподалік він чує надтріснутий подзвін, мабуть, поряд розташувалася капиця або хижа відлюдника.

Незабаром стежка стала ширшою; Чорний Лицар знову вскочив у сідло та за кілька хвилин виїхав на галявину, на протилежному боці якої височів стрімчак, обплетений пагонами плюща та корінням веле-тенських дерев, багато з яких були поламани вітром. Біля обніжжя стрімчака виднілася хижа, складена з грубесних необтесаних колод; щілини між ними були законопачені глиною та мохом. Очищений від гілок сосновий стовбур із поперечиною було врито в землю напроти двері, він зображував грубий хрест. Поряд лежав камінь із видовбаним у ньому заглибленням

у формі чаші, куди з розколини стрімчака стікав прозорий струмінець води. За два кроки лицар побачив рештки давньої саксонської каплиці з напівзруйнованою покрівлею та дзвіницею, на якій самотньо висів бронзовий дзвін, що позеленів від часу й негоди. Ця мирна картина обіцяла відпочинок, тому що найпершим обов'язком відлюдників, які оселялися в лісах, була гостинність до мандрівників, які заблукали.

Зістрибнувши з коня, Чорний Лицар списом постукав у двері хижі. Звідти долинув низький сипливий голос:

— Іди геть, хай би хто ти був, не заважай слугі Господа молитися.

— Прошу тебе, достойний отче, якщо ти добрий християнин, відімкни двері! — мовив Чорний Лицар. — Я бідний мандрівник, заблукав у цих лісах, вияви до мене милосердя.

— А я тебе прошу: не відволікай мене, зроби таку ласку!

— Ну то хоча б укажи мені шлях! — Лицар іще раз ударив у зачинені двері списом.

— Брате мій, — голос відлюдника наблизився й став підлесливим, — шлях відшукати нескладно. Як вийдеш із лісу, проминеш болото й відразу побачиш річку. Шукай поруч брід і йди лівим крутим берегом. Тільки пильнуй: стежинка ненадійна і в'ється просто над урвищем... Іди собі швидше, на мене чекає вечірня молитва...

Його слова заглушило гурчання та гавкіт собак, які, вочевидь, поділяли з ченцем хижу. Зшаленівши, лицар загатив у двері ногою з такою силою, що стіни хижі затремтіли:

— Відчиняй негайно, а то я рознесу твою халупу, присягаюся небом!

— Зачекай, добрий мандрівниче, зараз відчиню сам, і справді вже темно, як ти підеш далі? Але не думаю, щоб тобі було до смаку моє вбоге житло... хоча як знаєш. — На цих словах двері розчахнулися.

Перед лицарем стояв не старий ще чоловік міцної статури, одягнений у грубу рясу, підперезану солом'яним джгутом, із накинутим на очі каптуром. В одній руці він тримав запалений смолоскип, у другій — важкий дубець. Два кудлаті вовкодави вишкіряли ікла, одначе, коли у світлі смолоскипа заблищали обладунки й золоті остроги на чоботах мандрівника, відлюдник прикрикнув на псів і, перепрошуючи, впустив лицаря до свого лігва.

— Я на ніч замикаю двері від розбійників і грабіжників, що без потреби вештаються околицями, — пробурмотів він, указуючи несподіваному гостеві місце за столом.

— Убогість твоєї келії, — сказав лицар, роззираючись, — сама по собі є достатнім захистом від розбійників.

І справді — у хижі не було нічого, крім ліжка з сухого листя на підлозі, саморобного дерев'яного розп'яття, молитовника, столу, грубо сколоченого з неструганих дощок, і двох таких самих лав.

Відлюдник сунув смолоскип у залізну скобу на стіні, обидва всілися за стіл і якийсь час мовчки придивлялись один до одного.

— Благочесний отче, — промовив нарешті лицар, — якщо дозволите перервати ваші молитовні роздуми, я поставлю лише два запитання. Перше: де мені влаштувати свого коня? І друге: чи зможу я перебути тут ніч, одержавши найскромнішу їжу та постіль?

— Стайні в мене немає, сер лицарю, як ви вже переконалися. Прив'яжіть вашого коня під деревом

і накрийте своїм плащем. Ліжком я вам поступлюся, а вечерю ми розділимо навпіл. — Відлюдник, посміхнувшись, поставив на стіл глиняну миску з пареним горохом.

Коли гість повернувся, на постелі з листя лежав оберемок свіжих пагонів папороті та строкате дрантя.

Мандрівник увічливо подякував ченцеві за гречність і знов опустився на лаву навпроти відлюдника. Маючи намір попоїсти, він зняв шолом, відклав убік обладунки й більшу частину зброї — і перед хазяїном хижі постав показний воїн із благородною поставою, кучерявим білястим волоссям, блакитними очима, сповненими розуму й жвавості, та прекрасно окресленим суворим ротом під темними вусами. Чернець, відповідаючи на цей знак довіри, також відкинув на спину каптур і оголив круглу, як куля, міцну голову. Його голене засмагле тім'я було облямоване, ніби тином, вінчиком жорсткого волосся і скидалося на громадську обору для овець. Риси обличчя відлюдника нічим не нагадували ні про чернецькі обітниці, ані про аскетичне життя. Більше того — це квітуче лице з густими чорними бровами і тугими повними щоками, що обросли кучерявою бородою, зовсім не відповідало жебрацькій обстановці в келії.

Лицар, ховаючи у вусах лукаву посмішку, промовив:

— Святий отче, дозволь грішному мирянинові дізнатися твоє ім'я.

— Можеш називати мене причетником із Компенгерста. Так мене кличуть у тутешніх краях... Ну, а ти, незнайомий мандрівниче, чи не скажеш, як тебе звати?

— Бачиш, добрий причетнику, — гість простяг руку до гороху і відправив жменю до рота, — у тутешніх краях мене називають Чорним Лицарем... Непогано було б запити джерельною водою твою скромну вечерю, ти згоден?

— Так, — відлюдник хитро примружився, — здається мені, чернецька їжа, шляхетний лицарю, невдовзі стане тобі впоперек горла. Ти, мабуть, звик до бенкетів і надмірних розкошів придворного життя...

— Навпаки, радше до похідного намету й доброго коня.

— Знаєш, люб'язний сер Чорний Лицар, я пригадую, що один із лісників залишив тут деякі свої запаси. — Чернець легко скочив на ноги. — Я ледве не забув про них...

Відлюдник покопирсався в схованці, й незабаром перед гостем уже стояв величезний м'ясний пиріг, спечений просто на циновому блюді. Лицар узяв невеликий шматочок і не без задоволення скуштував.

— Чи давно відвідав тебе щедрий лісник? — посміхнувся він.

— Місяців зо два вже проминуло...

— Дива у твоїй келії, отче, та й годі; олень, що став начинкою цьому пирогу, ще двійко днів тому бігав у лісі... Мені довелося побувати у Палестині, й, за тамтешніми звичаями, хазяїн, частуючи гостя, мусить неодмінно розділити з ним трапезу, аби ніхто не запідозрив, що в їжі може виявитись отрута. Не подумай, що я хочу образити благочестивого бідного відлюдника. Я лише пропоную йому приєднатися до мене.

— Мені доведеться перервати піст, — чернець енергійно посунув до себе блюдо, — щоб розвіяти твої підозри, пане лицарю... Одначе я зовсім забув про святу воду!

Не минуло й хвилини, як зі схованки з'явилися оплетена шкіряними ременями пляшка вина і два кубки з буйволового рогу в срібній оправі, що їх відлюдник одразу ж наповнив по вінця.

— Благословившись! — вигукнув він, піднімаючи кубок. — Твоє здоров'я, Чорний Лицарю!

— І твоє, добрий причетнику! — Гість двома ковтками осушив кубок і запитав: — Не можу зрозуміти, з чого така людина, як ти, оселилася в цій глушині, а не знайшла собі місце у королівських лісах? Ти коли-небудь полював? Адже там і олені, й дичина вгодованіша. Навіщо тобі чиїсь милостині?

— Ти говориш небезпечні слова, мандрівниче. Не кажи їх більше. Я служу Богові та королю і за дрібні крадіжки чи двійко підбитих зайців не хочу сидіти у в'язниці. А якщо вже ти такий сміливий, я можу довести тобі, що не тільки лицарі вміють поводитися зі зброєю, — насупився відлюдник.

— Ти можеш вибрати будь-яку з тієї, що є в мене, ченцю, — посміхнувся гість.

— А що сер благородний лицар скаже про це? — Відлюдник хутко відімкнув непомітні ззовні двері комори й показав два палаші та два щити.

Серед зброї в коморі Чорний Лицар раптом помітив арфу.

— Брате причетнику! — вигукнув він. — Не в моїх правилах пхати носа до чужих справ, але в коморі маєш дещо цікавіше. — Він указав на арфу. — Цією зброєю я бився б із тобою охочіше.

— Що ж, повеселімося! — Чернець узяв до рук арфу і провів по струнах. — Наповни кубки, знадобиться чимало часу, щоб настроїти цю стару зброю. Ніщо так не освіжає голос і слух, як ковток доброго старого вина!

— Тут бракує однієї струни, святий отче, та й решта, гадаю, будуть не в особливо добрих стосунках із твоїми мозолястими пальцями, — посміхнувся лицар.

— Ага! Ти помітив це? — жваво відгукнувся пустельник. — Отже, ти є знавцем музики. У всьому винна нездержуваність, запам'ятай це, сину мій... Я казав своєму давньому гостю, менестрелеві, що він загубить арфу, якщо торкнеться її після сьомого кубка, одначе він мене не послухав... Ось, візьми, і якщо вже ти такий знавець, приведи її до ладу... А потім потіш мою самотність, благородний лицарю, заспівай що-небудь!

— Ну, коли ти просиш, — погодився гість, — я спробую потішити тебе баладою одного сакса, якого я знав у Святій землі.

«З Палестини прибув він, військовою славою осяяний...» — почав лицар несильним, хриплуватим, але добре поставленим голосом, а коли закінчив співати, відлюдник змахнув мимовільну сльозу та ковтнув вина:

— Пісня гарна, і співаєш ти некепсько. Але гадаю я, сер лицар, що мої земляки-сакси так довго лигались із норманами, що й самі почали складати такі журливі пісеньки, від яких тільки в голові шумить.

Лицар, осміхнувшись, скосив очі на напівпорожню пляшку і простяг господареві інструмент. Причетник із Компенгерста не змушував себе довго просити і заревів, ще й так, що зі стелі хижі посипалася трухлява:

...Завжди він обідає добре в гостях,
Найпочесніший гість, босий чернець.

На вечерю п'є він прекрасний ель,
І м'яку йому роблять постіль;

Хазяїна виженуть геть під кінець,
Солодко похропує босий чернець.

Хвала тобі, бідна одежа моя,
Влада Римського Папи і віра в чортів!
Зривати троянди, не боячись шипів,
Тільки я можу, босий чернець...

Відлюдник завзято вдарив по струнах і замовк.
— Тепер твоя черга, — сказав він лицареві.

Чимало було проспівано старовинних саксонських і норманських балад, веселих і сумних, — аж раптом двері хижі застогнали під ударами міцних кулаків...

Розділ 14

Щойно Седрик Ротервудський виявив, що переможець турніру серйозно поранений, першим його пориванням було забрати сина з собою. Одначе він не наказав цього зробити, а лише звелів дворецькому Освальдові доглядати лицаря та, коли натовп розсіється, узяти двох помічників і не кваплячись доправити пораненого в Ашбі. Незабаром Освальд доповів, що Айвенго ніде не знайшли, проте з'явився зниклий Гурт і схопити його як раба-втікача він вважав за свій обов'язок.

Седрик розлютився — і було незрозуміло, що викликало в ньому такий раптовий гнів: тривога за знову зниклого сина чи свинопас, який нещодавно втік. Сакс одразу ж звелів зв'язати Гурта міцніше й не спускати з нього очей. Переконавши себе, що Айвенго в безпеці, і трохи заспокоївшись, Седрик відразу накинувся на непокірного сина, дорікаючи:

— Нехай котиться куди хоче, — бурчав він собі під ніс. — Хай зализує свої болячки з тими, кому

служить, нехай вони його самі лікують... Ох, невдячний! Навчився виробляти норманські потішні фокуси на бойовищі, а меч і сокиру славетних предків геть забув...

— Ви несправедливі, сер, — зауважила леді Ровена, яку опікун не відпускав від себе ні на хвилину. — Якщо для захисту честі предків...

— Мовчіть, леді! — вибухнув сакс. — Ви завжди його захищаєте... Готуйтеся краще до бенкету, куди вас, як особу давньої королівської крові, люб'язно запросили. Я вирушаю туди, лише щоб показати норманам, як мало мене хвилює доля сина, від якого я відмовився...

— Не розумію, навіщо ви прийняли лицемірне запрошення принца. Що стосується мене, то мені на цьому бенкеті робити нема чого. — Леді Ровена зверхньо стелула плечима. — І знайте, сер, — додала вона виключно, — що ваші так звані твердість у звичаях та мужність — не що інше, як цілковите жорстокосердя!

Такі стосунки склалися у Седрика Сакса з леді Ровеною, яку він ніжно любив і шанував, відтоді як Айвенго, проклятий батьком, залишив Англію. Їхні сутички стали ще гострішими й частішали, коли дівчина дізналася, що до неї сватається Ательстан, а її вихователь підтримує такий союз. Відтоді вона все робила й казала всупереч Седрикові. І зараз леді Ровена, залишивши за собою останнє слово, гордо пішла, а геть засмучений сакс рушив на бенкет до принца Джона, від якого не очікував нічого доброго...

Що з цього вийшло — слуги вже знали, тому що, повернувшись, Седрик одразу ж наказав збирати обоз і людей, та, попри пізню годину, негайно вирушити до монастиря Святого Вітольда. Настоятель монасти-

ря, який походив зі старовинного саксонського роду, був його найближчим і майже єдиним вірним другом.

— По конях і вперед! — люто гарчав Седрик.

— Давно час залишити це паскудне містечко, — сонно позіхав і потягувався в сідлі Ательстан.

Їхали вони дуже швидко, тож опинилися біля брами обителі ще до півночі. Абат Вальтофф зустрів гостей так привітно, що навіть Седрик трохи охолов і втішився. Пізня весела і дружня вечерея затяглася майже до самого ранку. Але хоч як просив настоятель власника Ротервуда погостювати в монастирі бодай ще день, сакс наказав готуватися до від'їзду просто після сніданку.

Седрик і Ательстан, їдучи попереду загону, бесідували дорогою про розбрати в королівській родині, про Ричарда, якого більше турбує лицарська слава, ніж доля всієї Англії, про розруху в країні та чвари норманських баронів. Говорячи про незалежність саксів, Седрик завжди похвалявся. Думки його поверталися до тієї самої теми: Ательстанові необхідно очолити визвольну війну. І хоча для ватажка повстання проти норманів благородний сакс є надто ледачим, та й великим розумом ніколи не вирізнявся, він усе-таки аж ніяк не боягуз, добрий і простосердий. Але, хай там які були чесноти Ательстана, багато саксів визнавали первородство леді Ровени. Усі пам'ятали, що вона походить із роду короля Альфреда, а її шляхетний батько настільки уславився мудрістю й хоробрістю, що пам'ять про нього вшановують усі її одноплеменці.

Ось тоді й виникла ідея з'єднати руки Ровени й Ательстана — і це стало причепливою ідеєю Седрика. Єдиною перепоною для втілення цього плану став його син Вілфред, і головною причиною сварки між Айвенго й батьком виявилось взаємне кохання юнака та прекрасної саксонки.

Седрик вирішив, що його вихованка забуде Вілфреда, щойно той надовго залишить батьківський дім, але його надії не справилися. Горда дівчина, що звикла з дитинства чинити за власною волею, була глибоко ображена спробою Седрика розпоряджатися її життям. До того ж леді Ровена, яка мала і розум, і здоровий глузд, уважала волелюбні плани свого опікуна нездійсненними. Марно він намагався захопити дівчину блиском престолу і влади; на всі його вмовляння леді Ровена відповідала рішучою відмовою та зрештою мовила, що радше закінчить свої дні у монастирі, ніж погодиться розділити трон із незграбою Ательстаном. Вона до могили буде вірною лицареві Айвенго.

Бідний опікун, який звик у всьому поступатися дівчині та задовольняти кожне її бажання, вже й не знав, що вдіяти...

Опівдні, за пропозицією Ательстана, загін разом із обозом зупинився в тінистому гайку на березі струмка, щоб коні відпочили, а люди підкріпилися різноманітною провізією, якою добрий абат навантажив цілий візок.

У метушні та гаморі привалу про зв'язаного свинопаса всі забули, і він напівголоса попросив свого приятеля блазня послабити його пута. Вамба охоче погодився. Незабаром Гурт легко звільнив руки та, ніким не помічений, шаснув у густі зарості.

Розділ 15

Відпочивши, мандрівники попрямували до лісу і вже були готові зануритися в хащі — найнебезпечніше в ті часи місце, де вешталосся безліч волоцюг та інших людей з темними намірами. У загоні було до десяти

слуг, не рахуючи Вамби й Гурта, яких не брали до уваги, оскільки один був блазнем, а другий, як уважав його хазяїн, — зв'язаним. Тому, хоча вже смеркало, Седрик Сакс був упевнений, що боятися їм нема чого. Вони з Ательстаном були хоробрими людьми та вмілими бійцями. Крім того, лісові мешканці являли собою переважно саксонських простолюдинів, доведених до відчаю убозтвом та гнобленням норманів, а отже, одноплеменцями.

Проте щойно крони дідизних в'язів і дубів зімкнулися над головами мандрівників, із глибини лісу долинули розпачливі крики. Хтось, зібравши рештки сили, кликав по допомогу, і Седрик, а за ним Ательстан, кинулися вперед. Незабаром Седрик здивувався, побачивши на дорозі перекинуті ноші, а поруч із ними молоду єврейку, яка сиділа на землі. Навколо дівчини, волаючи, метушився старий Ісаак із Йорка. У відповідь на всі розпитування він тільки стогнав і закочував очі. Нарешті йому сяк-так удалося пояснити, що він прямував із Ашбі в Донкастер у супроводі шести найманих охоронців. Кінні ноші призначалися для перевезення його хворого друга. Спочатку все було добре, але... На цьому місці розповіді старий знову заметушився й жалісно заголосив:

— Ось саме на цьому місці все й сталося... Ми зустріли дроворуба, і він нас попередив, що в лісі орудують розбійники. Моя варта одразу ж утекла, захопивши коней і кинувши напризволяще мене, мою дочку та хвору людину... — Ісаак упав навколішки, молитовно здіймаючи руки до неба. — Вельмишановні панове! Якщо на те буде ваша ласка, візьміть нас трьох під свій захист. Ісаак із Йорка боржником не залишиться, повірте мені!

Ательстан гидливо зморщився, одначе Седрик, поміркувавши, мовив:

— Ось що, старий... Зробімо так: я дам тобі пару коней та слуг. Вони проведуть вас до найближчого селища, де ти знайдеш усе необхідне і наймеш нових людей для охорони. Ми ж рушимо далі. Сподіваюся, що зможемо впоратися з небезпекою й меншими силами.

Поки Седрик бесідував зі старим, його дочка непомітно прослизнула крізь натовп слуг і кинулася до коня леді Ровени. За східним звичаєм, Ревекка поцілувала край одягу вершниці, потім підвелася навшпиньки, відкинула покривало з обличчя та схвилювано промовила:

— Пані, вислухайте мене! Я прошу не за себе й навіть не за нещасного старого, батька мого... Я звертаюся до вас заради чоловіка, який поранений і потребує негайної допомоги лікаря. Якщо з ним станеться лихо, ви ніколи не пробачите собі, що не виконали свого християнського обов'язку. Дозвольте нам продовжити подорож під вашим захистом!

Слова прохачки справили сильне враження на леді Ровену. Під'їхавши до свого опікуна, вона вигукнула:

— Сер Седрик, ці люди такі безпорадні у своєму нещасті, що було б просто нешляхетно з нашого боку відмовити їм. Із ними небезпечно хворий, до того ж християнин, наскільки я зрозуміла. Накажіть зняти в'юки із тих двох мулів, що відправив з нами абат. Тварин можна впрягти в ноші, а старий та його дочка поїдуть на конях.

Седрик, повагавшись для годиться, дав згоду. Ательстан також неохоче кивнув, зауваживши ніби

між іншим, що буде краще, якщо невірні поїдуть в ар'єргарді.

— Під захистом блазня, — додав він, посміхаючись.

Леді Ровена спалахнула гнівом і відразу ж оголошила, що єврейська дівчина поїде поруч із нею, одначе Ревекка вдячно відмовилася, проказавши, що їй треба доглядати хворого.

Уже сутеніло, і це змусило всіх поквапитися. Не минуло й чверті години, як загін знову вирушив у путь. Утім, дорога, якою рухалися вершники й візки, дедалі вужчала, зарості все щільніше обступали її. Крута стежка спускалась у вибалок, по якому тік глибокий струмок із болотистими берегами.

Седрик попередив тих, хто їхав позаду, про стрімкий спуск і додав, що зараз головне — щасливо переїхати ручай, а тоді стежка сама виведе на безпечну широку дорогу.

Цей вибалок і став для мандрівників пасткою.

До ручая спустилися всі разом, однак, переходячи клекітливий потік убрид, вершники мимоволі розділилися. Прудкі коні Седрика й Ательстана помчали вперед, а хвіст кавалькади ще звивався урвистим схилом вибалка. І тут загін зусібіч оточили розбійники. Напад лісових волоцюг був настільки продуманим і стрімким, що опір виявився неможливим.

Обох знатних саксів одночасно захопили в полон, незважаючи на те що Седрик устиг кинути дротик і вразити одного з нападників. Решта мандрівників були миттєво оточені юрбою розбійників, які волали на всю горлянку і з бойовим кличем «Білий Дракон захистить стару Англію!» в'язали всіх, хто їм траплявся.

У цьому галасі не розгубився лише Вамба. Він заволодів мечем одного зі слуг і кинувся був на допомогу Седрикові, але, зрозумівши, що господаря не дістатися, зістрибнув із коня та побіг у прибережні кущі. Потім, не помічений ніким, він переплив струмок і зник у хащах.

Щойно відчувши себе в безпеці, блазень знесилено звалився на вкриту мохом землю, усипану торішнім листям, і пробурмотів, склепивши повіки:

— Гарна штука воля!

Несподівано хтось засопів йому просто у вухо та облизав лице гарячим язиком. Вамба злякано здригнувся та ще міцніше заплющив очі. «Вамба!!!» — донісся до нього тихий і дуже знайомий голос. Блазень хутко скочив на рівні, роззираючись навсібіч. Біля його ніг радісно крутився чорний кудлатий собака, у якому він одразу впізнав Фангса — вівчарку свого приятеля свинопаса.

— Гурте, ти де? — обережно покликав Вамба.

Кущі затріщали, і скуйовджений Гурт, схопивши блазня за руку, швидко мовив:

— Що там за крики?

— Звичайна історія, приятелю. Усіх захопили в полон, — відповів блазень. — Чорні маски, зелені жупани...

— Усіх? — стурбовано перепитав Гурт.

— Нашого пана, леді Ровену, Ательстана... єврея з дочкою, їхнього пораненого... Освальда... кажу ж тобі, всіх, дурню такий! — роздратовано вигукнув Вамба. — Що робитимемо?

Свинопас не встиг вимовити жодного слова.

Від найближчого дерева відокремилася висока фігура, і навіть у присмерку було видно, що розбійник одягнений у зелений жупан і озброєний до зубів.

— Матір Божа, — прошепотів Вамба, притискаючись до Гурта, — вони й тут нас знайшли...

— Стійте на місці! — владно наказав чоловік, наближаючись.

Блазень насилу стримав готовий вирватися зойк — він одразу ж упізнав у цьому чоловікові Локслі — відомого мисливця і стрільця, який уславився на всю округу мисливською вдачею та перемогами на змаганнях лучників. І зараз за його спиною теліпався сагайдак із луком і стрілами, а на грудях виднілася вигадлива перев'язь із чудовим мисливським рогом на ній.

— Здається, ти щось розповідав своєму другові? — звернувся Локслі до блазня. — І хто ж це наважився розбійникувати в тутешніх лісах?

— Подивися на свій жупан, — буркнув Вамба, — дуже вже він схожий на те, що я бачив. Чи не твої це швидкі на руку хлопці? Одягнені, як і ти, і на вигляд немов горошинки з одного стручка...

— Зараз дізнаємося, — холоднокровно промовив мисливець. — А ви сидіть і не рушайте з місця, якщо вам дороге життя. Потримай-но мою зброю, блазню. — Із цими словами Локслі передав Вамбі перев'язь із рогом і шапку, а потім натягнув на лице чорну маску. — Що, схожий я на тих грабіжників? Спробую покрититися поміж них. Чекайте на мене тут...

— Може, не треба? — Вамба, вагаючись, затупцяв на місці, розмірковуючи, чи не дати драла. — Для чесного чоловіка в цього хлопця надто вже злодійський вигляд.

— А що від цього зміниться? Хоч би хто він був, нам усе одно не виплутатися самим із цієї халепи. Якщо стрілець із тієї ватаги, то ми незабаром опинимось в полоні, а якщо ні... І розбійники бувають не найгіршими з людей, із якими доводиться мати справу...

Не минуло й десяти хвилин, як Локслі знову з'явився із заростей.

— Я дещо розвідав, — мовив він, — і тепер знаю, що то за ватага і куди вона прямує. Вашим бранцям не завдадуть жодної шкоди. Ці люди не грабіжники... Одначе напасти втрюх на таку орду — щире самогубство. Послухай, блазню, і ти, свинопасе! Я зрозумів, що ваш хазяїн — Седрик Сакс, а дівчина, яку охороняють особливо завзято, — леді Ровена?

— Правильно, добрий розбійнику! — Вамба простяг стрільцеві його майно й хитро примружився. — Адже нам відомо твоє прізвисько, люб'язний сер...

— Довіртеся мені. — Локслі немовби не почув його. — Я швидко зберу загін, здатний звільнити вашого пана. Тут, у лісах, знайдеться чимало тих, хто схоче допомогти саксам... А щодо мого прізвиська, — він похмуро глипнув на блазня, — краще б вам його забути. Міцніше спатимете.

— Ну й утрапили ми... — пошепки сказав Вамба приятелеві, коли вони йшли слідом за розбійником. — Із вогню та прямісінько в полум'я...

— Тс-с! Припни свого чортового язика! — Гурт штурхнув блазня в бік. — І більше не дратуй його своїми дурними жартами. Може, все й буде добре.

Розділ 16

Після втомливої тригодинної ходьби, крок у крок за таємничим проводирем, слуги Седрика нарешті опинилися на невеликій галявині, посеред якої здіймався величезний крислатий дуб. Під ним на землі дрімали п'ятеро розбійників, а шостий походжав, охороняючи їхній спокій.

Почувши хрускіт гілок, вартовий забив на сполох, і шість гострих стріл миттю лягли на тятиви. Але щойно розбійники побачили та впізнали Локслі, всі як один опустили луки та шанобливо привітали мисливця. Одразу було видно, що тут кожне його слово — закон.

— Де Мірошник? — було перше запитання проводиря.

— На дорозі до Ротергема. Є надія на добру здобич...

— Ален із Вибалка з ним?

— Ні. Прогулюється дорогою, що веде до Вотлінга, чекає на абата з Жерво.

— Дотепно... А де чернець? — поцікавився ватажок.

— У себе в хижі.

— Туди я піду сам, — мовив Локслі. — А ви зберіть якнайбільше народу, тому що є в мене на оці велика дичина. На світанку зустрінемося тут, під цим дубом... Зачекайте! Двоє з вас, найспритніші, нехай рушать до Торкілстона, замку Фрон де Бефа. Загін якихось молодчиків, перевдягнених у наш лісовий одяг, везе туди кількох полонених. Стежте за ними пильно. І відразу ж повідомте мене, що там у них відбувається.

Стрільці завірили ватажка, що все буде зроблено точно, і кинулися виконувати його доручення. А Локслі, прихопивши з собою блазня і свинопаса, продовжив свій шлях до урочища Компенгерст.

Коли, вже глупої ночі, вони вийшли на галявину зі стрімчаком, під яким видніла освітлена блідим місяцем халупа відлюдника, до їхніх вух долинула завзята застільна пісня. Вамба прошепотів на вухо Гуртові:

— А непогано співають! Недарма кажуть: що ближче до церкви, то далі від Господа Бога... А наш

проводир, виявляється, важлива персона, — шанобливо додав блазень.

— Усім відомо, що тутешній причетник — весела людина і знатний мисливець, — відгукнувся Гурт. — Не здивуюся, якщо він у компанії з ватажком лісової братії перебив добру половину оленів у цих лісах.

У той час як слуги перешіптувалися, Локслі міцним кулаком бив у двері хижі, поки вони нарешті не розчухнулися.

Погойдуючись на непевних ногах, але з благочесним виразом на круглому обличчі, на порозі виник причетник, а собаки одразу ж замовкли, впізнавши з голосу нового гостя.

— Входіть, якщо з добром, — мовив чернець, пускаючи пізніх гостей. — Саме встигли до молитви...

— Слухай-но, отче, — запитав розбійник, помітивши лицаря, — що це в тебе за товариш по чарці?

— Брат мій по ордену, — відлюдник скромно потупився. — Ми тут віддавалися святобожій бесіді, коли...

— Годі тобі брехати, старий грішнику! — перервав Локслі, відводячи ченця вбік. — Збирайся, кидай свою вервицю та берися за дубець. Буде справа; для нас тепер кожна людина як золото... Ти, певне, за багато випив або остаточно з'їхав із глузду — як можна приймати у себе невідомого лицаря? А що як це — перевдягнений хрестоносець? Їх тут зараз вештається, наче псів біля м'ясної крамниці.

— Як це — невідомого? — одразу ж устряв Вамба, що підслухав розмову Локслі та причетника. — Дозвольте я скажу, сер ватажок! Адже це той самий лицар у чорних обладунках, завдяки якому на другий день турніру переміг Лицар, Що Втратив Спадщину. Я відразу впізнав його!

Локслі уважно подивився на блазня, а потім зробив крок до Чорного Лицаря.

— Так ви і є той, кому сакси зобов'язані перемогою над баронами? — напряду запитав він.

— Якби й так, що ж із цього, добродію? — Лицар посміхнувся, відкладаючи арфу.

— А те, — відповів стрілець, — що я вважаю вас захисником слабких та ображених.

— Це обов'язок будь-якого справжнього лицаря...

— Але мені, — сказав Локслі, — мало того, що ви, сер, шляхетний лицар і відомий воїн. Треба, щоб ви були ще й добрим англійцем.

— Навряд чи знайдеться людина, — насупився співбесідник розбійника, — якій Англія та життя кожного англійця були б дорожчі, ніж мені.

— Тоді ви маєте знати, що ватага перевдягнених негідників сьогодні недалеко звідси захопила в полон одного славетного та благородного чоловіка на ім'я Седрик Сакс і його супутників. Серед них дві жінки, старий, а ще лежачий хворий. Усіх їх відвезли у володіння барона Фрон де Бефа, найближчого поплічника принца Джона.

— Що? — вигукнув Чорний Лицар. — Навіть де Беф зробився крадієм і злодієм?

— Злодієм він був завжди, — похмуро мовив Локслі. — То ви згодні допомогти нам звільнити полонених?

— Я зобов'язаний це зробити, — відповів лицар, — інакше моя честь буде заплямована. Однак волів би знати, хто просить мене по допомогу.

— Ми лише мешканці глухих лісів, — ухильно проказав мисливець. — Перед вами, сер лицар, — людина без імені, і якщо ви поки приховуєте своє ім'я, то і я до часу мовчатиму. Буде досить і того,

що я є другом усіх, хто любить Англію, і твердо додержується свого слова.

— Вірю. — Чорний Лицар підвівся. — Ну що ж, командуй, мешканцю лісів. Сподіваюся, ми залишимося задоволені один одним...

Відлюдник уже змінив свою широку рясу на зелений каптан й озброївся, як належить йоменові-ратнику, — мечем зі щитом, луком і сагайдаком, а через плече перекинув на перев'язі важкий бердиш. Він першим, досі злегка хитаючись, вийшов із келії, ретельно замкнув двері та сунув ключа під поріг.

— Чи твердо ти тримаєшся на ногах, ченцю, — підозріло примружився Локслі, — чи вино все ще бродить у тобі? Маємо важливу справу, в якій нам знадобляться не тільки кулаки, а й мозок!

— Свята вода миттю все виправить. — Відлюдник підійшов до кам'яної чаші коло джерела, перехрестився і, крякнувши, сунув голову в купіль. Він так жадібно пив, що, здавалося, джерело ось-ось висохне.

— Ну й ну, — посміхнувся лицар, — такі ліки кого завгодно піднімуть на ноги.

Вилікуваний причетник витер краєм одягу почервоніле обличчя, підхопив свій пудовий бердиш і, помахуючи ним, вигукнув:

— Подати сюди підступних гнобителів! Чорт мене роздери на дрібні шматки, якщо я не знесу макітру кожному з цих мерзенників!

— Тобі відомі не тільки балади, отче, а й міцне слівце, — схвально зауважив Чорний Лицар.

— Я чернець, допоки на мені ряса, а як надягну зелений каптан і візьмуся до зброї — не гірше за інших можу лаятися, пиячити і мацати гарненьких дівчат...

— Годі тобі базікати! — промовив Локслі. — Час вирушати, нема чого зволікати. Треба швидше зібрати хлопців, а то, боюся, нам просто не вистачить сили, щоб штурмом узяти замок Фрон де Бефа. Рушаймо!

Розділ 17

У глибині похмурого нічного лісу озброєний загін, не спускаючи очей з бранців, поспішав до укріпленого замку Торкілстон.

На чолі кавалькади їхали два вершники. Один із них, ставний чоловік, який упевнено тримався в сідлі, нахилився до свого супутника й неголосно мовив:

— Тепер, сер Морис, мабуть, настав час тобі залишити нас і розіграти свою роль благородного рятівника саксонської красуні.

— Я змінив думку, сер храмовнику, — посміхнувся де Брасі. — Ми з тобою не розлучимося доти, доки наша здобич не буде надійно схована в замку Фрон де Бефа. От тоді я й з'явлюся перед леді Ровеною, не ховаючи обличчя, і намагатимуся переконати її, що лише палка пристрасть була мимовільною причиною мого вчинку.

— Сподіваюся, що не плітки, які розпускають про мене злі язики, змусили тебе змінити плани, — на сумрився Бріан де Буагільбер. — Чи ти, сер лицар, підозрюєш мене в лихих намірах? Адже тобі відомо, яким суворим є статут нашого ордену!

— Ще б пак невідомо! — посміхнувся де Брасі. — Одначе я знаю також і те, як цього статуту дотримуються.

— Годі тобі! — промовив храмовник. — Нічого мене боятися. Мені немає жодного діла до твоєї блакитноокої саксонки. Тут є і дещо краще...

— Як, ти готовий принизитися до її гарненької служниці?

— Сер Морисе, ось іще один доказ, що ти сліпий як кріт... Серед полонянок виблискує справжній діамант!

— Невже ти кажеш про дочку старого Ісаака? — украй здивувався де Брасі. — А як же обітниця безшлюб'я? Чи тебе цікавлять тугі мішки її багатого батечка, набиті золотом?

— Одне одному не заважає, — самовдоволено вишкірився Буагільбер. — На жаль, золото старого доведеться поділити з Фрон де Бефом, господарем замку. А чарівна єврейка втішить мене за цю втрату... Тепер, лицарю, я все тобі відкрив, і можеш спокійно дотримуватися свого первинного плану.

— Ну це вже ні. — Де Брасі знизав плечима й відвернувся. — Я своїх рішень не змінюю...

Лише коли ранкова зоря зійшла над лісом, вершники змогли переконатися, що вони їдуть правильно. На світанку загін рушив клусом, постійно підбадьорюючи коней острогами, і не минуло й години, як віддалік завидніли похмурі обриси Торкілстона, стародавнього замку, обнесеного міцним муром і глибоким ровом, наповненим водою.

Зупинившись перед брамою, де Брасі тричі просурмив у ріг. Брама одразу ж розчахнулася, і вартіві розвели полонених по різних покоях. До трапези, приготованої поспіхом, ніхто з них не вийшов, окрім Ательстана. Леді Ровену розлучили навіть із покоївкою та зачинили в окремому приміщенні. Так само вчинили і з Ревеккою, тож її старий батько впав

у відчай. Пожбуривши монети, які Ісаак поспіхом тицяв їм до рук, вартівники потягли старого вниз крутими сходами й кинули в якийсь темний льох. Усіх слуг Седрика та Ательстана ретельно обшукали, обеззброїли та зачинили в челядницькій.

Просторе приміщення, у яке помістили обох саксонських вельмож, не мало замків. Зараз воно було чимось схоже на кордегардію, тобто кімнату для охорони, але в далекому минулому явно мало інше призначення. Седрик, киплячи від гніву, без упину походжав із кутка в куток.

— Яка ганьба! — знов і знов твердив він. — У цьому самому залі мій дід бенкетував із королем Гарольдом! Хто б міг уявити, що ти, благородний Ательстане, і я, нащадок одного з найхоробріших захисників саксонської корони, опинимося в полоні у підступного норманського пса...

— Це, звичайно, не надто приємно, — зауважив Ательстан, — але, сподіваюся, вони незабаром відпустять нас, запросивши помірний викуп.

Про те саме болісно розмірковував і нещасний Ісаак із Йорка, який метушився в сирому та похмурому підземеллі замку. Слабке світло, що проникало сюди крізь щілини під склепінням, тьмяно освітлювало іржаві кайдани та ланцюги, розвішані на запліснявілих стінах темниці. Нарешті, остаточно змерзнувши, старий закутався в теплий плащ, улаштувався на соломі й, уже трохи вгамувавшись, зібрався подрімати. Однак тієї самої хвилини важкі дверні засуви зарипіли й до темниці увійшов Реджинальд Фрон де Беф у супроводі двох похмурих сарацинів — слуг храмовника.

Фрон де Беф, високий лицар могутньої статури, був відомий повсюди тим, що не хехтував жодними

засобами для зміцнення своєї феодальної влади. Усе його життя було присвячене війні та судовим позовам, а риси його грубого обличчя, зритого шрамами та рубцями від старих ран, відбивали тільки злобу, жорстокість і безмежну сваволю. За поясом шкіряної куртки барона стирчав кинджал, там само гойдалася важка зв'язка ключів, одним з яких він одразу ж замкнув двері підвалу зсередини.

Переляканий на смерть старий не знайшов сил навіть поворухнутися, і через це барон зшаленів.

— Собако! — заревів він, наближаючись до положеного. — Ти винен мені тисячу фунтів сріблом як подяку за мою доброту! Бо я поки що не остаточно передумав залишити тебе живим.

— Зглянься, лицарю! — простогнав Ісаак. — Я старий та бідний. Перемога наді мною не принесе тобі слави: розчавити хробака — не велика заслуга. Звідки мені взяти такі гроші?

— Немає у тебе срібла, я візьму золотом. Кожен знає, що твоє плем'я так само брехливе, як і багате... Якщо не сплатиш викуп, живим тобі звідси не вибратися...

— Пане, — Ісаак, крехчучи, підвівся, ховаючи лукавий погляд, — у мене справді немає й ніколи не було такої суми. Моя рідня в Йорку, хоча й дуже тяжко, могла б її зібрати, але це потребуватиме чимало часу... — Старий осікся й позадкував, помітивши, що норман дав знак сарацинам, а потім указав на дибу. — Зачекай, пане! Не заплямовуй свої благородні руки кров'ю безвинної жертви! Відряди мою дочку Ревекку в Йорк — і вона привезе тобі викуп. Чи згоден ти на це, сер лицар?

Не відповідаючи на запитання, де Беф зупинив катів і з удаваним подивом поцікавився:

— Невже чорноока красуня — твоя дочка, єврею? А я вже був вирішив, що... Я відправив її прислужувати серу Бріанові де Буагільберу.

Лемент, який вирвався з горла нещасного Ісаака, струснув похмуре склепіння підземелля.

— Пане лицарю, — старий упав навколішки й обхопив укриті пилом чоботи мучителя, — бери все, що в мене є, зроби мене жебраком, убий мене — але змилуйся над дочкою! Захисти честь невинної дівчини, єдиної розради, посланої мені великодушним Богом. Її мати померла...

— Пізно, — перервав де Беф стогін старого. — Я дав слово й не можу змінити того, що вже сталося. Або має статися... І чому ти вирішив, що мій шляхетний гість може скривдити твою дочку?

— Чого ж іще чекати від храмовника? — Ісаак підвівся та спідлоба зиркнув на барона, який широко посміхався. — Самого тільки лиха й горя...

— Нечестивцю, не наслідуйся чорнити брехливим язиком могутній та священний лицарський орден! Сплачуй викуп, або я віддам дівчисько своїй челяді!

— Негідник! — закричав старий, тремтячи і задкуючи до вогкої стіни. — Будь ти проклятий навіки! Нічого ти не одержиш доти, доки не повернеш мою Ревекку...

Де Беф люто зблиснув очима і прогарчав, повертаючись до сарацинів, що застигли, немов кам'яні боввани:

— Побачимо, якої ти зараз заспіваєш... Зірвіть із цього юдейського собаки одіж і розіпніть на стіні!

Кати кинулися до Ісаака, щоб виконати наказ барона, аж раптом до темниці долинув із-за мурів замку віддалений звук рога, який тричі просурмив. Відтак почувся похапливий стукіт у двері льоху та

безліч голосів почали кликати Фрон де Бефа. Барон злісно вилаявся й відступив від старого, надавши Ісаакові змогу чи то радіти своєму тимчасовому портунку, чи то оплакувати долю дочки.

Розділ 18

Покої, у яких залишили леді Ровену, були обставлені з варварською розкішшю. Одначе меблі, що колись належали померлій дружині барона, встигли спорохніти, на стінах висіла подрана лиштва, а камін, який давно не розпалювали, був увесь затягнутий павутинням. Проте вирішили, що саме ця кімната й годиться для спадкоємиці саксонського престолу, тож горда красуня на самоті зможе поміркувати про своє сумне становище.

Однак її майбутнє докладно обговорювали під час рясної трапези господар замку, лицар-храмовник і Морис де Брасі. Кожен із них палко обстоював власну користь, і лише після тривалих суперечок згоди було досягнуто, а долю полонянки остаточно вирішено.

Близько півдня Морис де Брасі, заради якого й був улаштований беззаконний напад на загін Седрика Сакса, з'явився до леді Ровени, щоб здійснити задумане — домогтися її руки й багатого посагу.

Наречений постав перед дівчиною в усьому блиску придворного норманського вбрання. Він скинув зелений каптан і маску розбійника; довге й густе волосся лицаря, заплетене у безліч косиць, спадало на розкішний плащ, підбитий хутром; обличчя лицаря було чисто поголене, а довгий камзол із гаптованим золотом паском, на якому висів у піхвах важкий меч, — ретельно вичищений слугою. Передки чере-

виків де Брасі, згідно з останньою модою, загиналися вгору подібно до баранячих рогів.

Він чемно вклонився і запропонував дівчині сісти. Одначе леді Ровена, не звертаючи уваги на його слова, промовила:

— Якщо ви з'явилися сюди як тюремник, сер лицар, то ув'язненій належить стоячи вислухати свій вирок.

— Навпаки, наймиліша пані, — де Брасі з почуттям приклав руку до грудей, — це не ви, а я ваш покірний бранець. Тільки ваша незрівнянна чарівність змусила мене здійснити зухвалий та шалений вчинок стосовно тієї, що розбила моє серце.

— Прошу вас, сер, не розмовляти так зухвало, — насупилася леді Ровена й гордо підняла голову. — Ми з вами не знайомі, але така фамільярність більше годиться для трубадурів або ярмаркових блазнів. І ніякі почуття не можуть виправдати розбою та насильства.

— Ви самі винні в моїх вчинках і несправедливі до мене... Ви не хочете дослухатися голосу моєї пристрасті, — не звертаючи уваги на слова саксонки, вів далі в тому-таки дусі де Брасі. — Що скаже вам моє ім'я й чи зможе воно розтопити ваше серце?..

— Досить блазенства! — спалахнула дівчина. — Коли солодка мова прикриває безчесні вчинки, вона схожа на лицарський пояс, якого почепив на себе лукавий та брехливий раб. — Леді Ровена подивилася на нормана сповненим зневаги поглядом. — Вам належало б зберегти вбрання розбійника й не ховатися під багатим одягом і лицемірними словами.

— Моя гордість не менша за твою! — ображено скричав, гублячи терпець, лицар. — Ти хотіла почути правду? Що ж, прошу... Або ти вийдеш із цього

замку дружиною Мориса де Брасі, або навіки залишишся тут як наложниця. Норманському дворянинові не варто виправдовуватися перед саксонкою, якій він виказує велику честь, освідчуючись... І не сподівайся, що король Ричард коли-небудь знову зійде на свій трон. Твій опікун — такий самий бранець, як і ти, а його син більше мені не суперник, оскільки цілком перебуває в моїй владі.

— Ви знову брешете, сер!..

Де Брасі пильно глянув на бліду, як смерть, дівчину.

— А тобі це невідомо? У ношах старого єврея везли саме пораненого на турнірі Вілфреда Айвенго. Про це відомо лише мені, тож тепер від мене залежить, чи відкрити Фрон де Бефу таємницю його перебування в замку. Можеш бути певна — барон не церемонитиметься з твоїм обранцем...

— Вілфред тут... — пробурмотіла дівчина, ледве стримуючи дроз, що охопив її.

— Рука Фрон де Бефа ніколи не знала ласки, так само як і його жадібність не знала меж, — вів далі норман, походжаючи покоем. Зупинившись перед леді Ровеною, він промовив: — Господар цього замку не випустить зі своїх лап найбагатшого маєтку, обіцяного Айвенго королем, а сам Айвенго просто зникне... Але досить тобі прихильно поставитися до нашого шлюбу — і твоєму лицареві буде нічого боятися. Зберегти таємницю або відкрити її баронові — у моїй волі.

— Урятуй його, заради Господнього милосердя, — прошепотіла леді Ровена, втрачаючи самовладання.

— Це я можу зробити за єдиної умови — ти станеш дружиною лицаря Мориса де Брасі. Лише твоє кохання до мене зможе зберегти Айвенго життя.

В іншому разі він помре, а ти остаточно позбудешся свободи. І не плекай надії, що я буду безкорисливо великодушним чи хтось зможе тобі допомогти. Айвенго кволий та безпорадний, удар дротика чи підступні ліки розлучать тебе з ним навічно. Ніхто про це не дізнається, навіть твій опікун Седрик, на якого, вочевидь, теж чекає швидкий кінець...

Леді Ровена більше не могла без сліз слухати ці слова. Торкнувшись тремтливою рукою губів лицаря, вона одразу ж відмикнула її, немов обпеклася. Цей мимовільний дотик збентежив Мориса де Брасі. Він не знав, що вдіяти й що сказати, щоб утішити саксонку, яка мовчки плакала. Відійшовши до вікна, леді Ровена затулила обличчя долонями.

«Краще б вона залишалася такою самою зарозумілою гордівницею, якою здавалася спочатку, — подумав де Брасі, дивлячись на плечі дівчини, що судомно тремтіли. — Або я став би Фрон де Бефом із його холоднокровною розважливістю й жорстокістю... Я не можу спокійно дивитися на її страждання...»

Досі вагаючись, він хотів був зробити крок до леді Ровени, але його зупинив хрипкий звук мисливського рога, що долетів із-за мурів замку. Морис де Брасі поспіхом залишив покій, дівчина ж прибрала руки від лица й сумно поглянула крізь кручені ґрати, що затуляли припалу порохов вікнину.

Розділ 19

А в цей час Ревекка чекала вирішення своєї долі в найвіддаленішій та самотній вежі замку — туди її привели двоє слуг, що поводитися нахабно й надто вільно. Найперше, у комірці, розташованій під самою

покрівлею вежі, дівчина побачила вкриту зморшками простоволосу жінку, яка, сидючи за прядкою, надтріснутим голосом співала саксонську пісеньку в такт рухові веретена. Стара побачила Ревекку — та її мутнуваті очі спалахнули диявольським блиском.

— Забирайся геть, стара каракатице! — крикнув один із проводирів. — Так звелів барон. Звільни місце для красунечки...

— Розкомандувався тут, — пробуркотіла стара, — а нещодавно й пискнути не наважувався переді мною.

— Що ти шипиш як та змія, пані Урфридо? Іди звідси! Були в тебе світлі дні, та зайшло сонечко, — глузливо мовив інший, одначе жінка навіть не поворухнулася. — Накази пана слід виконувати... Ну, як знаєш, стара відьмо. Доведеться тобі самій розмовляти з господарем!

Слуги пішли, а стара, відклавши пряжу, безцеремонно втупилася поглядом у Ревекку.

— Які ще бісовські справи вони там затіяли? — пробурмотіла вона, а потім спитала полонянку, оглядаючи її вбрання: — Ти чужоземка? Із яких країв тебе сюди занесло, красуне? Чого мовчиш? Не крийся. Тут, окрім мене, живуть самі сови та кажани.

— Не сердься на мене, — промовила дівчина. — Скажи краще — чого мені чекати? Вони доставили мене в замок силою та... може, вони хочуть убити мене?..

Ревекка одразу відчула, що перед цією похмурою старою, більше схожою на чаклунку, не страшно відкритися.

— Я дочка Ісаака з Йорка, — додала вона. — Мій батько заможний. Можливо, власники замку хочуть заволодіти нашими грошима?

— Е, тут і думати нічого, — посміхнулася стара жінка. — Твої гроші все одно відберуть. Але навіщо позбавляти тебе життя, коли їм треба зовсім інше? Біла шкіра, розкішне волосся, руки, як у єгипетської цариці... Ти просто наївна дурепа! Поглянь на мене! Колись я теж була молода і гарна. Звати мене Урфрида, я походжу зі знатного саксонського роду. Старий товстун де Беф, батько нинішнього барона Реджинальда, щоб йому вічно горіти в пеклі, — узяв приступом цей замок, у якому я знаю кожен камінчик... Моїх батьків і братів було вбито, а я стала здобиччю переможця... Ось він, клятий, знову йде! — Стара, зачувши кроки, підвелась і рушила до дверей. — Прощавай!

— Не йди, пані! — Ревекка кинулася за жінкою. — Зачекай!

На порозі вона ледве не зіткнулася з високим чоловіком у масці й відразу впізнала в ньому одного з розбійників, що напали в лісі на загін. Дівчина позадкувала, розбійник увійшов, зачинив за собою двері та, немов нерішуче, застиг перед нею. Ревекка миттю зірвала зі своїх зап'ястків коштовні браслети і простягла незнайомцеві:

— Візьми це, хоч би хто ти був... нехай це послужить викупом, але зглянься на мене та мого нещасного батька! Відпусти нас!

— Прекрасна квітка Палестини! — похитав головою розбійник. — Сапфіри й діаманти в цих прикрасах — порох і попіл порівняно з блиском твоїх очей та ніжністю твого перлинного обличчя. Я завжди цінував красу вище за багатство...

— Ти зможеш почати життя чесною людини, батечко дасть тобі все, що ти захочеш... — почала була Ревекка, але чоловік перебив її, перейшовши на французьку мову.

— Твій батько перебуває там, де обертають на золото і срібло навіть іржаві ґрати підземелля...

— Ти не розбійник, — промовила дівчина теж французькою, уважно вдивляючись у прорізи чорної маски на обличчі незнайомця. — Ти норман... Будь благородним, покажи своє лице.

— А ти кмітлива... — Бріан де Буагільбер відкинув плащ та звільнився від маски. — Я прийшов узяти не твої гроші, а тебе — найпрекрасніше, що тут є. Прийшов, щоб ніколи з тобою не розлучатися.

— Між нами не може бути нічого спільного. Ти християнин, я юдейка. Наш союз буде поза законом як в очах твоєї церкви, так і в нашій синагозі.

— Твоя правда, Ревекко! — Храмовник посміхнувся. — Узяти за дружину я не зможу ні тебе, ні будь-яку іншу жінку. Я лицар Храму і дав обітницю безшлюб'я. Але я тебе кохаю.

— Не можу зрозуміти, про що ти говориш, сер лицар! — Дівчина спокійно відступила, а храмовник провів її палким поглядом. Ревекка різко обернулася і подивилася йому у вічі. — Навіщо ти прийшов сюди? Золото тебе не цікавить. Шлюб із жінкою чужого племені — теж. Якщо ти носиш хрест і читаєш Святе письмо лише для того, щоб прикривати свою розпусту і гріховність, то як я можу повірити хоча б одному твоєму слову? Ти такий самий злочинець, як і той, хто мордує мого батька...

— Годі! — спалахнув Буагільбер, наближаючись до дівчини майже впритул. — Досі я поводився з тобою, як із леді, хоча й завоював тебе мечем. Ти у мене в полоні й маєш коритися, я нікому не поступлюся тим, що належить мені по праву. І якщо ти відмовляєшся прийняти моє кохання, то я візьму своє силою.

— Зупинися, божевільний! — гукнула Ревекка. — Жодна пристрасть не може бути виправданням гріха. Відійди від мене та вислухай уважно! Ти можеш, храмовнику, принизити мене й розтоптати, тому що маєш у руках зброю... Одначе, коли у твоєму ордені дізнаються про те, що ти згрішив із жінкою мого племені, тебе звинуватять не тільки в порушенні обітниць, а й у тому, що ти збезчестив святий хрест, який носиш...

— Ти не дурна, Ревекко, — на мить збентежився Буагільбер, розуміючи, що єврейка має рацію. — Але тебе ніхто не почує ні в цих стінах, ані в усьому світі — можеш кричати про це скільки завгодно. Зараз ти в моїй владі, і краще б тобі підкоритися!

— Гадаєш, я кликатиму когось на допомогу, підступний лицарю? Ти не знаєш Ревекки! — Дівчина відштовхнула хрестоносця й несподівано кинулася вбік так прудко, що він не встиг її втримати. Вона розчахнула вікно вежі та зробила крок на парапет, повернувшись до Буагільбера: — Підкоритися тобі?! Ліпше смерть! Ані руш уперед — або я стрибну вниз, нікчемо!

— Не роби цього, благаю! — скрикнув храмовник. — Ти несправедлива до мене... І подумай про свого батька — він не переживе твоєї смерті... Я присягаюся, що не ображу тебе, прошу, повір мені, Ревекко.

— Ти згадав про мого батька, негіднику... А подумав ти про те, чи переживе Ісаак моє безчестя?

— Може, я переступав багато законів і ламав заповіді, але слова свого завжди додержував! Повернись, я не торкнуся тебе... — запально мовив хрестоносець.

Ревекка, похитнувшись на краю парапету, блиснула вугільно-чорними очима; лицар стиха зойкнув,

але вона зіскочила на підлогу і, не дивлячись на храмовника, мовчки відступила до стіни. Йому забило дух, одначе не горда дика врода дівчини змусила сильно калатати його серце — уперше Бріан де Буагільбер зустрів жінку, яка стала йому дорожчою за життя.

— Помирімося, Ревекко! — запропонував він.

— Мир, якщо хочеш, — помовчавши, відказала дівчина. — Помирімося, тільки не наближайся до мене ані на крок.

— Ти не мушиш боятися мене!

— Я нікого й ніколи не боялася...

— Стань же другом Бріанові де Буагільберу! — вів далі храмовник. — Подумай про мене — мені судилося ніколи не пізнати радощів родинного вогнища, не втішитися відданістю дружини. Старість моя буде настільки самотньою, як і моя занедбана могила, і жоден нащадок не носитиме мого давнього імені. Я все життя шукав споріднену душу і в тобі її нарешті знайшов. Мені потрібна тільки твоя підтримка.

— У чому я можу бути тобі опорою? Ми з різних світів, я не кажу вже про віру, лицарю Бріане. Забудь про мене!

— Ні. — Храмовник схвильовано притис руку до грудей. — Я маю хоча б з однією людиною на цій землі поділитися своєю мрією! Адже я член могутнього ордену, і невдовзі він матиме владу, набагато вищу від королівської. Де Буагільбер — не останній з тих, хто зійде до вершини влади... Ми багаті й сильні. Віра в Бога... вона... вона лише засіб... Ревекко, це складний та кривавий шлях, і мені потрібен на ньому надійний друг і близька людина.

Дівчина замислено, немов не розуміючи й ледве приховуючи це нерозуміння, вдивлялася у зблідле

обличчя лицаря, не наважуючись що-небудь вимовити. Несподівано знизу крізь вікно, що так і залишилося відчиненим, до вершини вежі долинув звук мисливського рога. Храмовник здригнувся й кинувся до дверей.

— Щось сталося, — промовив він, обернувшись, але не зупиняючись, — я повинен бути там. Але згодом ми повернемося до нашої розмови. Я не вибачатимуся за те, що погрожував тобі, Ревекко, — адже без цього я б ніколи не пізнав тебе!..

Залишившись на самоті, дівчина присіла біля прядки. Усе, що сталося з нею, позбавило її сил, і зараз вона думала тільки про те, щоб спокійно помолитися. Про себе і, можливо, про цього холодного й жорстокого лицаря, чиє честолюбство потьмарило її душу навіть більше, ніж погрози, які він кидав із такою легкістю.

Однак у своїй молитві Ревекка вимовила ім'я іншого лицаря — безпорадного та пораненого. Вона знала, що ніколи не зможе торкнутися його світлого обличчя й не насмілиться не тільки заговорити з ним, але навіть натяком видати свої почуття. Проте слова молитви, що їх вона промовила ледве чутним шепотом, уже пролунали, і Ревекка про них не шкодувала.

Розділ 20

Спустившись до залу, храмовник побачив там де Брасі. Лицар мав вигляд глибоко засмучений.

— Ваші любовні подвиги були так само перервані, як і мої? — спитав Буагільбер. — Судячи з досади на вашому обличчі, сер, вони не виявилися ні успішними, ні приємними.

— Та й не кажи. Я просто не терплю жіночих сліз, а леді Ровена...

Де Брасі перервав барон де Беф, який, гарчачи, ввалив до залу:

— Зараз ми побачимо, у чому причина всього цього галасу! Гінець доставив листа. Якщо не помиляюся, написано по-саксонськи, а я цієї свинячої грамоти не розбираю.

— Дайте-но сюди. — Буагільбер узяв простягнутий аркуш. — Ми хоча б тим схожі на ченців, що навчені грамоти, на відміну від тих, хто не знає ані саксонської, ані французької... У посланні цьому, панове лицарі, міститься виклик по всій формі. Так-так, нас, бароне, викликають помірятися силами — якщо тільки це не чийсь дурний жарт. Отже: «Я, Вамба, син Безмізкого, блазень у домі знатного дворянина Седрика Ротервудського на прізвисько Сакс, і я, Гурт, син Беовульфа, спадковий свинопас, — викликаємо на двобій благородних лицарів...»

— Ти з глузду з'їхав! — гнівно вибухнув Фрон де Беф.

— Присягаюся небом, там так і написано... — Храмовник читав далі: — «...І всіх, які є в замку, їхніх спільників та союзників, оскільки ви, без будь-якого приводу й оголошення ворожнечі, хитрістю та лукавством захопили в полон нашого господаря й повелителя, а також благородну дівчину леді Ровену, а також благородного дворянина Ательстана Конінгбурзького, а крім того, декількох людей, що служать їм, і єврея Ісаака з Йорка з дочкою Ревеккою. Якщо ж ви забажаєте уникнути двобою, усі зазначені особи, як благородного, так і простого чину, мають бути негайно по отриманні цього листа видані нам цілими й неушко-

дженими разом з усім майном, що їм належить, і кіньми. В іншому разі ви будете оголошені зрадниками та порушниками королівських законів, і ми битимемося з вами, обложимо ваш замок, візьмемо його на приступ і завдамо вам збитки і розор такою мірою, яку вважатимемо необхідною. Нехай милує вас усемогутній Бог!»

Дослухавши послання до кінця, лицарі зареготали. Тільки де Беф залишився похмурим.

— Не розумію, чому ви так розвеселилися? — нарешті промовив він. — За стінами замку в лісі, як доповів мені вивідач, не менше ніж дві сотні йоменів і стрільців. Це не можна полишити просто так.

— Стидайтеся, сер барон! — вигукнув Буагільбер. — Невже вас налякала жалюгідна купка миршавих селян? Із нашими людьми ми запросто розгонимо всю цю наволоч.

— Із самими слугами замок нам не втримати.

— Тоді відправимо гінців до сусідів по допомогу...

— До сусідів? Та всі ж уже на шляху до Йорка, — промовив де Беф. — Іще раз назвіть мені імена тих, хто нас викликає... зрозуміло, не рахуючи блазня та свинопаса.

— Чорний Лицар і йомен Роберт Локслі на прізвисько Цілкий Стрілець.

— Перший з них — це той, хто так яскраво виник на турнірі й невдовзі щез. — Барон замислено пройшовся залом. — Ім'я іншого я чую вперше... мабуть, теж спритний хлопець. Ось що, панове, нам би слід було взяти «язика» з цього воїнства та розпитати його гарненько. Вогонь і залізо швидко його розговорять. А тим часом що-небудь вигадасмо. Зараз принесуть пергамент і мою печатку, а ви, сер де Буагільбер, дайте їм відповідь.

Храмовник присів до столу і написав таке:

«Барон де Беф і його союзники, благородні лицарі, не приймають виклик від рабів та стрільця, а також від пана, який називає себе Чорним Лицарем, оскільки він заплямував свою честь союзом із лісовими волоцюгами-втікачами. Щодо наших полонених — вони, як сумирні християнські душі, потребують сповіді у священника. Адже сьогодні ж їх буде страчено, а їхні голови виставлено на стіні замку як науку самозваним заступникам і знавцям королівських законів».

Листа було віддано зброєносцеві, який передав його посланцеві, що чекав біля брами замку. Гінець повернувся на галявину в лісі, де під дубом на нього нетерпляче чекали Локслі, Чорний Лицар і відлюдник. Із ними був цілий натовп озброєних простолюдинів.

Прочитавши листа, Чорний Лицар мовив:

— Вони намагаються нас залякати. Було б непогано, якби хтось зумів проникнути в замок і дізнатися, що насправді там відбувається. Вони просять священника, — він поглянув на веселого ченця, — тож нехай наш добрий причетник побуде разом із шпигуном.

Чернець, насупившись, промовчав. Вамба, відтіснивши його плечем, вигукнув:

— Вони хочуть повісити й обезглавити мого пана, благородного Седрика! Та я голірuch рознесу цей замок! І має рацію той, хто знає — у певних випадках від дурня більше користі, ніж від розумного... Нехай вам буде відомо: до блазнівського ковпака я готувався стати послухником, але до цього, хвала Богові, не дійшло, розум мій затьмарився. Однак і цього розуму вистачить, щоб принести духовну втіху полоненим. Адже вони просять священника?

— Надягай швидше рясу, добрий чоловіче, та вирушай до Торкілстона, — кивнув Чорний Лицар. — І нехай твій господар надішле через тебе звістку...

— А ми поки що, — додав Локслі, — так щільно обложимо замок, що жодна муха не пролетить.

Вамба, який уже начепив на себе рясу, загорнувся в чернецький плащ і миттю перетворився на шанованого священнослужителя. Поважно промовивши латиною: «Мир вам, браття!» — він вирушив виконувати доручення.

Однак уся хоробрість вивітрилася, щойно блазень постав перед лютим власником замку. По обидва боки від барона Фрон де Бефа стояли де Брасі та храмовник.

— Нехай буде з нами Господь! — ледве чутно промекав Вамба.

— Ти хто такий? — гаркнув де Беф.

Блазень потроху почав приходити до тями.

— Я, пане, бідний чернець-францисканець, — уже впевненіше заговорив він, пересипаючи свою промову латинськими слівцями, — блукав тутешніми лісами і потрапив до лап розбійників. Це дуже, дуже злі люди... вони зв'язали мене і відібрали всі пожертви, що мені вдалося зібрати. А тепер звеліли йти до замку, щоб виконати свій обов'язок щодо тих, кому нині судилось опинитися в чистилищі. І суворо наказали негайно повертатися з доповіддю.

— Із цим зрозуміло. А скажи-но, святий отче, чи багато в лісі народу?

— Ох, благородний пане, — відповів блазень, — і порахувати неможливо. Ім'я їм — легіон. Щонайменше чоловік п'ятсот.

Храмовник перезирнувся з Морисом де Брасі та прошепотів:

— Чи бачив ти коли-небудь цього ченця?

— Ні, та він, судячи з усього, не тутешній...

— У такому разі, сер барон, — Буагільбер відвів господаря вбік, — цього священника ми й відправимо по допомогу. Я напишу листа, і дружина лицарів із Йорка примчить сюди протягом дня... А францисканець нехай тим часом виконає свій обов'язок перед Господом.

Де Беф кивнув і звелів провести Вамбу туди, де перебували обидва саксонські вельможі.

Блазень із тим самим сумирним латинським привітанням, насунувши каптур до кінчика носа, вступив до приміщення, де Седрик уже ледве міг опанувати себе й не шаленіти, а Ательстан, як і раніше, тільки позіхав від нудьги та неробства.

— Ану, підійди ближче, ченцю, — звелів Седрик. — Ти навіщо сюди з'явився?

— Мій обов'язок — підготувати вас до смерті, вельмишановні панове, — відповів Вамба.

— Ти чуєш, Ательстане? — криво посміхнувся Седрик. — От і кінець усілякій невідомості... Що ж, зміцнімо серця й помрімо подібно до великих саксонських мужів давнини.

— Я готовий до найгіршого, що тільки здатна винайти диявольська злоба норманів, — зітхнув Ательстан, — і вирушу на небеса так само спокійно, як беруся до сніданку...

— Роби свою справу, слуго Божий! — наказав Седрик. — Навіщо зволікати?

— Зачекай хвилинку, дядечко, от нетерплячий. — Блазень на мить відкрив обличчя. — Слухали б ви раніше поради дурня, не стирчали б тепер тут...

— Вамба!..

— Саме він, господарє, — знизив голос блазень. — Якщо знову не будете вперті, запросто звільнитесь.

— Що ти хочеш сказати цим, блазню? — здивувався Седрик.

— Візьми цю рясу та мотузку. Надягни, підперезайся та преспокійно йди з замку. Від брами рушай просто до дуба-велетня на галявині, там на тебе чекають. Буде з ким посваритися... А мені залиш свій каптан і черевики, якщо не погребуєш, — я вже замість тебе вирушу туди, куди тобі ще трохи зарано.

— Ти хочеш посісти моє місце? — скричав Седрик. — Та тебе ж, нещасний ти дурню, негайно повісять!

— Нехай чинять як хочуть, — відповів блазень. — Вамба, син Безмізкого, так само весело пострибає на мотузці, як весело служив тобі, мій пане.

— Тікайте, благородний Седрику, — втрутився в бесіду Ательстан. — Від того, що ми тут сидимо, користі немає, а за стінами замку ви могли б послужити нашому порятунку.

— І що ж — є надія на порятунок? — швидко спитав Седрик.

— Ще й яка! Народ зібрався в лісі й тільки чекає сигналу, щоб провчити барона... Та рухайтесь ж ви, хазяїне!

Седрик натягнув на себе чернецьке вбрання і збентежено запитав:

— Скажи-но, Вамбо, як же мені вдавати з себе священика? Я в цій справі нічого не тямлю. А як про щось божественне питають?

Блазень хитро примружився:

— Теж мені хитрість! Хоч би що вам казали, на все відповідайте: «Рах vobiscum!», що означає «Мир

вам!» Щодо іншого — мовчіть і частіше осіняйте всіх підряд святим хрестом...

— Ну, прощавай, блазню! — мовив Седрик. — І ти, Ательстане, прощавай. З Богом! Поки в моїх жилах іще тече саксонська кров, я битимуся до останнього, і волі доведеться вам чекати недовго.

Залишивши караульне приміщення, Седрик Сакс поспіхом рушив до виходу з замку, але помилково повернув не там, де звелів повернути блазень, і незабаром зрозумів, що заблукав у безкінечних темних склепінчастих коридорах. Блукаючи ними, він несподівано наштотхнувся на згорблену жіночу фігуру, яку ледве було видно в бурому присмеркові.

— Мир тобі! — пробурчав Седрик по-саксонськи, схаменувся і, ховаючи обличчя, повторив латиною ті слова, яких навчив його Вамба.

Раптом холодні кістляві пальці вчепилися в його руку, і Седрик почув: «Йди за мною, святий отче! Нам треба поговорити...»

Розділ 21

Урфрида втягла Седрика Сакса до невеликої кімнати, добре зачинила за собою двері та голосом, у якому звучала швидше впевненість, ніж запитання, мовила:

— Ти сакс! І не здумай це заперечувати...

— Невже саксонські ченці не відвідують ваш замок? — гарикнув Седрик. — Мені здається, втіхи потребують усі.

— Якщо вони і з'являються, то більш охоче проводять час за чашею. Отче, наближається моя смерть, і я не хочу полишити цей світ без сповіді. Вислухай же мене!

— Я сакс, це чиста правда, але не годен чернецького звання. Дозволь мені піти своєю дорогою...

— Зачекай! — Урфрида наблизилася, благально стисла його руки, а потім відступила на крок, покірно схиливши голову. — Потворна стара, що стоїть перед тобою, — чи зможе вона забути колись, що росла дочкою благородного господаря Торкілстона, була вільна і щаслива?..

— Ти дочка самого Торкіля Вольфгангера, друга мого батька? — пробурмотів уражений Седрик. — Ти та, про красу якої складали балади?

— Отже, переді мною син Герварда Ротервудського! — ледве стримуючи невимовний подив, вигукнула Урфрида. — Седрик Сакс! Але що означає це чернецьке вбрання?

— Хай хто б я був, — схвильовано мовив Седрик, — продовжуй, заради всього святого...

— У цьому замку, в кімнатах, заплямованих кров'ю мого батька і братів, усі ці роки я прожила рабинею та наложницею підступного вбивці.

— Нещасна! — проказав Седрик. — У той час, коли всі істинні сакси оплакували Торкіля та молилися за вашу сім'ю, ти залишилася живою! Ти жила під одним дахом із підступним негідником, який...

— Е, благородний Седрику, що ти про це знаєш? — Урфрида докірливо поглянула на нього. — Не було ні союзу, ні кохання — сама ненависть. Я померла разом із батьком і братами... Спочатку в мене ще вистачало сліз, а потім я присягнулася помститися всьому норманському роду де Беф. Я розпалювала ворожнечу між батьком і сином, поки Реджинальд не вбив старого барона, глузувала зі слуг, труїла гостей зіпсованим вином і гнилою їжею, я, на решті, навчилася чаклунства...

— Припини! — Седрик, жажнувшись, відхитнувся. — Молись і покайся, злодійко! Боже милостивий... А я не хочу і не можу залишатися з тобою, Урфридо.

— Стій! — гукнула жінка. — Я зрозуміла, куди ти поспішаєш, якщо ти не чернець і не збираєшся відпускати мені мої гріхи. Я прожила страшне життя, але смерть моя очистить ім'я дочки Торкіля. Йди, збери людей та веди їх до бою. Оточи замок, будь готовий узяти його на приступ, а коли побачиш червоний прапорець на далекій вежі, знай — у ці хвилини норманам буде не до вас...

Седрик хотів був про щось запитати стару, але раптом за дверима загримів голос барона Фрон де Бефа:

— Куди запропав цей чортів чернець?

— Тс-с. — Урфрида приклала палець до губ і прошепотіла: — Я випущу тебе через бічні двері. Далі спустишся крученими сходами, внизу буде вузький коридор, а потім — просто до брами. Не озирайся, сторожа тебе не зупинить, вона ледача й дурна... Прощавай, Седрику!

Однаке все вийшло інакше.

Щойно сакс спустився у темний коридор і поспіхом пішов до виходу, його гукнув барон де Беф:

— Де ти вештаєшся, неробо? І чому так поспішаєш? Щось довго ти готував до смерті моїх грішників... Та й диявол із ними... Ану, підійди до мене, отче! Ти все зробив як належить?

— Я привів їх до покори. — Седрик іще нижче опустил край каптура. — Тепер вони знають, чого слід чекати від господаря замку...

— Чую саксонську вимову, — підозріло промовив де Беф.

Він був без слуг і без смолоскипа й тому не міг як слід розгледіти обличчя францисканця, що згорбився перед ним.

— Замолоду я виховувався в обителі Святого Вітольда, а там розмовляють тільки саксонською, — спокійно відповів Седрик.

— Он як... краще б уже ти був норманом... Цей монастир — справжнє осине гніздо, давно треба його спалити дощенту. Отже, ти і грамоти навчений?

— Знаю на пам'ять молитовник і службу Божу, решта ченцеві — лише спокуса...

— Такий посланець нам і потрібний, — пробурмотів барон і додав на повний голос: — Віднесеш оцього листа в замок барона Філіппа де Мальвуазена. А на словах перекажи: лист від мене, а написаний він храмовником, лицарем де Буагільбером. Тепер іди до лісу, до тієї ватаги негідників, що там зібралася, наплети їм усякого, щоб вони день-два не чіпали мого замку... Мовляв, полонених не ображають, страту відкладено й тому подібне. Зрозумів, отче? А потім, якщо хочеш, повертайся після бійки — добряче побенкетуємо.

— Неодмінно повернуся, — кивнув Седрик і пробурмотів ледь чутно: — Ми ще з тобою побачимося, бароне...

— Ходімо, я виведу тебе звідси, а до брами йди сам. Ні, стривай! Ось тобі за роботу золотий, але дивись, виконай моє доручення точно, а то здеру з тебе рясу разом зі шкірою та м'ясом...

Залишившись на самоті, Седрик вдихнув на повні груди, проминув сонних стражників, а опинившись за брамою, обернувся до замку й тричі плюнув у його бік.

— Щоб тобі провалитися в пекло, клятий нормане! — вигукнув він, кидаючи в пил золоту монету...

— Ну що, саксонські герої! — весело промовив барон, увіходячи разом із де Брасі та храмовником у приміщення, де перебували найважливіші полонені. — Чи подобається вам гостювання в Торкілстоні? Поменшало, мабуть, зверхності й зухвальства? Я все обміркував і вирішив, що повішу вас обох за ноги на залізних решітках цих вікон, і висітимете, поки шуліки й ворони не залишать від вас самі кістки... Шолудиві пси, скільки дасте за своє погане життя? Відповідай, немита мордо з Ротервуда!

— Ані монети не дам! — посміхнувся Вамба. — Зроби таку ласку, повісь мене головою донизу, може, дурний мій мозок знову стане на місце.

— Матір Божа! — вражено вигукнув Фрон де Беф, зірвавши шапку Седрика з голови блазня і побачивши на його шиї срібний обруч. — Кого ж це ви схопили в лісі, лицарі?

— Це раб Седрика, його потішний дурень, — мовив де Брасі. — А сакс, гадаю, втік... у вбранні того самого ченця.

— Диявол! — заревів Фрон де Беф немов роз'ярілий вепр. — Отже, я власноруч випустив ротервудську свиню з замку? А тобі, — він, погрожуючи, зробив крок до Вамби, — я поголю голову та здеру з неї шкіру, щоб тобі було не до жартів.

— Ви вчините зі мною набагато краще, ніж погрожуєте, благородний лицарю, — захихотів Вамба. — Тоді в мене буде червона шапка, і з простого ченця я вміть зроблюся цілим кардиналом.

— Бідаха, — посміхнувся де Брасі, — він і перед смертю залишиться блазнем... Бароне, не страчай

його — краще віддай мені на втіху... Що скажеш на це, шахраю? Хочеш мені послужити?

— Вітер у твоїй голові, як завжди, Морисе, — зовсім розлютився господар замку, — розважаєшся з блазнем, коли нас обдурили й ми потрапили в таке становище, що гірше нікуди. Наше послання, вважай, згинуло, народу, здатного як слід тримати меч у руках, у мене, м'яко кажучи, обмаль...

— Битися то битися. Коли це ти, бароне, бачив, щоб я журився перед сутичкою? А щодо твоєї челяді, лицарю, так ти сам її розпустив. Та нічого. Стіни твого замку високі, рів глибокий, і ми зможемо довго оборонятися, а там, може, і розгонимо підступну чернь!

— Гей, саксе, ану підійди до мене! — гарикнув де Беф, обертаючись до Ательстана. — Що даси за своє звільнення? Сплати викуп і йди геть, одначе є ще одна умова. Угоду буде укладено, якщо ти погодишся піти до лісової наволочі й домогтися, щоб не совалися сюди!

— Я не владний над цим, — відповів Ательстан. — Відпусти мене та решту полонених. Я дам тобі тисячу золотом.

— Ваша угода не стосується леді Ровени, — поспіхом утрутився де Брасі.

— І старого єврея з дочкою, — додав храмовник. — Ісаак сам сплатить викуп за себе.

— Я не збираюся торгуватися, — насупився Ательстан. — Мій рід давніший за всі ваші, разом узяті, нормани. Леді Ровена — моя наречена, а Вамба врятував Седрика, її опікуна. Якщо вас не влаштовує мій викуп, краще я вже дам розірвати себе на шматки.

Вбіг слуга, перервавши сакса відчайдушним лементом: «Розбійники під стінами!», і кинувся до господаря, чекаючи наказів. Фрон де Беф визирнув крізь бійницю та одразу ж щосили засурмив у ріг; у замку здійнявся гвалт, загрюкали двері. Зусібіч збігалися люди барона, і кожному він призначив місце в обороні.

— Де Брасі! Тобі стежити за східною стіною — вона нижча за інші. А лицар-храмовник візьме на себе західний бік...

Тим часом Буагільбер, що вирізнявся гарним зором, спостерігав за діями лісової братії. Нарешті він покликав до себе де Брасі й господаря замку та напівголоса промовив:

— Ці хлопці наступають так упорядковано, як я від них не очікував. Дивіться: вони добре вишикувалися, використовуючи дерева як захист від наших стріл. Одразу видно, що керує розбійниками чоловік, який має чималий досвід у військовій справі.

— Я здогадуюся, хто це, — відповів де Брасі. — Бачиш за чагарником плюмаж лицарського шолома і блиск обладунків? Це Чорний Лицар — той самий, що вибив Фрон де Бефа з сідла на турнірі.

— То краще, — злісно вигукнув барон, — нарешті дістане те, на що заслуговує! Благородна людина не поведе за собою ватагу волоцюг. Я власноруч зітну йому голову — добре, що меч у мене дворучний!

Тут розмова увірвалася, оскільки обложники стрімко пішли на штурм замку. Кожен із лицарів, не звертаючи уваги на полонених, які потроху відступали до дверей караульного приміщення, зайняв своє місце біля бійниці. На стінах розсипалися в рідкий ланцюг ті нечисленні захисники замку, яких баронів вдалося зібрати за такий короткий час. Усі готувалися відбити люту атаку.

Розділ 22

Після зустрічі з леді Ровеною Морис де Брасі почувався розгубленим. Такий був його характер: йому не вистачало великодушності звільнити безпорадного Айвенго, однак суворі закони лицарської честі не дозволяли йому позбавитися суперника раз і назавжди. Тому він вибрав дещо середнє між добром і злом — повідомив барона Фрон де Бефа, що серед полонених, захоплених разом із саксами, опинився поранений норман, його соратник, і помістив його в одному з покоїв замку.

Де Бефу тепер було не до того, щоб займатися пораненими. Стурбований майбутньою битвою, він лише послав слугу переказати цій відьмі Урфриді, щоб вона доглянула хворого. «Тим більше що стара розуміється на лікуванні», — додав він і одразу ж про все на світі забув, готуючись відбити штурм лісових братів.

Урфрида ж і не збиралася застосувати свої чаклунські знання — вона настільки занурилася в похмурі почуття, що доручила турбуватися про пораненого юнака Ревецці. Так Айвенго знову почала опікуватися дівчина.

Саме вона умовила старого Ісаака по закінченні турніру прийняти в Ашбі лицаря, який спливав кров'ю. Скориставшись тим, що зброєносець, який переніс пораненого з бойовища в його намет, ненадовго пішов, Ревекка наказала слугам покласти непритомного Айвенго у свої ноші та мчати щодуху до її будинку.

Лицар іще не отямився, коли лікар, якою дівчина запросила оглянути пораненого, звелів не гаючи ані години, везти хворого до Йорка. Ревекка вже знала, що впертий Седрик не побажав прийняти сина в себе, що Гурта схопили, а бенкет у принца Джона відверне

увагу мешканців Ашбі, і тому вирішила збиратися в дорогу.

Старий Ісаак тривожно спостерігав за цими приготуваннями, але не наважився сперечатися зі своєю улюбленицею; він перехвилювався, знесилів та вирішив подрімати перед дорогою, звелівши нікого не приймати й казати, що його немає вдома.

Поки збиралися, Ревекка не відходила від юнака. Вона була добре знайома з дієвими методами лікування і точно виконувала всі настанови лікаря. Невдовзі Айвенго отямився, обвів мутним поглядом її покої, і йому здалося, що він знову в Палестині. Його голову притримувала молоденька служниця, одначе східна сукня на ній була для служниці занадто розкішною.

— Хто ти, красуне? — спитав Айвенго. — Де я?

— У друзів, — ніжно відповіла дівчина. — Ти серйозно поранений. Мовчи, не витрачай сили даремно. Незабаром ми відвеземо тебе до Йорка, і там тобі допоможуть. Мене звати Ревекка.

— А де мій батько?

— Його запросили на бенкет до принца Джона.

— Чи не знаєш ти, чи буде там присутня його вихованка? — втомлено заплющивши очі, прошепотів лицар.

— Якщо ти говориш про даму на ім'я Ровена, її не бачили серед гостей принца Джона.

Айвенго нічого не відповів і знову знепритомнів.

Ревекка не відходила від нього й по дорозі до Йорка — до того самого моменту, коли на них натрапив загін Седрика Сакса.

І ось тепер, знову опинившись у покоях пораненого лицаря, дівчина, хвилюючись і відчуваючи гостру радість, наблизилася до ліжка лицаря й заговорила з ним. Голос дівчини звучав рівно й по-дружньому,

і жодна інтонація не виказувала, у якому небезпечному становищі перебувають усі полонені в замку Фрон де Бефа. Айвенго, здавалося, зрадів, знову побачивши знайоме обличчя.

— Мила, добра Ревекко! — посміхнувся лицар. — Ти з'являєшся раптово, наче янгол, і, сподіваюсь, із добрими звістками.

Дівчина здригнулася, коли почула слово «мила», але, перехопивши його байдужий та неуважний погляд, зітхнула:

— Ні, сер Айвенго, боюся, що нічим не зможу вас потішити... Як ви почуваетесь?

— Душа моя страждає більше ніж зранене тіло. — Посмішка на обличчі лицаря розтанула. — Ця стара, схожа на відьму, перше ніж прислати тебе, сказала, що я в полоні у барона де Бефа. Це правда? Хто ще потрапив до його лап?

Дівчина перелічила полонених, і лицар після тривалого мовчання мовив:

— Ти бачиш, я не здатен захистити ні мого батька, ні леді Ровену, і хоча вся сторожа кудись згинула...

Глухий шум під стінами замку, що долинав крізь вузьку щілину в стіні вежі, раптом посилювався й перетворився на шалений гуркіт і ревіння. Лицар трохи підвівся на лікті й вигукнув:

— Ревекко, що там таке? Поглянь, будь ласка, що відбувається!

Дівчина підбігла до бійниці, визирнула та знову кинулася до Айвенго.

— Там хмара ратників. Вони штурмують замок! Я повернуся до вікна і про все доповідатиму...

— Отже, Фрон де Беф і його поплічники в облозі... Але будь обережніша, Ревекко, — тепер кожне вікно, кожна бійниця стане мішенню для цілких стрільців.

— Не хвилюйся, сер лицар! Мені здається, все за- тихло. Можливо, битва й не відбудеться.

— Не сподівайся, — нетерпляче вимовив Айвен- го. — Це лише безвітря перед бурею. І в замку немов усе вимерло... Те, що ми з тобою чули, — передвістя штурму. Під стінами готуються до облоги, а всере- дині всі посіли свої місця й чекають нападу. О, якби я міг...

Він спробував підвестися, але Ревекка злякано скрикнула:

— Ви, сер лицар, нічим і нікому зараз допомогти не зможете! Слава Богу, що зберегли життя. Який гарячий! — Схаменувшись, дівчина змінила тон: — Якщо таке ваше бажання, я буду вашими очима, коли мені не дано стати мечем у ваших руках.

— Тебе можуть поранити, Ревекко. Відійди якнай- далі від вікна! Ти добра, наче янгол, але по-дияволь- ському вперта. Візьми хоча б щит — його забув у кут- ку мій стражник, і прикрий груди... І не виглядай так далеко із-за віконних ґрат!

Місце, що його зайняла дівчина, сховавшись за щит, було надзвичайно зручне для спостереження за тим, що відбувалося. Вузьке вікно у товстій стіні, складеній з дикого каменю, дивилося просто на ве- жу, що стояла окремо й була призначена для обо- рони головної брами. Звідси все було видно як на долоні. Вежу відділяв від стіни замку глибокий рів, і, піднявши ланцюговий міст, можна було легко перервати зв'язок між укріпленням і замком. Там і були зосереджені основні сили обложників.

Ревекка описала лицареві цю картину, додавши:

— А на узліссі суцільною стіною стоять стрільці...

— Під яким прапором?

— Вони в тіні дерев, прапорів не видно.

— Дивно, — пробурмотів Айвенго, — почати штурм сильної фортеці й не розвернути бойового прапора!.. Поглянь іще, може, біля самої брами ти побачиш герби й прапори наших визволителів.

— Попереду лицар у чорних обладунках, — відповіла дівчина. — Він, очевидно, керує облогою. Весь закутий у броню та озброєний списом і важким мечем...

— Що за девіз на його щиті?

— Зараз. — Ревекка злегка нахилилася, вдивляючись. — Здається, смуга поперек щита і на чорному полі — щось блакитного кольору.

— Навіть не уявляю, кому б могли належати ці геральдичні знаки. А що начертано на щиті?

— Не бачу, сонце сліпить очі... Боже правий, здається, вони готові ринутися на приступ...

Раптово і пронизливо просурмив ріг, зревіли сотні горлянок, а зі стін фортеці їм відповіли норманські сурми й литаври впереміж із бойовими вигуками. Хмара стріл, закриваючи небо, понеслась у бік замку, і кожна мала свою ціль. Гостре око лісових стрільців не випускало жодного виступу, вікна чи бійниці — вогонь із луків був таким лютим і щільним, що стріли сипалися зливою. Раптом дівчина скрикнула і присіла, а потім, прикриваючись щитом, знову визирнула назовні.

— Що там тепер відбувається? — схвильовано запитав Айвенго. — Поглянь, де Чорний Лицар? Хто йде за стрільцями? Небагато досягнеш лише луками проти товстих стін... Ну кажи ж швидше!

— Ось він, Чорний Лицар, я його бачу! Веде передовий загін до зовнішньої стіни сторожової вежі...

— Прокляття! А я маю нерухомо лежати тут! — із досадою промовив поранений.

— ...Вони валять стовпи частоколу, руйнують огорожу сокирами. Чорний плюмаж на шоломі лицаря попереду натовпу воїнів... Утворився пролом, вони прорвалися! Господи, допоможи їм!.. А тепер їх знову тиснуть захисники фортеці на чолі з бароном де Бефом...

Дівчина злякано поглянула на Айвенго і знову схилилася до ґрат.

— Святи пророки! — вигукнула вона. — Фрон де Беф б'ється з Чорним Лицарем! О Боже, він упав! Усе скінчено...

— Хто упав? Кажі ж швидше, не муч мене...

— Ні, не скінчено... Чорний Лицар знову скочив на рівні, люто кинувся на барона, вирвав сокиру в одного з йоменів і тиснить де Бефа... Барона переможено! — Ревекка обернулася, сяючи. — Цей велетень Фрон де Беф на землі й не рухається. Його кинулися піднімати свої, розмахуючи сокирами й тиснучи лицаря... Ну ось — потягли нормана у внутрішній двір за головною брамою.

— Це ще не перемога. Адже обложники так і не прорвалися за частокіл?

— Уже прорвалися, — повідомила Ревекка. — Людей барона притисли до зовнішньої стіни фортеці... Застосовують драбини, згори летять камені та колоди, усе перемішалось, мертві тіла валяться зі стіни... — Ох, я не можу на це більше дивитися, сер Вілфреде Айвенго! Які жорстокі люди...

— Не час непритомніти, побачивши кров, Ревекко! Ти мужня жінка. Від того, чим закінчиться штурм, залежать наші з тобою порятунок і життя. Дорого б я дав, щоб опинитися там, поруч із Чорним Лицарем!

— Ні, — полишаючи своє місце біля вікна й підходячи до лицаря, промовила дівчина. — Ти ще надто слабкий і не зможеш навіть утримати меча, поки не загояться твої рани. Ти маєш відпочити, блідість знову вкрила твоє лице. — Ревекка простягла, нахилившись, руку до його обличчя й одразу ж збентежено відсмикнула її. — Дозволь, я поправлю твої пов'язки...

— Що там тепер відбувається? Облиш мої рани... О, якби я міг встати! Ти й увити не можеш, що означає для воїна, загартованого в багатьох битвах, чекати на свою долю безпорадно, наче немовля в люльці...

Ревекка гірко зітхнула і знову повернулася до вікна.

— Брама задрижала! — раптом вигукнула вона. — Чорний Лицар попереду... Вони кинулися пробоем, захопили сторожову вежу й закріпилися в ній. Храмник Бріан де Буагільбер, твій ворог, біжить під захист стін, але він устиг наказати підняти ланцюговий міст, по якому щойно перебравися захисники замку... А ось і все затихло... Правий Господи, скільки поранених і вбитих з обох боків! Тепер я, здається, знаю, що перемога іноді на вигляд страшніша, ніж сама битва.

— Чорний Лицар... — пробурмотів Айвенго, не слухаючи останніх слів дівчини. — Досі я вважав, що в Англії тільки один чоловік здатен на таку справу, на таку шалену відвагу... Ревекко, — лицар важко підвів голову. — Досить! Іди, сядь зі мною поруч. Ось так... Чи не помітила ти якихось інших знаків, по яких можна було б пізнати того лицаря, що вів ратників на приступ?

— Ні, сер Айвенго. — Дівчина похитала головою. — Його обладунки чорні, як крило ворона. Але те, як він б'ється, я запам'ятаю на все життя — він

кидається на ворога, наче гультьай під час шаленого бенкету. Він немов народився для битви...

— Послухай, якщо там настала тиша, то тільки для того, щоб зібрати сили та продовжити наступ? Як ти гадаєш?

— Не знаю, — промовила вона, ніжно дивлячись на лицаря. — Я лише нерозумна дівчина, яка...

— Присягаюся честю мого дому і світлим ім'ям моєї коханої! Я віддав би життя, щоб хоч день провести поруч із цим звитяжним лицарем у битві за таку справедливую справу.

— У тобі говорить лицарська марнославність, і тільки, — зауважила Ревекка, підводячись, і відійшла. — Що отримаємо ми як винагороду за пролиту кров, злидні та страждання? А ти подумав про сльози, які проллються, якщо тебе не стане?

— Слава! Вона позолотить наші могили та збереже навіки лицарські імена.

— Слава? — посміхнулася дівчина, із жалем дивлячись на лицаря. — Невже іржава кольчуга й тупий меч, що вкриваються пилом у склепі померлого лицаря, варті того, щоб відмовитися навіки від радощів життя, кохання, родини, ніжних стосунків? Чи подвиги здійснюються тільки для того, щоб герої могли стати героями балад, що їх співають у свята менестрелі перед натовпом ремісників і купців на підпитку?

— Ти належиш до іншого народу, Ревекко! Тобі не зрозуміти тих, у чийх душах горить чисте полум'я лицарства — те, що дозволяє з одного погляду розпізнати високе й низьке, честь і безчестя. Лицарство — це коли душа благородної дівчини хвилюється подвигом коханого, це джерело чистих стосунків, захист гнаних і ображених... Без нього дворянська

честь була б порожнім звуком! — Юнак знесилено опустився на подушки.

— Так, сер Айвенго, мені цього не зрозуміти, — сумно промовила дівчина. — Мої одноплеменці, мій батько і я, — усі ми живемо за іншими законами. Давніми та не менш гідними поваги, ніж ваші. Одначе ми цінуємо мирне життя більше за війну...

Ревекка замовкла, побачивши, що її лицар спить, підклавши долоню під щоку, наче втомлена дитина. «Він забуде мене, щойно залишить цю вбогу маленьку кімнату, — подумала вона. — Може, це й гріх — так жадібно дивитися на чоловічі губи, пестити поглядом тендітне юне обличчя, таке мужнє, навіть коли воно непритомне, але я відчуваю, що милуюся ним востаннє... Господи, через цього юнака я забула навіть про рідного батька! Де він? Чи жив іще мій Ісаак? Ні, я повинна вирвати зі свого серця цю пристрасть, і ніколи жодна людина не побачить слабкості Ревекки!»

Дівчина щільніше загорнулась у покривало та всілася у найдальшому кутку кімнати, відвернувши обличчя від Айвенго. Немовби переконала себе в тому, що такої відстані досить для перемоги над бурєю почуттів, які вирували в її душі.

Розділ 23

Загін Локслі, скориставшись нетривалим відпочинком, зміцнював свої позиції, а обложені знову готувалися до оборони. Храмовник і Морис де Брасі зійшлися у великій залі замку для наради.

— Де наш хоробрий барон? — спитав де Брасі, що перебував під час облоги на тій стіні замку, яка

протистояла головній брамі. — Чи правда, що його тяжко поранено?

— Фрон де Беф іще живий, — незворушно відповів Буагільбер. — Але навіть якби на його плечах була та бичача голова, яку зображено на щиті барона, їй не встояти проти шаленої сокири Чорного Лицаря. На принца Джона чекає гірка звістка.

— Зате сатані чималий прибуток, — посміхнувся де Брасі й відразу змахнув з обличчя посмішку. — Як ти вважаєш, сер Бріане, чи не краще нам замритися з волоцюгами, відпустивши полонених?

— Що? Втратити законну здобич і стати мішенню для глузувань? Дивись-но, що за звитяжні вояки — спочатку серед ночі захоплюють беззахисний караван, полонять саксів, їхніх жінок і слуг, ховають у неприступному замку, а потім піджимають хвоста перед кучкою якоїсь наволочі! Як могло тобі спасти на думку таке, сер Морисе?! Нехай цей замок завалиться мені на голову, перше ніж я пристану на таку угоду...

— Тоді продовжімо розвагу! — легковажно вигукнув де Брасі. — Я недорого ціную своє життя, мені шкода лише одного — що зі мною немає моїх вірних людей, моїх відважних списоносців. Слуги де Бефа — не воїни, а наглядачі, вони так насолили околишнім селянам, що полювання на них буде нещадним. Боюся, ще трохи — й ратники барона розбіжаться, як щури під час повені.

— Що поробиш, — зітхнув хрामовник, — відступати нам нікуди. Сподіваймося на наш військовий досвід. Головне зараз — не прогавити раптового нападу розбійників. Виставимо варту на стінах; ти, сер Морисе, тепер візьмеш на себе оборону головної брами, а я розставлю людей та буду напоготові. По місцях!

Між тим господар обложеного замку відчував найжорстокіші страждання і був при смерті. Чоловік, який не вірив у Бога, жорстокий та жадібний, усе ж таки здригнувся в останню хвилину перед чорною безоднею, яка мала його поглинути.

— Священника! — хрипів де Беф, закриваючи очі. — Де вони, ці босоногі кармеліти? Ох, та я ж їх пограбував і розорив... Покличте храмовника, він теж чернець, нехай вислухає мою сповідь. Ні, вже краще чортові сповідатися... І молитви я зовсім забув, немов і не знав ніколи...

— Так тобі й треба, Фрон де Бефе! — пролунав у ліжка вмираючого чийсь надтріснутий голос. Барон здригнувся. — Настала твоя смертна година. І жодна молитва не врятує тебе, негіднику, від гієни вогненної.

— Хто ти? — зібравши останні сили, прогарчав барон. — Покажись! Гей, слуги, дайте вогню!

— Буде тобі вогонь. — Пронизливий голос немов роздирав Реджинальдові Фрон де Бефу нутроці. — Доведеться відповідати за всі свої гріхи! Адже це ти підбурював розпусного брата проти батька, котрого потім сам же і прибрав зі свого шляху! Ти грабував, убивав, гвалтував, не рахуючи... Немає тобі милості! Я не дам тобі спокійно померти, негіднику!..

— Відкрий обличчя, диявол ти чи хтось інший, — я тебе не боюся! — прохрипів барон.

— Батьковбивця! Згадай той бенкет, коли підлогу було залито кров'ю старого барона, а його син позрадницькому ховав кинджал.

— Це ти, клята чаклунко! — Де Беф сліпо занишпорив навколо в пошуках меча. — Ти з'явилася глузувати з помиряючого?

— Я прийшла насолодитися помстою! — Урфрида нахилилася над господарем замку, і очі її божевільно

зблиснули. — Ніхто не прийде тобі на допомогу, слуги твої розбіглися...

— Брепеш, мізерна відьмо!

Урфрида зареготала у відповідь.

— Пожежа розгорається швидко, а всі двері наглухо зачинені. Я з дитинства знаю всі потаємні закутки цього замку, і повсюди зараз лежить сухий хмиз. Чи ти не чуєш запах диму? Замок охоплений полум'ям. Поки твої люди кидаються навсібіч і кричать із жаху, — я, Урфрида, дочка вбитого тобою Торкіля Вольфгангера, сакса, у чийх жилах текла королівська кров, зараз зійду на вежу й дам знак хороброму Седрикові Ротервудському. Попіл залишиться від тебе і від цього клятого гнізда. А разом із ним піде в минуле й Урфрида. Прощавай же й помри не як благородний лицар, а як жалюгідне лахміття, що його спалюють селяни, лишаяючи насиджене місце. Ти заслужив на такий кінець.

Із цими словами стара стрімко залишила кімнату, де барон де Беф мав провести свої останні хвилини. Він іще встиг почути, як заскрипіли іржаві дверні клямки та величезний ключ двічі повернувся ззовні в дверному замку.

Розділ 24

Седрик Сакс не звернув уваги на останні слова Урфриди і все ж таки, діставшись галявини в лісі, розповів про все, що сталося, Локслі та Чорному Лицареві. Потім вони розпочали обговорювати план облоги замку. Славетний стрілець узяв на себе командування лучниками. Лісових братів надали очолити відлюдникові, поклавшись на його вміння вести за собою

людей. Потім Локслі звернувся до Седрика з проханням очолити передовий загін і повести його на штурм замкової брами.

— Дякую за честь, але я відмовляюся, — відповів Седрик. — Я не розуміюсь на мистецтві облоги та не звик командувати воїнами. Але я готовий битися в перших лавах, як найпростіший ратник. Нехай благородний лицар очолить загін — це його право та обов'язок.

Таким чином ролі було розподілено, і невдовзі зазвучав ріг, подаючи сигнал до наступу.

Щойно під час жорстокої сутички сторожова вежа була захоплена і шлях до брами відкритий, Чорний Лицар відрядив до Локслі гінця з цією доброю звісткою, а потім скористався нетривалою тишею, щоб спорудити брусований пліт для переправи через рів. Ланцюговий міст залишався піднятим, захисники замку сховалися за міцними мурами, і час підганяв обложників. Ватажок головного загону понад усе боявся раптової вилазки ворога. Він напевне знав, що його воїнство — люди, не звиклі до дисципліни, малодосвідчені й не надто добре озброєні. І якщо на них зненацька накинуться норманські лицарі, загартовані в битвах і походах, йомени й лісові волоцюги навряд чи зможуть вистояти.

Щойно пліт був готовий, Чорний Лицар промовив:

— Друзі, чекати нам більше нема чого — зволікання обернеться проти нас! Сонце заходить, а завтра мене вже не буде з вами. До того ж наші вороги розраховують на допомогу з Йорка. Ми перехопили одне їхнє послання, але вони могли відрядити кількох гінців. Чи готові ви й далі боротися? Локслі поведе своїх стрільців до західного муру замку й відтягне на себе якнайбільше сил супротивника, а ми,

скориставшись плотом, почнемо штурм брами. Доведеться розділитися — ті, хто не залишиться зі мною, беріть сагайдаки і приєднуйтеся до Локслі. Сер Седрик, — звернувся він до сакса, — де ви маєте намір битися? Адже на вас немає ані кольчуги, ані шолома, лише щит і меч.

— Я залишуся з тобою, лицарю! Без усіх цих залізних брязкалець мені тільки легше буде залізати на кляті мури гнізда Фрон де Бефа!

— З Богом! — вигукнув Чорний Лицар. — Спускайте пліт!

Він першим скочив на хитку споруду з уламків колод, за ним — Седрик та інші ратники. Вибравшись на протилежний берег рову, лицар стрімголов помчав до головної брами замку та спрямував на неї могутні удари своєї сокири. Полетіли тріски. Одразу ж до нього приєднався Седрик, орудуючи широким саксонським мечем.

Атака була настільки стрімкою та несподіваною, що люди Мориса де Брасі розгубилися. Крім того, частина лучників, котрі засіли у відбитій у ворога сторожовій вежі, засипала їх стрілами, не даючи підвести голови та наблизитися до бійниць.

— До надбрамного виступу! Жбурляйте каміння й колоди! — шалено прокричав де Брасі. — А коли вони закінчаться, ламайте зубці муру та кидайте на голови лісовій наволочі!

Одночасно з тильного боку замку почав наступ Локслі зі своїми стрільцями. Але коли їм уже вдалося наблизитися до муру настільки, щоб установити штурмові драбини, у бійниці дальньої кутової вежі майнув червоний прапорець і затріпотів під вітром.

Локслі вигукнув:

— Це сигнал! Урфрида не збрехала! Уперед, браття, на допомогу Седрикові й Чорному Лицареві — у нас у замку є союзник. Торкілстон буде наш!

Тим часом становище сакса й лицаря ставало все складнішим і небезпечнішим. І самі вони, і весь штурмовий загін були видні ворогові, важка брама, як і раніше, не піддавалась ударам мечів і сокир, і якби не вчасна допомога стрільців, убитих і скалічених камінням та колодами, що без упину сипалися з надбрамного виступу, було б куди більше. Локслі першою ж влучною стрілою протяв груди одного із захисників замку, який уже приготувався зіштовхнути вниз величезний кругляк саме над тим місцем, де перебував Чорний Лицар. Ратника, який упав із хрипким криком, одразу ж замінив сам де Брасі, який заходився люто орудувати важелем. Локслі вже кілька разів натягував тятиву, одначе його стріли не завдавали шкоди лицареві, закутому в сталевий панцир.

Нарешті кругляк здригнувся, хитнувся, проте залишився на місці. Де Брасі обернувся — поруч із ним стояв Бріан де Буагільбер. Схопивши лицаря за плече, храмовник рвонув його до себе і прокричав просто в щілину забрала:

— Замок палає, все загинуло, сер Морис!

— Не жартуй так, Буагільбере! Що ж тепер робити?

— Увесь західний бік охоплено полум'ям. Намагатися загасити вогонь марно. Ми просто задихнемося від диму, як щури... Веди своїх людей униз, відчиняйте браму та трощіть усіх, хто трапиться. Решту розбійників я беру на себе. Якщо ми відкинемо їх та трохи протримаємося — добре... а ні, то здамося — але тільки на вигідних умовах.

— Ти ж не скажеш їм, що все це затіяв я, сер Бріане?

— До дідька! Я маю важливіші справи...

Де Брасі нашвидку зібрав залишки своїх людей та кинувся вниз сходами до брами. Опинившись на брукованому майданчику, він звелів відсунути важкі засуви й розчохнути браму. Ратники кинулися виконувати наказ, але коли брама трохи відчинилася, де Брасі навіть не встиг змахнути мечем, бо Чорний Лицар вихором увірвався до замку, розкидаючи обложених і сіючи смерть. Під шаленим натиском нападників люди де Брасі почали відступати, хоч як лицар намагався їх зупинити.

— Замок горить, боягузи! Назад, або ми всі загинемо! Я сам битимуся з їхнім чорним ватажком...

У склепінчастому проході, який починався відразу за майданчиком біля брами, сталася відчайдушна рукопашна сутичка. Де Брасі дотримувався лицарської честі й слави доблесного воїна, завдаючи один по одному страшних ударів мечем своєму супротивникові, проте цього разу успіх був не на його боці. На його щит припав такий страшний удар сокири, що він тріснув, а сам лицар, напівоглушений, плазом упав на кам'яні плити підлоги.

— Здавайся, безстрашний нормане, — неголосно промовив Чорний Лицар, заносючи над решіткою його забрала фатальний кинджал, — підкорись моїй волі, Морисе де Брасі, в іншому разі на тебе чекає безславний кінець.

— Честь не дозволяє мені здатися невідомому ворогові! Назви своє ім'я, а потім добий мене, просто людине!

Лицар шепнув кілька слів на вухо переможеному супротивникові.

— Я обираю полон, — ледве зміг вимовити надзвичайно приголомшений де Брасі.

— Тоді йди до сторожової вежі й чекай там на мої розпорядження! — владно звелів Чорний Лицар.

— Підкоряюсь тобі, — підвівся де Брасі. — Але раніше ти маєш знати, що Вілфред Айвенго, який зараз перебуває в охопленій полум'ям вежі, вчадіє в диму, якщо йому не встигнуть допомогти. Його, пораненого на турнірі, захопили в полон на лісовій дорозі... Якщо хочеш, я покажу тобі, де він. Щоб знайти його покій, треба піднятися з головної зали вгору крученими сходами, а потім...

— Я не довіряю тобі, сер Морис де Брасі! — Лицар зневажливо відвернувся, шукаючи очима Седрика, який разом із відлюдником тіснив на внутрішнє подвір'я перелякану челядь барона Фрон де Бефа.

Помітивши сакса, Чорний Лицар квапно рушив до нього, а де Брасі, провівши розгубленим і сумним поглядом свого переможця, пробурмотів:

— Що ж, усе правильно... Чи ж я заслуговую на його довіру?

Він зібрав свою лицарську зброю, розстібнув ремені шолома і побрів до Локслі, який стояв біля брами, щоб на знак цілковитої покори віддати стрільцеві свого меча.

Розділ 25

Вогонь на західному боці замку тим часом розгорявся все дужче, і незабаром у покої, де Ревекка доглядала пораненого лицаря, з'явилися перші ознаки пожежі. Ядучий дим пробивався крізь щілини дверей, щипав очі та утруднював дихання. Дівчина

розбудила Айвенго, який був задрімав відразу ж як поновився штурм, і знову сіла біля вікна, одначе, помітивши полум'я над покрівлями замку, миттєво зрозуміла: їм загрожує нова небезпека.

— Що ж тепер робити? — Ревекка підбігла до лицаря. — Полум'я вже підбирається сюди.

— Кімнату не зачинено, — зберігаючи спокій, мовив Айвенго. — Тікай, не гаючи жодної хвилини... Ти ще встигнеш урятувати своє життя.

— Без тебе я звідси не піду, — рішуче промовила Ревекка і раптом змінилася на лиці: — О Господи, я навіть не знаю, що сталося з моїм батьком! Чи живий він, нещасний і хворий старий?..

Несподівано двері покою розчинилися, до них увірвалися клуби диму, із темного переходу почулися розпачливі крики, брязкіт зброї, тупіт ніг, стогони та прокльони. Потім на порозі виник Бріан де Буагільбер і кинувся до дівчини. Плюмаж на його шоломі обгорів, обладунки були зім'яті й забризкані кров'ю.

— Ревекко, нарешті я відшукав тебе! — закричав храмовник. — Ми програли все, але моє життя не варте й кучеря твого дорогоцінного волосся! Мерщій! Ходімо!..

— Я не зроблю ані кроку звідси без цього пораненого юнака і свого батька, — позадувала Ревекка. — Якщо я для тебе така дорога, лицарю, вияви милосердя й до них.

— Я не знаю, де старий Ісаак, а цей лицар мусить гідно прийняти те, що випало на його долю... Годі! Ми маємо квапитися! — Буагільбер зробив крок до дівчини.

— Я швидше загину в огні, ніж дам тобі себе врятувати...

Не звертаючи уваги на її відчайдушний опір, а також на погрози і прокльони, що їх посилав йому вслід безпорадний Айвенго, храмовник схопив Ревекку й кинувся до розчахнених дверей.

— Ти заплатиш за все, підступний собако! — прохрипів Вілфред, ледве не плачучи від безпорадності, але відразу ж важко розкашлявся через густий дим, що заповнив кімнату.

Юнак спробував підвестися, але знову впав на своє ліжко й у відчаї заплющив очі.

Раптом чиясь рука в сталевій лицарській рукавичці опустилася на плече Айвенго, і твердий голос насмішкувато мовив:

— Якби не твій несамовитий лемент, Вілфреде, Чорному Лицареві нізащо б тебе не знайти...

— Якби ти був справжнім лицарем, ти б не бігав замком, розшукуючи мене, — Айвенго, не підіймаючи повік, уперто відвернувся до стіни, — а наздогнав би храмовника, який вкрив ганьбою свій орден і вкрав невинну дівчину, і врятував би благородну леді Ровену...

— Для всього свій час, одначе перший — ти. — Лицар легко підняв схудле тіло пораненого на руки, виніс у сизий від диму прохід і передав двом йоменам. А сам кинувся на пошуки тих, про кого казав Айвенго.

Одна із замкових веж уже палала, до решти вогонь тільки підбирався, але жорстокі сутички тривали повсюди в іще не охопленій пожежею частині замку. Не випускаючи непритомну Ревекку з рук, Бріан де Буагільбер увірвався до одного з темних приміщень сторожової вежі, де самотньо сидів на кам'яній лаві де Брасі.

— Сер Морисе! — здивовано закричав храмовник, закликаючи на порозі. — Де Брасі, невже це ти?

— Я, — відгукнувся похмурий голос, — але я здався в полон.

— Дурниці! Йди за мною! Коні чекають унизу...

— Ні, — відповів де Брасі. — Я розраховую на ласку переможця — лицаря в чорних обладунках. Рятуйся сам. І моя тобі порада — іди із Англії за море. Ти маєш знати: сокіл уже прилетів.

— Що ж, залишайся... Я маю намір сховатися серед своїх братів по ордену, в замку Темплстоу...

Ховаючись за виступами веж і надвірними будівлями, Бріан де Буагільбер зі своєю легкою наче пір'їнка ношею почав пробиратися до віддаленого подвір'ячка, де на нього чекали коні, зброєносці та слуги-сараціни. Частина лісових розбійників, йоменів і лучників, прихопивши пораненого Айвенго й захоплену в замку здобич, відступила до лісу й там чекала на повернення решти, інші ж чинили розправу над захисниками Торкілстона.

Там, у самій гущавині сутички, метушився Седрик Ротервудський, шукаючи леді Ровену. За ним ішов вірний Гурт, щомиті відбиваючи ворожі удари та прикриваючи тил свого грізного володаря. Нарешті саксові вдалося дістатися зачинених покоїв, де знемагала у відчаї, щохвилини чекаючи на жорстоку загибель, його вихованка. Свинопас ногою вибив двері, і Седрик, плачучи з радощів, кинувся до юної саксонки. Потім, доручивши дівчину Гуртові та наказавши надзвичайно обережно доправити її до лісу, власник Ротервуда помчав допомагати благородному Ательстанові та своєму блазню.

Одначе раніше, ніж Седрик дістався стародавньої бенкетної зали, перетвореної на приміщення для

варті, полонені вже вирвалися на волю самі й тепер, плутаючись у лабіринті темних переходів, поспішали до замкової брами. Одні з дверей привели їх на прямокутне внутрішнє подвір'я, де вони одразу ж наштовхнулися на почет храмовника. Один із сарацинів тримав повід чудового арабського коня, на якому, тужно схиливши голову, сиділа загорнена з ніг до голови в шовкове покривало молода дівчина. Одразу ж почувся грізний голос самого Бріана де Буагільбера, що наказував опустити підйомний міст.

Ательстан, помітивши жіночу фігуру на коні, що належав храмовникові, відразу вирішив, що перед ним леді Ровена, яку Буагільбер поспішає увезти з замку. Від цієї думки благородний сакс зшаленів:

— Присягаюся, я вб'ю цього негідника голіруч!

— Не робіть цього, благородний пане! — закричав блазень. — На вас немає навіть кольчуги... І не забувайте: кваплива рука хапає жабу замість риби. Можу присягтися своїм ковпаком, що перед нами не леді Ровена. Погляньте лише на це строка-те покривало й чужоземні браслети на смуглявому зап'ястку...

Проте Ательстан уже нічого не чув. Підхопивши з землі кинуту кимось із захисників палицю, він помчав до хрестоносця, який уже скочив у сідло. На бігу Ательстан могутніми ударами перекинув двох-трьох слуг, не припиняючи ревіти:

— Храмовнику, поверни вкрадене тобою, інакше я вб'ю тебе, мерзотний лицеміре з розбійницького ордену!

Не стерпівши такої образи, Бріан де Буагільбер підняв коня дибки, трохи підвівся на стременах і на відліг ударив Ательстана мечем. Удар потрапив

по тім'ю, і сакс упав як підтятий. Із бойовим покликом храмовник поїхав до вже опущеного мосту через рів, а за ним полинув його почет, увозячи з собою Ревекку...

Тим часом сутички в замку припинилися. Тут і там розбійники і стрільці в'язали й тягли до брами полонених, а разом грабували все, що траплялося на шляху. Тепер Торкілстон являв собою одну величезну пожежу. Перед головним входом до палаючого замку зібралися й ті, хто його обложив, і ті, хто намагався захистити фортецю Фрон де Бефа. Тут-таки були Чорний Лицар, Локслі, Седрик Сакс і Морис де Брасі.

Вогонь поширився вже повсюдно, коли Урфрида раптом з'явилася на самому верху однієї з веж і на весь голос затигла одну з тих пісень, що їх саксонські скальди в давнину співали на бойовищах. Довгі пасма її сивого волосся розвивалися на вітру, а в очах блищала шалена радість здійсненої помсти.

— Дано вам смакувати хміль на бенкеті битви... поки гаряча ваша кров... гостріть мечі — ворон уже криче... мури в огні... незабаром сама я загину... — Хрипкий голос нещасної Урфриди й уривки гордовитих слів іще довго долинали з полум'я, поки й ця вежа не впала.

Над задимленими руїнами замку запала тиша. Тепер належало поквипитися до лісу, на ту галявину, де під столітнім дубом уже бенкетували розбійники. Треба було підрахувати втрати, допомогти пораненим та скаліченим, гідно поховати вбитих і поділити награбовану здобич.

— Радійте, браття! — вигукнув серед загального мовчання Локслі. — Ми звільнили полонених барона Фрон де Бефа. Перемога залишилася за нами!

Розділ 26

Проміння вранішнього сонця пробивалося крізь верховіття дубів, в'язів і ясенів, на різьбленому листі папороті й стеблах трави блищали краплинки роси, схожі на перли. Олениця безстрашно вивела дитинча на край галявини, немов знаючи, що зараз їм обом ніщо не загрожує. Людям, які зібралися навколо величезного старого дуба, не було до неї жодного діла.

Відпочилі розбійники, стрільці, йомени — усі, хто брав участь в облозі замку де Бефа, весело готувалися ділити здобич. Багато скарбів барона загинуло у вогні, але й те, що вціліло, являло собою велику цінність із погляду напівжебраків-простолюдинів — срібний посуд, коштовна зброя й пишний одяг, коні та чимало іншого майна.

Однак ніхто не брався до поділу здобутого в бою — чекали на ватажка лісової братії. Нарешті Локслі з'явився в супроводі Седрика й Чорного Лицаря, увівся на сплетений з лозини та застелений дереном «трон», що стояв на узвишші, а поруч із ним сіли сакс і лицар.

— Вибачте за зухвальство, благородні гості, але це мої володіння і тут я господар, — почав він. — День у нас заведено починати з молитви. Де наш послухник? Щось я його не бачив від учорашнього вечора.

— Святий отець іще на світанку вирушив до замку, — пробасив Мірошник, — сказав, що понишпорить підвалами та льохами, порозвідує, де та які в барона де Бефа гасконські вина.

— Що ж, — мовив Локслі, — почнімо без ченця та, помолившись, одразу візьмемося до справи. Щойно

чутки про вчорашню нашу забавку досягнуть Йорка, нас почнуть розшукувати, тому слід якомога швидше забратися з цих місць... Сер Седрик, — звернувся він до сакса, вказуючи на купу здобутого майна, — вибирай для себе і своїх людей усе, що тобі сподобалось.

— Сер Локслі, мені нічого не треба, я досить багатий та слуг своїх не тримаю в чорному тілі. Але серце моє сповнене скорботи — немає більше на світі мого доброго й благородного Ательстана. Він загинув, як і належить герою. Мій обов'язок — доправити тіло нащадка саксонських правителів у будинок його нещасної матері, леді Едит, і виказати належну пошану останньому з роду... Леді Ровена прагне швидше повернутися до Ротервуда. І я тут не заради здобичі, я чекав на слухну хвилину, щоб подякувати тобі й твоїм товаришам за те, що рятували наше життя й честь. А тепер відпусти нас мирно... — Седрик підвівся, вклонився всім і пішов геть від зборів, ховаючи за удаваною суворістю сльози, що навернулися на очі.

За кілька кроків його наздогнали блазень і свинопас.

— Що ж це робиться? — вигукнув Вамба. — Усі йдуть, навантажені дарами, немов мули, а ти за мою вірність сплачуєш мені саму солону водицю. — Блазень підскочив, ніби пес, намагаючись лизнути мокру щоку господаря.

— Вамбо, бідахо, ти рятував мене від жорстокої загибелі! — Седрик обійняв свого блазня. — Як же мені нагородити тебе?

— Відпусти, дядечко, — ну й міцні ж у тебе обійми, немов обруч на бочці з елем. Так і Богу душу віддати можна... Якщо хочеш мене порадувати і бо-

дай чимось відплатити — пробач мого приятеля Гурта й не сердься більше на нього.

— Пробачити? — гукнув Седрик. — Та я не тільки його вже пробачив, а й хочу віддячити. Гурте, підійди до мене й стань навколішки!

Свинопас боязко наблизився до господаря.

— Ти більше не раб, — урочисто промовив сакс, торкнувшись Гурта жезлом, — від сьогодні ти вільна людина! Дарую тобі землю в моєму Волтругемському володінні — тобі й твоїм спадкоємцям, навіки...

Гурт скочив на рівні та, пританцьовуючи, заволав:

— Геть нашійник, дорогу вільній людині! Благородний пане! Віднині я вдвічі стоятиму за вас!

Почувся тупіт кінських копит, і з заростей з'явилася леді Ровена в супроводі слуг. Вона була в багатому та строгому вбранні, що відтіняло блідість її величного обличчя. Але ця блідість не була викликана скорботою. Дівчина знала, що її Айвенго живий, це надавало їй сили та надії, незважаючи на страждання, яких вона зазнала. Кивнувши Седрикові, леді Ровена мовчки спрямувала коня до узвишшя, де сидів Локслі. Несподівано її зупинив чийсь неголосний вигук. Під деревом стояв Морис де Брасі; сором і почуття провини спотворили риси його змарнілого обличчя, проте лицар усе ж таки знайшов у собі мужність промовити, взявши повід її коня й низько схиливши голову:

— Чи удостоїть леді Ровена бодай поглядом полоненого й осоромленого воїна? Я не благаю про прощення...

— Пробачити вас — мій обов'язок християнки, — холодно й нетерпляче сказала дівчина. — Решта на вашому сумлінні.

— Гей, лицарю, відпусти-но повід і не утримуй коня цієї дами! — крикнув Седрик, обернувшись. — Твоя участь у такій мерзенній справі заслуговує не на прощення, а на кару! І тобі ще доведеться відповісти за все, що коїлося тут.

Де Брасі відступив у тінь, ховаючи збентеження і злість, а леді Ровена під'їхала до розбійників, щоб лагідно з ними попрощатися. Седрик зробив крок до Чорного Лицаря.

— Запрошую тебе до Ротервуда, коли ти забажаєш відвідати мій дім, — мовив він. — Я знаю, що для вас, мандрівних лицарів, щастя — на вістрі списа... Вам не потрібні багатства. Але успіх воїна мінливий, і ти маєш пам'ятати, що в моїх володіннях ти завжди будеш не гостем, а бажаним братом і завжди знайдеш притулок і відпочинок.

— Сер Седрик уже обдарував мене, навчивши цінувати саксонську доброчесність, — приязно посміхаючись, мовив лицар. — Я прибуду до Ротервуда, коли для цього настане час, а зараз невідкладні справи заважають мені пристати на твоє запрошення, благородний саксе. Але хто знає, може, невдовзі мені знадобиться не тільки твоя щедра гостинність, а й твій меч... Прощавай!

— Готовий служити тобі, воїне, усім своїм майном і зброєю, — винукнув Седрик, ляснувши широкою долонею по простягненій залізній рукавичці лицаря. — Ми з леді Ровеною негайно вирушаємо до замку Конінгсбург, щоб узяти участь у скорботних церемоніях із приводу передчасної загибелі славетного та благородного Ательстана. Двері замку будуть відчинені для всіх, хто тут зібрався, і для тебе теж, хоробрий лицарю!

Із цими словами сакс залишив галявину.

Його невеликий загін, що складався з леді Ровени, пораненого Айвенго, десятка слуг і блазня зі щасливим приятелем Гуртом, уже був готовий вирушити в путь. Не минуло й півгодини, як кавалькада вершників виїхала на лісову дорогу.

За короткий час слідом рушив іще один сумний караван, що складався з візка, на якому лежало тіло Ательстана, супроводжуване ченцями з сусіднього монастиря, які співали жалобних псалмів. Розбійники та йомени схопилися на рівні, віддаючи останню пошану героєві, але, щойно тужливий спів чернецької братії почав ущухати вдалині, лісові волоцюги повернулися до своїх невідкладних справ.

Розділ 27

— Звитязний воїне! — звернувся Локслі до Чорного Лицаря, шанобливим жестом запрошуючи його сісти поруч. — Без вашої мужності, військового вміння і твердої руки ми б не перемогли. Чи не бажаєте прийняти від нас дарунок на пам'ять?

— Дякую, — була відповідь. — Я нічого не потребу. Віддайте мені лише сера Мориса де Брасі.

— Підступний лицар ваш! — вигукнув стрілець. — Для нього це велике щастя, інакше теліпатися б йому на міцній гілці цього дуба...

— Де Брасі! Підійди до мене! — наказав Чорний Лицар. — Ти вільний. Іди геть і ніколи більше не потрапляй мені на очі. Та обачно, щоб тебе не спіткала доля тих, хто зараз виношує підступні плани. Візьми свою зганьблену зброю.

Морис де Брасі, ледве стримуючись, щоб не відповісти мечем на глузування розбійників, схопив повід

одного з осідланих коней барона де Бефа, скочив на нього та під посвист зник у лісі.

Коли гамір затих, Локслі зняв із себе багату перев'язь, на якій висів його громозвучний ріг, і простяг Чорному Лицареві:

— Благородний сер лицар, не погребуйте прийняти як дарунок цей мисливський ріг, що чимало послужив чесній людині. Якщо вам знадобиться допомога друзів у лісах між Трентом і Тисом, лише просурміть у ріг, і одразу ж з'явиться допомога. Запам'ятайте цей сигнал!

Локслі тричі просурмив, а потім і лицар повторив за ним умовний розбійницький поклик.

— От і добре! — вигукнув ватажок зелених каптанів. — Закладаюся, сер, що ви у своєму житті чимало постріляли дичини... Браття! — звернувся він до розбійників. — Запам'ятайте ці звуки, і нехай кожен, хто їх почує, негайно відгукнеться на поклик цього лицаря.

Потім Локслі дав знак братися до поділу здобичі, і розбійники одностайно заревіли «ура!» Сам він залишився байдужим серед загального пожвавлення. Нахилившись до стрільця, лицар неголосно спитав:

— А як ви поділите все це майно?

— Справедливо, — відповів Локслі. — У нас є виборний скарбник, який суворо стежить за цим. Десята частина йде церкві. Частина піде вдовам і сиротам тих, що загинули під час облоги, іще частина — убогим. Те, що залишиться, поповнить недоторканий скарб братства й буде розподілене між лісовими братами згідно з їхнім становищем і заслугами. Усі будуть задоволені... — Мисливець підвівся. — Щось мене тривожить наш причетник. Раніше він ніколи

не проминав такої важливої справи, як поділ. Боюся, з нашим веселуном щось сталося.

— Сподіваюся, що це не так, — сказав лицар, приєднуючись до стрільця. — Я його боржник за веселу ніч, проведену в келії. Рушаймо до замку й пошукаймо його там.

Цієї хвилини крики розбійників сповістили, що той, про кого непокоївся Локслі, власною персоною з'явився на узліссі.

— Дорогу, дорогу, діти! Ваш духовний батько про вас не забув! Він повернувся — і не з порожніми руками, а з доброю здобиччю! — громовий голос ченця перекрив регіт і посвист ватаги.

Кожен уже отримав свою долю здобичі, а решту скарбник переніс у надійне місце. Потроху розбійники почали розходитися, галявина поступово порожніла. Відлюдник тим часом повільно й поважно наближався до дуба; однією рукою він притримував відстовбурчену кишеню свого зеленого каптана, а в другій тримав ремінну попругу, кінець якої стискав шию нещасного Ісаака з Йорка. Багрове обличчя ченця було залите потом, а рот до самих вух розтягувався в посмішці.

— Отче! — примружився Локслі. — Ти, я дивлюся, вже зранку примудрився промочити горло? Кого це ти притяг сюди, скажи, будь ласкавий?

— Вогнем і мечем здобув я цього бранця, — виголосив причетник із Компенгерста, — ну, а вже якщо казати правду, то луком і алебардою. Я врятував його від пекельної жаровні, а то вийшов би з нього запечений худючий півень. — Брудною долонею чернець змахнув піт із чола, одначе попругу не випустив. — І ось яке лихо — ніхто про мене й поганенької балади не складе.

— Годі блазнювати. Скажи краще — що нам із ним робити? Старий ледь дихає.

— Як це що? — скрикнув чернець. — А викуп?! Я спустився мало не в саме пекло, ризикуючи життям. Дай, гадаю, подивлюся, чи не вціліла там пляшечка або дві підігрітого винця. А навкруг — таке, що хоч святих винось! Дим, сморід, спека жахлива... Ну, отже, поклав я на плече барильце іспанського та йду собі мирно. Раптом бачу — міцні двері, а в них ззовні ключ. Ех, гадаю, мабуть, переляканий слуга втік і ключ у замку забув. Вхожду — нічого, крім щурів та іржавих ланцюгів. А тут цей старий сморж як загорлає, як почне кидатися — ну чисто кажан... Словом, здався він мені в полон. Я звелів йому почекати, а сам зробив ковток, і тут усе навкруги завертілося, стіни затряслися, понесло чадом... Я барильце під одну руку, нечестивця під другу і — навтьоки! Ледве встигли вистрибнути...

— Бачу, — промовив Локслі, — що барильце напівпорожнє, а єврей напівмертвий... Скажи-но, Ісааку, що там сталося насправді?

— Зглянься, милосердний пане! — заволав старий, простягаючи до Локслі руки, що трусилися. — Я ані слівця не чув із того, що казав шановний чернець. Страшна ніч зробила мене глухим і сліпим.

— Брешеш, негіднику, — насупився послушник. — А хто присягався віддати всі свої статки нашому ордену, тільки б я тебе витяг із підземелля?

— Зовсім із пам'яттю в мене кепсько! — ще більше стривожився Ісаак. — Не можу нічого пригадати. Мої вуста були сухими, як джерела в пустелі, через яку Мойсей вів свій народ. Відпустіть заради милосердя Божого змученого старого жебрака!

— Ну й шахрай! Ні, треба тебе провчити за таку нахабну брехню! — Причетник підсунувся ближче до Ісаака, змахнув алебардою та вже збирався застосувати її, але Чорний Лицар перехопив його руку і стиснув залізною хваткою. Чернець сердито вигукнув: — Не лізь не в свою справу, сер лицар, а то я відучу тебе від такої поведінки!

— Зачекай, отче, — примирливо мовив Чорний Лицар. — Охолонь трохи. Адже ти знаєш, що я тобі друг... Нехай Локслі вирішить, як учинити з Ісааком. Старого треба було б перш за все нагодувати, він ледве на ногах тримається. А у нас із тобою залишилося зовсім мало часу, щоб сваритися.

— Таж, братику, треба бути обережнішим, маючи таку силу, — пробурчав чернець, потираючи зап'ясток. — Мені тепер і розп'яття не втримати. Ну, добре. Мир вам усім! Покінчімо зі сварками.

— От і гарно! — вигукнув Локслі. — Зніми-но з єврея зашморг, відлюднику, і йди з ним до братів. А ти, старий хитруне, відпочинь і таки поміркуй про викуп. Мої люди задарма життям не ризикують.

Коли чернець увів Ісаака з галявини, Чорний Лицар напівголоса спитав Локслі:

— Чи рахував ти, скільки бранців ми захопили в Реджинальда де Бефа? І хто ці люди? Я знаю тільки те, що лицареві Бріану де Буагільберу зі слугами вдалося втекти...

— Думаю, недовго лишилося йому гуляти на волі, сер Чорний Лицар. Я звелів моїм братам узяти його слід, — відповів Локслі. — А ті, що здалися в замок, — ляклива челядь... Щоправда, є тут один випадковий птах не з простих. Судячи з убрання й господаря, і коня, дженджик поспішав до своєї да-

ми, та застряг у барона. Гей, хлопці, приведіть-но до нас того поважного пана!

Два стрільці миттю привели зв'язаного й обтріпаного бранця, у якому складно було впізнати настоятеля Еймера з абатства Жерво.

Розділ 28

Абат намагався триматися гідно, одначе на його обличчі застиг змішаний вираз скривдженої гордості, розгубленості й страху.

— Що тут відбувається, панове? — найперше вигукнув Еймер, — що у вас тут коїться? Зніміть із мене ці брудні кайдани негайно! Це злочин — так поводитися з високою духовною особою!

— А, от ти хто! — посміхнувся Локслі. — Святий отче, мені воістину прикро бачити, що з вами поведилися настільки грубо, що заслужили на ваш батьківський докір. Розв'яжіть його!

— Дякую. — Абат квапно поправив своє остаточно зіпсоване вбрання. Ввічливе звертання ватажка розбійників підбадьорило його, і він, напустивши на себе ображений вигляд, звернувся до Локслі: — Ваші люди, сер, геть усе вкрали в мене! Усі мої речі загинули, одяг розірвано, немає пернів, золотого ланцюга...

— Славте Бога, святий отче, що вас одразу не повісили, — перервав настоятеля Локслі. — Сплатіть гарний викуп, і будете вільні, а в іншому разі ваш монастир залишиться без настоятеля. Я чув, Жерво — абатство з найбагатших.

— Та ви християни чи язичники, панове? — обурено заволав Еймер.

— Ми віряни, при нас постійно один зі слуг Божих, — заспокоїв абата стрілець. — Гей, покличте-но нашого ченця!

Іще не остаточно протверезілий причетник незабаром з'явився на галявині, натягуючи рясу поверх зеленого каптана. Злегка похитуючись, він наблизився до абата й промимрив кілька латинських фраз, із яких абат розібрав тільки одну: «Хай пошле Господь спасіння вашій милості!»

— Що за безбожний маскарад! — відсахнувся Еймер.

— Ласкаво просимо до наших лісів! У нас сьогодні святковий день... — низько вклонився причетник.

— Друже мій, — абат гидливо поморщився, — якщо ти дійсно духовна особа, краще скажи мені, як вирватися звідси.

— Є тільки один спосіб, ваша превелебносте. — Чернець лукаво підморгнув бранцеві. — Треба сплатити викуп.

— Але скільки вони вимагають?

— Не уявляю. Я тут людина маленька, та й на лічбі не дуже розуміюся. — Відлюдник, посміхаючись, поглянув на Локслі. — А чи не покликати нам єврея? Той миттю полічить і призначить ціну й за себе, і за абата, чиї прибутки йому набагато краще відомі, ніж нам...

— Непогана думка. — Ватажок квапився покінчити з цією справою. — Давайте сюди старого.

Поки два стрільці ходили по Ісаака, решта розбійників знову почали збиратися на галявині. Лицар із цікавістю чекав: за мить мала розпочатися забавка.

— Ти знаєш цього пана? — спитали старого.

Ісаак мовчки кивнув.

— Скільки нам із нього взяти, щоб не пустити його світом із простягнуеною рукою?

— Я маю справи з превелебними отцями, — ухильно почав старий. — Люди вони не бідні. Думаю, шістсот золотих буде досить.

— Ах ти нечестивий собака, — заверещав Еймер. — Звідки мені взяти такі гроші? Не слухайте його! Цей єврей такий багатий, що для нього тисяча золотих — усе одно що старий пенні для торговки овочами.

— Ось і вирішили, — промовив Локслі. — Настоятель дасть шістсот, а єврей тисячу...

— Зглянься, благородний розбійнику! — заметушився Ісаак. — Я ледве не загинув, утратив єдину дочку, а тепер у мене віднімають останній кусень черствого хліба... О Ревекко, мій скарб, я б віддав останній гріш, тільки б побачити тебе живою!..

— Зачекай, не кричи так! — один зі стрільців смикнув Ісаака за рукав. — Стій! У твоєї дочки чорне, як ніч, волосся і шовкове покривало, гаптоване срібною ниткою?

— Вона! Це була вона, пізніше дитя моєї коханої Рахілі! — ще гірше заголосив старий.

— Я хотів був послати стрілу вслід храмовникові, але побоявся влучити в дівчину. Їхні коні мчали поряд.

— Краще б ти так і вчинив... — Ісаак залився слізьми. — Краще б ти простромив Ревецці груди і вона б померла, ніж опинилася під владою підступного лицаря!

— Замовкніть усі! — зупинив їх Локслі, якого горе нещасного батька не залишило байдужим. — Ти, старий, і справді такий бідний? Кажи чесно і не ховай очі! — Ісаак притих. — Ну добре, торгуватися тут не місце. Без золотих монет тобі все одно не вирвати з пазурів Буагільбера свою дочку. Зроби-

мо так: ти даси нам такий самий викуп, як і абат. Ту сотню, що склала б мою долю, я тобі прощаю. І не гай часу — рушай до замку Темплстоу. Там знаходиться одна з орденських резиденцій — храмовники звать їх прецепторіями. Мої люди доповіли, що підступний лицар має намір сховати твою дочку саме там.

Ісаак зібрався був відповісти, але тут абат Еймер поважно перервав його:

— Я маю вплив на сера Бріана де Буагільбера. Якщо ми з тобою, єврею, подружимося, я замовлю слівце за тебе та твою дочку. Вона дуже приваблива дівчина, що саме по собі велика спокуса для чоловіка будь-якого звання. Проте якщо ти погодишся пожертвувати святій церкві частину своїх заощаджень...

Старий знову був застогнав, але Локслі відвів його вбік і прошепотів:

— Ісааку, досить тобі негідно хитрувати і брехати. Що для тебе дорожче — Ревекка або скрині із золотом, які тобі все одно не забрати на той світ? Чи я не знаю, що камінь у саду твого будинку в Йорку затуляє таємний хід до склепінчастого підвалу?.. Адже ми з тобою старі знайомі. Ти пам'ятаєш йомена на ймення Дік Самостріл, якого твоя дочка викупила з в'язниці? Він хворів, і твоя дочка доглядала його, а коли Дік одужав, ти дав йому срібну монету на дорогу. Ця монетка зберегла тобі цілих п'ятсот золотих, старий... Не бійся мене... Але допомогти тобі я не зможу — цього разу мої стріли не досягнуть цілі. Зараз я домовлюся з абатом, а ти дій хоробро та розважливо.

— Допоможи мені, Діку! — Старий зблід. — Я зроблю все, що завгодно, аби врятувати Ревекку!

Локслі повернувся до настоятеля.

— Абате Еймер, — суворо мовив він. — Я чув, що ти, хоч і не цураєшся земних радощів, засуджуєш жорстокість і розпусту. Ісаак із Йорка готовий віддячити тобі, якщо ти допоможеш йому переконати свого приятеля-храмовника відпустити дівчину на волю.

— А хто мені поручиться за єврея? — миттєво спитав абат.

— Коли справу буде зроблено, я сам простежу, щоб усе було чесно.

— Ісааку! — гукнув Еймер, і старий одразу ж підбіг до настоятеля.

Абат видобув із глибокої кишені свого подертого одягу коробочку з письмовим приладдям і монастирською печаткою та поквапом написав на аркуші пергаменту коротке послання. Приклавши печатку, він промовив:

— Візьми цього листа, Ісааку. Він послужить тобі охоронною грамотою в Темплстоу та допоможе домогтися звільнення дочки. Але дивись, не обдури мене! І пам'ятай — Буагільбер не з тих, хто щось робить задарма.

— Справу зроблено, — підбив підсумок Локслі. — А тепер — у путь! Старого проведуть мої хлопці, а ви, превелебний отче, можете вирушати куди хочете... Залишилася тільки одна дрібниця. Не ховайте ваше перо і пергамент, настоятелю... Обітниці обітницями, а ти, Ісааку, написав би мені вексельний папір на сплату викупу за себе й настоятеля Еймера.

Старий звів очі до неба, але заперечити не було чого. Коли все було готове, він сказав:

— А тепер прощай, Діку! Не можу назвати тебе добрим чоловіком, але й злим тебе не вважаю.

Із цими словами Ісаак із Йорка залишив галявину в супроводі лісових стрільців і вже не чув, як абат

відчайдушно торгувався з розбійниками, щоб йому повернули мула, скрині та хоча б частину коштовностей...

Чорний Лицар терпляче чекав слухного моменту, щоб, своєю чергою, попрощатися з розбійниками. Нарешті до нього наблизився Локслі.

— Бачу, сер, вам було цікаво побачити, — сказав він, — як іноді й погані дерева дають добрі плоди. Настав час нам розійтися... Не знаю, що ви думаєте про мене; я теж маю деякі здогадки щодо вас, але, можливо, ми обидва помиляємося. Тому збережімо наші таємниці...

— Гадаю, ми ще зустрінемося, — лицар простяг мисливцеві руку, — і тоді нам більше не доведеться нічого приховувати одне від одного. Прощавай, хоробрий лісовий мешканцю!

Обидва розійшлися добрими приятелями. Чорний Лицар, сівши на свого могутнього бойового коня, спрямував його на стежку, що звивалася в хащах.

Розділ 29

Того ж вечора принц Джон зібрав у Йоркському замку вірних йому норманів, за допомогою яких сподівався остаточно заволодіти короною брата. Напередодні Вальдемар Фіц-Урс, застосувавши всі свої хитрощі, вів таємні перемовини з гостями, намагаючись переконати їх відкрито виступити проти короля. Однак, оскільки чимало лицарів були відсутні, багато хто досі вагався. Ісаак із Йорка зник, і грошей, щоб почати бойові дії, у принца не було, від де Брасі й барона де Бефа не надходило жодної звістки.

Уранці після падіння замку Торкілстон по околицях Йорка поповзли чутки. Фіц-Урсові довелося таки розповісти принцу про плани де Брасі напасти на караван Седрика Сакса, і Джон оскаженів від люті.

— Зрадники! — гнівно вигукував принц. — Залишити мене в такий час, щоб розбійникувати на гостинці!.. Що ж тепер робити? Кажуть, вони всі потрапили в полон або навіть убиті простолюдинами...

— Необхідні розпорядження я вже надав, ваша світлосте, — відповів мисливець. — Я звелів сурмити збори всім загонам, розгорнути знамена й виступити до замку барона. І хоч у нас обмаль воїнів, я...

Фіц-Урс уражено замовк — у покої принца, насилу тримаючись на ногах, увалився Морис де Брасі. Обладунки лицаря були забризкані кров'ю, зім'яті й брудні, а слова, які він вимовив, щойно знявши шолом, пролунали неначе грім посеред ясного неба:

— Барон де Беф загинув у руїнах свого замку, храмовник утік до Темплстоу, але це не найгірше з того, що могло статися...

— Невже сакси збунтувалися? — Принц поквапом зробив крок до лицаря.

— Ваш брат Ричард в Англії. Я розмовляв із ним...

Джон відсахнувся, його обличчя зблідло, немов у мерця. Різко обернувшись, він залишив своїх наближених і зупинився, міркуючи про щось, біля вікна в дальньому кінці зали.

Фіц-Урс вигукнув:

— Ви марите, сер Морисе!

— Навряд чи. — Де Брасі втомлено посміхнувся. — Я був бранцем короля і бачив його так само близько, як зараз вас.

— Він захопив тебе в полон, сер Морисе, — отже, Ричард Левове Серце з'явився сюди на чолі війська? — спитав Фіц-Урс.

— Ні. Пам'ятаєте турнір в Ашбі? Під забралом невідомого Чорного Лицаря переховувався саме Ричард, про що ніхто й подумати не міг... Потім король Англії приєднався до натовпу розбійників і разом із ними взяв на приступ замок Фрон де Бефа.

— У цьому весь Ричард, — промовив Фіц-Урс. — Мандрівний лицар, завжди готовий до пригод. Як ти вчиниш, сер Морисе?

— Повернуся зі своїм загonom до Фландрії. Може, знайду дружину та оселюся в родовому замку, але, швидше за все, залишуся воїном. А ти, Вальдемаре?

— Я ще не вирішив... Щось мені не подобається вираз обличчя нашого пана.

Однак принц Джон уже цілком опанував себе. Наказавши слугам накривати на стіл у трапезній залі замку, він підозріло зміряв поглядом де Брасі та Фіц-Урса, які знову наблизилися до нього, і наказав у найменших подробицях описати події в Торкілстоні.

— Нам залишається єдиний засіб, — похмуро мовив принц, вислухавши де Брасі. — Ми повинні наздогнати мого брата в дорозі. Рано чи пізно Ричард залишить розбійників, а він, як відомо, віддає перевагу самотнім мандрівкам.

— Я на це не піду, — твердо сказав де Брасі. — Він захопив мене в полон і дарував прощення. Я не можу й не хочу завдавати шкоди законному королю Англії.

— Тобі ніхто й не наказує цього! — Судомна посмішка спотворила обличчя принца. — Ти вирішив, що я збираюся вбити Ричарда? Ув'язнення — ось найкращий вихід.

— В'язниця чи могила — все одно. Я не братиму в цьому участі. Він принизив мене, але зберіг моє життя. Це звільняє мене від присяги вірності, проте я не здійму проти нього меча!

— Ти впертий, де Брасі, — замислено мовив принц. — Це непогано. Але ти зі своєю дружиною досі в мене на службі, і тому я тебе не відпущу від себе. Зараз можеш іти. Побачимося під час трапези... Вальдемаре, — Джон повернувся до Фіц-Урса, — доведеться тобі, мій відданий друже, взяти на себе цю непросту задачу. Короля необхідно захопити живим — і так, щоб жодної подряпини не лишилося на його тілі. Чи добре ти мене зрозумів?

Фіц-Урс пильно поглянув принцеві в очі та відповів, удавано зітхаючи:

— Ваша королівська високість доручає мені складну та небезпечну справу. Але з відданості вам я готовий за неї взятися. Чи можу я ознайомити з деталями Г'ю Бартона?

Принц кивнув, погоджуючись.

— Тоді дозвольте мені негайно залишити вас, ваша величносте, і побажайте мені успіху! — вклоняючись, мовив Фіц-Урс.

Щойно за ним зачинилися двері, принц Джон покликав слугу:

— Перекажи Г'ю Бартону, щоб він, одразу ж після того як зустрінеться з сером Фіц-Урсом, з'явився до мене.

Певний час він нервово походжав, чекаючи начальника своєї таємної служби та старшого над шпигунами — єдиного чоловіка, якому в усьому довіряв. Щойно Бартон увійшов до покою, принц квапно спитав:

— Що знадобилося від тебе моєму радникові?

— Підшукати йому двійко хоробрих хлопців, які знають північні ліси та добре вміють читати сліди.

— Чи є в тебе такі?

— Будьте певні, ваша величносте.

— Фіц-Урс вирушає з ними?

— Так, — кивнув Бартон.

— Він казав, кого ще має намір узяти з собою? — поцікавився принц.

Прозвучали імена трьох відомих зарізяк — усі походили з Північної Англії.

— Дякую тобі, Бартоне, — сказав принц Джон, знаком відпускаючи начальника таємної служби. — Ні, стій!.. Доручаю тобі встановити суворий нагляд за лицарем Морисом де Брасі. Про кожен його крок доповідатимеш особисто мені. Очей з нього не спускай...

Розділ 30

Ісаак, залізши на мула, подарованого йому Локслі, у супроводі двох стрільців прямував до Темплстоу — прецепторії ордену Храму. Ця обитель розташовувалася на відстані денного переходу від зруйнованого замку Торкілстон, і старий сподівався дістатися туди ще до темряви.

Щойно лісовий край залишився позаду, старий, відпустивши стрільців, почав щосили гнати мула, однак за чотири милі від Темплстоу зрозумів, що, коли не відпочине, не зможе втриматись у сідлі. Він насилу досяг невеликого містечка, де мешкав його родич, рабин Натан, перебував там ніч, а рано-вранці рушив далі.

Обитель храмовників стояла серед квітучих луків і багатих пасовиськ, якими орден заволодів завдяки

зусиллям колишнього настоятеля. Прецепторія була надійно укріплена, про що лицарі-ченці дбали насамперед. Двоє ратників у чорному вбранні, озброєні до зубів, охороняли підйомний міст. Інші, у такому самому одязі, похмуро стояли на варті біля брами. Віднедавна мовчання стало одним із головних правил поведінки орденських братів. Новий магістр ордену Храму Лука Бомануар був проти колишніх вольнощів і твердою рукою насаджував суворість звичаїв та аскетизм.

Лука Бомануар був людиною похилого віку з суворими рисами сухого обличчя й темними очима, які ще не втратили войовничого вогню. Замолоду він уславився непримиренністю в боротьбі з невірними та військовими подвигами. Того ранку магістр перебував у саду, розбитому у внутрішньому подвір'ї прецепторії, бесідуючи зі своїм наближеним, що прибув разом із ним із континенту, — Конрадом Монт-Фітчетом. Їм обом було нелегко звикнути до Англії та її звичаїв; але понад усе голова ордену обурювався тим, як змінилася мораль братів. Храмовники постійно порушують статут, а багато хто з них більше скидається на світських джентджиків, аніж на воїнів Христових. Полювання, обжерливість, бенкети, де ріками розливаються вина, спілкування з дамами, вільні пісні сурмадурів і менестрелів, показова розкіш. Ходили чутки, що багато братів захоплюються єретичними вченнями...

Магістр замовк, помітивши, що до них поспішає один зі стражників — молодий зброєносець, який нещодавно вступив до ордену. Шанобливо вклоняючись, юнак наблизився і розгублено пробелькотів:

— Благородний і превелібний отче! Біля брами прецепторії стоїть старий єврей та просить про зустріч із братом Бріаном де Буагільбером.

— Ти добре вчинив, що перш за все доповів про це мені. Веди відвідувача сюди... Нам слід знати про все, що відбувається в Темплстоу, — додав Бомануар, звертаючись до свого співбесідника, щойно зброєносець пішов. — А особливо про справи та наміри брата Буагільбера...

— Кажуть, це один із найхоробріших і найгідніших лицарів.

— А я чув дещо інше. Він очолює ту нечисленну частину ордену, яка таємно прагне змінити старі статuti. Хоча спочатку й був безстрашним і відданим борцем із невірними, — звів брови магістр.

Незабаром у супроводі зброєносця з'явився Ісаак із Йорка. Ноги старого тремтіли — від рабина Натана він дізнався, яким суворим і нещадним є новий голова ордену Храму. Бомануар ціпком указав відстань, на якій мав зупинитися Ісаак. Замість цього старий упав на коліна та поцілував землю.

— Даміане, — наказав магістр вартовому, — пильнуй, щоб ніхто з братів не з'являвся в саду, поки я не піду звідси... А ти, єврею, встань, але не наближайся! Кажі коротко й тільки правду. Навіщо тобі знадобився брат Буагільбер?

— У мене до нього лист... — Ісаак ледве дихав із переляку й розгубився, не знаючи, як учинити. Якщо сказати про дочку, полонену лицарем Буагільбером, це можуть оголосити наклепом на орден. Але якщо промовчати — хто ж тоді допоможе Ревецці?

— Дозвольте пояснити, ваша превелебносте, — я отримав цього листа від настоятеля Еймера з Жерво.

— Ось! — обурено вигукнув магістр, звертаючись до свого недавнього співбесідника. — Яка мораль! Абат не зміг знайти більш гідного посланця до лицаря Хреста, ніж нечестивий єврей! Дай сюди листа, старий.

Одержавши послання абата, Лука Бомануар без вагань зірвав печатку, пробіг очима й гидливо передав пергамент Конрадові Монт-Фітчету:

— Читай уголос. Нехай єврей чує. А потім його слід допитати.

«Еймер, настоятель цистерціанського монастиря Святої Марії в Жерво — серу Бріанові де Буагільберу, лицарю Храму Христового, з побажаннями доброго здоров'я та рясних дарів Бахуса і Венери. Ми дізналися про нещастя, що спіткало барона де Бефа, і про твою втечу з прекрасною перлиною, яка затьмарила твої очі, лицарю. Радіємо твоєму порятунку з полону. Тепер у твоїх руках юдейська дівчина, від чиїх принад і вміння лікувати я б і сам не відмовився. Одначе просимо тебе — будь обережним, оскільки ми дізналися, що ваш новий магістр надто суворий та нічого не тямить ані в чорних очах, ані у високому мистецтві кохання. Батько Ревекки, Ісаак із Йорка, благає мене сприяти звільненню дівчини. Передаю йому це послання та раджу тобі, серу Бріане, узяти за єврейку гідний викуп — старий дасть за дочку стільки монет, що на них можна буде купити півсотні інших красунь. Писано це під час молитви у вертепі розбійників, куди я потрапив випадково й очікую на те, що Ісаак заплатить за мене на знак подяки за посередництво. Абат Еймер».

— І що ти скажеш про це, Конраде? — Магістр ледь не задихнувся від обурення. — Вертеп розбійників — найкраще місце для такого абата... Відповідай, Ісааку з Йорка: твоя дочка — бранка Бріана де Буагільбера?

— Щира правда! Ваша звитяжносте, лише назвіть суму викупу, і я готовий цієї ж хвилини...

— Мовчи! — Лука Бомануар грізно насупився. — Твоя дочка, як я зрозумів, займається лікуванням?

— Чимало людей були вдячні Ревецці за зцілення недуг.

— Вдячні?! Сатанинські каверзи... Твоя дочка — чаклунка.

— Ні, мій пане! — Ісаак знову впав навколішки. — Вона лікує чудодійним східним бальзамом...

— Припини брехати, старий. Звідки єврейці знати таємниці медицини?

— Премудра знахарка Міріам навчила її ще в дитинстві... — затинаючися, пробурмотів Ісаак.

— Ось воно! — з палким поглядом вигукнув магістр, благословляючи себе хрестом. — Істина відкрилася. Брате Конраде, чи пам'ятаєш ти лиходійну відьму Міріам, спалену біля ганебного стовпа? А її учениця — тут, в обителі лицарів Храму... Ну що ж, я відучу її чаклувати. Віднині вона більше не чарувуватиме моїх воїнів своїм бісовським мистецтвом! Женить старого геть, і якщо він здумає повернутися — вбийте як собаку!

Дужі стражники в чорному викинули бідолашного Ісаака з прецепторії, попри всі його благання та щедрі обіцянки. Нічого не залишалось, як, заливаючися слізьми, повернутися до будинку рабина. Раніше старий боявся за честь дочки, тепер страшна небезпека загрожувала її життю...

Тим часом голова ордену звелів покликати до себе прецептора-настоятеля обителі Темплстоу.

Громаду лицарів-ченців протягом багатьох років очолював рідний брат барона Філіппа Мальвуазена — Альберт, якого, як і його брата, вважали близьким приятелем Бріана де Буагільбера. Лицемірний,

розпусний та безсовісний Альберт уміло приховував свої гріхи під маскою благочестя, і Лука Бомануар досі був ним задоволений. Одначе присутність дівчини, хоч і схованої в одному з віддалених приміщень орденського замку, тривожила його. Коли ж прецептора поспіхом викликали до магістра, він миттєво зрозумів, що найгірші побоювання справдились і його приятелеві Буагільберу не минути лиха.

— Пане прецептор, як ви могли допустити таке зневаження орденського статуту?! — гнівно закричав Лука Бонамуар. — У вашій обителі перебуває жінка юдейської віри!..

Настоятель не відповідав, ховаючи очі.

— Чому ви мовчите? — Магістр аж нетямився. — До того ж вона ще й чаклунка!

Альберт Мальвуазен здригнувся, одначе з удаваним нерозумінням перепитав:

— Чаклунка? Хай змилується над нами всемогутній Бог!

— Саме так! — трохи охолонувши, промовив магістр. — Чи вистачить вам, сер прецепторе, хоробрості заперечувати, що дочка лихваря Ісаака з Йорка — учениця мерзенної Міріам, викритої в чаклунстві, і що вона споганила нашу обитель?

— Полуда спала з моїх очей завдяки вашій проникливій мудрості, — швидко й палко заговорив настоятель. — Тепер я збагнув, чому такий звитязний та богобоязний лицар, як Бріан де Буагільбер, так захопився нею... Я давно зачув недобре, але погодився впустити єврейку до обителі — тільки заради того, щоб перешкодити цій жінці чаклувати і вберегти нашого брата від спокуси.

— Отже, брат Бріан не ламав обітниць?

— Присягаюся святим хрестом Господнім!

— Цю відьму необхідно негайно судити і стратити, як того потребує вища справедливість.

— Але англійські закони... — Прецептор відсапнув. Магістр у своїй старанності зайшов надто далеко і явно перевищив свої повноваження.

— Я знаю тутешні закони, — зморщився Бомануар. — А втім, сер прецептор, кожен барон має право, знайшовши відьму в своїх володіннях, судити її. Ми вчинимо так само. Приготуйте велику залу і негайно розшукайте свідків чаклунського лікування цієї Ревекки!

Першим, до кого поспішив прецептор, був Бріан де Буагільбер, який бігав по своїй келії, знавіснівши від того, що Ревекка знову відмовилася його слухати.

— Мабуть, диявол уселився у вас обох! — вигукнув Альберт Мальвуазен. — Я щойно ледве врятував тебе від магістра Луки. Ця єврейка і справді тебе зачарувала! — І прецептор переказав лицареві свою розмову з Бомануаром.

— Присягаюся Богом, — відчайдушно закричав храмовник, — я цього не допущу!

— Тепер уже нічого не можна зробити, — заперечив настоятель. — Навіжений старий узяв собі в голову, що лише страта дівчини може стати очисною жертвою за гріхи й вади всіх членів нашого ордену... Судовище почнеться опівночі.

— Я негайно піду до цього ханжі та зізнаюся у своєму коханні до Ревекки.

— Воля твоя! Відкрийся, сер Бріане. І це послужить зайвим доказом того, що Ревекка чаклунка. А на твою голову впаде незмивна ганьба. Лицарство відвернеться від тебе, ти втратиш своє становище...

А як же твої честолюбні плани? Усе це коштує дорожче навіть за дюжину красунь.

— Може, ти й маєш рацію... — пробурмотів Буагільбер. — Облиш мене, Альберте, мені тяжко на серці, я хочу побути на самоті. Дорого ж коштує мені ця жінка, і якщо вона знову мене не прийме...

Змученим невидючим поглядом храмовник провів фігуру настоятеля.

Розділ 31

Рівно опівночі важкий подзвін розбудив Ревекку. Вона почула кроки на потаємних сходах і ледве встигла одягтися й затулити лице покривалом. Одначе це був не Буагільбер, чиїх відвідин дівчина боялася понад усе. У супроводі одягнених у чорне стражників до її келії увійшли настоятель прецепторії Альберт Мальвуазен і брат Конрад Монт-Фітчет.

— Іди за нами, — наказав настоятель.

— Куди ви мене ведете? — спитала Ревекка.

— Жінко, — посміхнувся брат Конрад, — мовчи та корися. Щоправда, тобі слід знати, що тебе ведуть на судовище, влаштоване великим магістром святого ордену Храму, де тобі доведеться по справедливості відповісти за всі свої злочини.

— Залюбки піду за вами! — вигукнула Ревекка. — Титул справедливого судді дає мені надію...

Спустившись сходами, процесія проминула довгу галерею та крізь широкі двері вступила до величезної зали, у якій було повно зброєносців і простого люду. Пробираючись крізь натовп, дівчина відчула легкий доторк до своєї руки — і одразу ж затисла в кулачку крихітний клаптик пергаменту. Те, що

тут у неї є таємний союзник, надало Ревецці мужності.

На узвишші, позаду довгого столу, розташувався трибунал. Магістр ордену храмовників, убраний у білу мантию, сидів у різьбленому кріслі з високою спинкою, стискаючи в руках палицю, увінчану хрестом. Позаду магістра розмістилися пересічні члени ордену, а біля стіни Ревекка побачила поголені маківки писарів, готових вести протоколи. Залу оточила варта, і щойно Лука Бомануар дав непримітний знак, двері з гуркотом зачинилися, запала лиховісна тиша.

Засідання відкрилося співом псалма. Коли сотні чоловічих голосів замовкли, магістр із притиском мовив:

— Брати! І ви, діти мої, друзі ордену та прості миряни! Повідомляю, що не через брак особистої влади я зібрав вас на це судовище, а для дотримання закону. Ви зобов'язуєтеся вислухати думку братів, одначе зі звинувачуваною ми вчинимо так, як вважатимемо за потрібне. Бо, коли вовк прокрадається у хлів та уносить вівцю, добрий пастир скликає помічників, щоб вони допомогли знищити злодія. Тому починаймо суд над дівчиною на ймення Ревекка, дочкою Ісаака з Йорка, яка звинувачується в злісному чаклунстві. Своїми блюзнірськими чарами ця дівчина затьмарила розум не простого землероба, а нашого побратима — благородного лицаря Бріана де Буагільбера... — Гомін прокотився залюю; магістр, гордовито піднявши голову, вів далі: — Цей хоробрий лицар, відомий своїми подвигами у Святій землі, раптом зрадив статут нашого ордену та всупереч складеним обітницям злигався з дівчиною юдейського походження, відомою як відьма-лікувальниця... Дійшло до того, що він, ховаючи від сторонніх очей, привіз її у святу обитель.

Чим можна пояснити такий учинок нашого брата, як не бісівською марою? Якби лицар проти своєї волі не опинився під владою сатани, то був би покараний з усією суворістю. Але наша мета — не сліпо карати, а врятувати брата від вічної загибелі! Тому закликаю свідчити на користь мого звинувачення. Отже, я звинувачую дівчину Ревекку в тому, що вона, вдавшись до мерзенного чаклунства, навмисне затягла сера Бріана де Буагільбера у вир гріха.

До столу викликали прецептора Альберта Мальвуазена, який спершу оголосив про своє каяття — адже це він допустив лиходійну дівчину в обитель. Однак, додав настоятель, поведінка брата Бріана здалася йому настільки підозрілою та неприродною, що він не став заперечувати, побоюючись гіршого. Мальвуазена уважно вислухали та відпустили, наклавши на нього послух протягом шести тижнів: суворий піст і ревну молитву.

Потім вислухали свідків, яких Мальвуазен винайняв за плату. Одначе вони так плуталися, збивалися й верзли таку нісенітницю про відьмацтво Ревекки, що навіть магістр поморщився і намагався якнайшвидше їх спекатися. Набагато уважніше він поставився до повідомлень лицаревих слуг щодо штурму та захисту замку барона де Бефа, рясно приправлених їхніми власними фантазіями. За їхніми словами, Бріан де Буагільбер здійснив, рятуючи Ревекку з охопленої полум'ям фортеці, надзвичайні подвиги та не раз наражав власне життя на смертельну небезпеку. Ніби на власні очі вони бачили, як дівчина, скочивши на парапет вежі, перетворилася спочатку на білого, потім на чорного птаха, а потім знову набула людської подоби, щоб і надалі мучити лицаря, який після цього достоту змінився.

Усі очі звернулися на Буагільбера. Він не сів на належне йому за рангом місце, а стояв біля стіни так, щоб бачити обличчя Ревекки. Брат Конрад Монт-Фітчет запропонував вислухати лицаря. Нехай орденський брат сам висловить свою думку про настільки серйозні звинувачення і про свою нещасну пристрась до чаклунки.

— Сер Бріане, — суворо мовив магістр, — відповідайте на запитання. Суд вимагає!

Храмовник повернув до Луки Бомануара зморене темне обличчя, але мовчав.

— Ним заволодів демон німоти... відійди, сатано! — закричав магістр.

Лицар із величезним зусиллям розліпив губи та, насили стримуючи лють, промовив:

— Лицар Бріан де Буагільбер не відповідатиме на дурні й брехливі звинувачення. Але якщо тут торкнуться його честі, він захистить її своїм мечем, який чимало послужив славі ордену Храму!

— Ми пробачаємо тебе, брате, — поспіхом мовив магістр. — Ми бачимо, що слова твої йдуть не від тебе самого, а лише від чаклунського напучення... Нехай ті, кому ще щось відомо про лихі витівки цієї злочинниці, виступають зі свідченнями.

Із натовпу виштовхнули жебрака-селянина, сакса, який ледве стояв, спираючись на милиці. Затинаючись і плутаючись у словах, він розповів, що працював столяром в юдея Ісаака, а потім раптом тяжко захворів і ледь не помер. При цьому каліка рукою, яка тремтіла, простяг суддям баночку з ліками, якими його чарівно зцілила Ревекка. Магістр перехрестився й покликав свідчити лікарів.

Двоє лікарів, чернець і цирульник, виступили вперед і, ретельно вивчивши бальзам, оголосили, що

склад цієї мазі їм зовсім невідомий та вони не можуть стверджувати, що лікування нею корисне.

Магістр переможним поглядом обвів залу.

— Відкрий обличчя, відьмо! — наказав він Ревецці, яку всадили на грубо сколочену лаву.

— Не зніму покривала, якщо зватимеш мене відьмою, — тихо, але розбірливо мовила дівчина.

Бомануар махнув варті, але тієї миті, коли чорні фігури обступили Ревекку, щоб зірвати з її обличчя шовкову тканину, дівчина скочила з місця, зробила крок уперед, і покривало ковзнуло до її ніг. Вона погордливо випросталася та обвела блискучими, темними як ніч очима всіх, хто зібрався в залі. Таємничо блиснули персні на смуглявих рухливих пальцях, на обличчі застигла посмішка, коли Ревекка щось прошепотіла своєю мовою. Перед суддями та глядачами стояла справжня чаклунка, чия краса могла позбавити розуму не одного храмовника. Магістр, збентежившись, відкашлявся і в цілковитій тиші виголосив обвинувачення, насамкінець запитавши Ревекку, що вона може сказати на свій захист перед тим, як буде винесено вирок.

— Мені немає в чому виправдовуватися. — Дівчина зблідла, проте швидко опанувала себе. — Лікування не суперечить ані вашій, ані нашій вірі, а вміння лікувати — Божий дар. Я відчувала радість, коли хворий повертався до життя, і не вважаю допомогу ближньому злочином. — Ревекка повернула голову і глянула просто на Буагільбера. — Чи ж усі ваші слова про чаклунство — не брехня? Я не звинувачую тебе, Бріане де Буагільбер, хоча ти завдав мені та моєму батькові чимало горя. Проте розсудіть самі — чи треба навіювати людині безумство, якщо вона сама не бажає підкорити своїй волі злі пристрасті?

Скажи, лицарю, якщо ти чоловік, чи правду ти чув у цій залі?!

— Нехай відповідь, — залунали вигуки серед братів-храмовників.

Натовп загудів і захвилювався.

— Відповідай негайно, брате Бріан! — Магістр утупив у Буагільбера полум'яний погляд.

Обличчя лицаря спотворила судома. Деякий час він мовчав, поки нарешті не пробурмотів, звертаючись до Ревекки: «У твоїй руці... Боже, порятуй нас... Письмена... Письмена...»

— Ось вам незаперечний доказ того, що цей брат зачарований! — Магістр підняв жезл і вказав ним на храмовника. — Він не здатен навіть свідчити на користь звинувачуваної.

Проте Ревекка все зрозуміла. Опустивши голову, вона пробігла очима записку, зім'яла її та сунула в рукавичку. На пергаменті арабськими літерами було написано: «Проси захисника».

— Злочинниця! — Лука Бомануар знов обернувся до Ревекки. — Ти сама переконалася, що свідчити на твою користь більше немає кому. Визнай свою провину!

— Усе, що казали тут, — брехня. Я оголошую себе безвинною та обмовленою... — Голос Ревекки міцнів із кожним словом. — Я добре знаю закони цієї країни і звертаюся до Божого суду. Нехай мій захисник підтвердить мою правоту!

— Хто ж погодиться надати захист юдейці та ще й чаклунці?

— Бог пошле мені захисника! — Із цими словами Ревекка зняла вишиту шовкову рукавичку з правиці й кинула її до ніг магістра. — Я вимагаю призначити судовий двобій. Ось мій виклик!

Розділ 32

У залі здійнявся неймовірний галас. Бомануар із надзвичайним подивом поглянув на вузьку рукавичку біля своїх ніг, а потім перевів погляд на Ревекку. До нього наблизився Конрад Монт-Фітчет і, нахилившись до його вуха, щось прошепотів.

— Дайте мені її рукавичку! — промовив Бомануар. — Мені сказали, що тут ти, Ревекко, маєш право на захист. — Магістр зім'яв у руці тонку мережчату тканину. — Яка неміцна і маленька твоя рукавичка порівняно із залізною рукавицею... Що ж, нехай Господь укаже нам істину! Згідно з правилами суду Божого, Ревекка, дочка Ісаака з Йорка, кинула виклик нашому могутньому ордену. Кому, брати, ми доручимо захищати його честь?

— Бріанові де Буагільберу! — пролунали голоси храмовників.

— Рішення ухвалено! — Магістр підвівся і тричі вдарив палицею об підлогу. — Призначаємо представником нашої сторони в майбутньому двобої брата Буагільбера, а дівчині Ревецці даємо два дні, щоб знайти собі захисника. Залишилося призначити місце, що годиться для битви.

Альберт Мальвуазен, який досі стояв поруч із Буагільбером і щось доводив лицареві напівголоса, одразу ж попрямував до магістра.

— У чому річ? Наш хоробрий лицар відмовляється? — посміхаючись, спитав Лука Бомануар.

— Ні, — відповів прецептор, — брат Бріан готовий захищати честь ордену Храму. На нашу думку, місцем для двобою слід призначити бойовище святого Георгія.

— Добре, — мовив магістр. — Ревекко, твій захисник мусить прибути на бойовище не пізніше ранку третього дня, починаючи з цієї хвилини. Якщо цю умову не буде виконано або твій захисник зазнає поразки в судовому двобої, тебе спалять як чаклунку згідно з вироком суду. Амінь! Писарі, оголосіть вердикт трибуналу!

Ревекка цілком спокійно вислухала вирок і лише після цього нагадала магістрові, що для пошуків захисника вона має право зв'язатися з близькими людьми. Їй відповіли, що перше ніж вона піде до в'язничної келії, нехай вибере серед присутніх у залі того, кому нададуть до неї вільний доступ та хто виконає доручення. Дівчина огледіла натовп, однак жоден чоловік не виявив згоди. Кілька хвилин вона тривожно чекала відгуку на своє прохання, поки нарешті не зголосився сакс на милицях.

— Хоч я і каліка, — сказав він, — але ще живий лише завдяки твоїй доброті й милосердю.

Ревецці подали пергамент і перо, і вона поквапом написала кілька рядків єврейською мовою.

— Це лист до мого батька, — мовила вона, подаючи саксові записку й декілька золотих монет. — Винайми коня та прудкононогого посланця, і нехай він мчить щодуху до Ісаака з Йорка...

Випадок вирішив інакше. Щойно каліка вибрався з прецепторії, міркуючи про те, як виконати доручення дівчини, за чверть милі від гнізда храмовників він побачив двох вершників, які, побачивши його, зупинили мулів.

— Що там коїться? — тривожно спитав один із них.

Сакс одразу ж упізнав батька дівчини й рабина із сусіднього містечка та простяг Ісаакові лист Ревекки.

Той прочитав записку, хитнувся їй, непритомний, упав зі свого мула на землю. Рабин кинувся піднімати нещасного родича. Одначе старий і сам швидко отямився, зірвав шапку і, посипаючи голову пилюкою, закричав:

— Моя бідна дитина! Смерть уже вкрила тебе чорною тінню...

— Не кажи такого! — вигукнув рабин. — Якщо в тебе її лист, то Ревекка жива! Дай сюди. — Він вирвав із тремтливих пальців Ісаака записку й прочитав: «Батьку мій, мене засуджено до спалення на вогнищі за чаклунство. Знайди, якщо можеш, сильного воїна, який бився б за мене мечем і списом за звичаєм лицарів на бойовищі святого Георгія поблизу Темплстоу. Бій відбудеться не пізніше за ранок третього дня. Спробуй усе можливе, але найперше звернися до сина Седрика Ротервудського, Вілфреда, лицаря Айвенго. І хоча він іще напевне не зміцнів після отриманих ран, може, Айвенго погодиться захистити мене в судовому двобої. Скажи йому, що на Ревекку зведено наклеп, вона невинна в тих гріхах, у яких її звинувачують. Нехай будуть із тобою мир і благословення Боже, любий мій батьку!»

Під час читання листа на обличчі старого блукав замислений вираз. Нарешті, поглянувши на рабина, Ісаак мовив:

— Йди-но ти, ребе Натане, до Йорка і від мого імені та гаманця пошукай охочих битися за мою дочку. А я вирушу поговорити з Вілфредом Айвенго. Він, може, ще й не одужав, але хоч вислухає мене... Прощавай! Обнімемося!

Родичі, плачучи, зімкнули обійми, а каліка-сакс іще довго стояв на дорозі, дивлячись услід вершникам, які роз'їхалися в різні боки...

Надвечір у келії Ревекки почувся тихий стукіт.

— Увійди, — сказала дівчина, — якщо ти друг. А ворогу я не маю влади це заборонити.

Коли на порозі з'явився Бріан де Буагільбер, вона здригнулася й докірливо поглянула на храмовника.

— Друг я тобі чи ні, залежить від того, чим закінчиться наша зустріч, — мовив Буагільбер. — Тобі немає чого боятися, Ревекко.

— Ти так вважаєш, лицарю? Тепер я не боюся навіть смерті...

— Я це бачив, — посміхнувся храмовник. — Сідаймо. Мені треба з тобою поговорити.

— Про що мені говорити з тобою? — Ревекка все ж таки присіла, тому що ноги її по-зрадницькому не слухалися. — Про твої невтримні пристрасті, які спричинили всі мої лиха? Про твої честолюбні мрії або про те, що ти змовчав на судовищі? Чи про нагороду для тебе, ціною якої буде моя ганьба?

— Я бачу, Ревекко, ти досі вважаєш мене винним у тих стражданнях, яких я хотів би тебе позбавити.

— Великий Боже! — вигукнула дівчина. — Ми розмовляємо різними мовами. Адже ти знав, що я безвинна, і жодним жестом не заступився за мене...

— У твоїх словах гірка правда. — Буагільбер скочив на рівні та закружляв крихітною келією. — Але ж ти пам'ятаєш ту записку, яку тобі потайки сунули в руку, коли ти йшла на судовище? — Храмовник зупинився. — Це я, я її написав...

— Короткий відпочинок перед багаттям, не більше, — сказала Ревекка. — Який зиск від клаптика пергаменту?

— Але ж ти послухала моєї поради! — Бріан де Буагільбер опустився навколішки перед завмерлою дівчиною та, схопивши її руки у свої, шепотів немов

у маренні: — Проте це ще не все! Якби не мої брати, що вибрали мене відстоювати честь ордену, я бився б за тебе, мила Ревекко! Я б захищав на суді Божому твою правоту... Ось чому я написав вимагати захисника!

— Це, сер лицарю, лише марнослов'я. — Ревекка вирвала свої долоні з рук Буагільбера і поглядом звеліла йому підвестися. — Ви вже прийняли мою рукавичку...

— Якщо я не з'явлюся на бій, то втрачу честь... Але не народився ще той воїн, який може перемогти мене! — уже не стримуючись, закричав Буагільбер. — І ти загинеш на вогнищі, Ревекко... Але все одно пам'ятай: до останньої хвилини я сподівався, що саме мені доведеться тебе захистити й ти віддячиш мені за це своїм коханням. Чорт би забрав цю прецепторію та її настоятеля, що ледве утримав мене, коли я згоряв від бажання зруйнувати там усе і всіх...

— Ось тепер я впізнаю тебе, храмовнику! Без прикрас і лицемірних слів. — Ревекка підвелася й безстрашно поглянула в його зверхнє обличчя. — Тобі не треба нічим жертвувати: ані твоїм становищем в ордені, ані життям, ані честю. Я ніколи не покохаю тебе і не прийму цієї жертви! Ти не знаєш жіночого серця, Буагільбере. Воно набагато твердіше й більш мужнє, ніж твоє... Прощавай! У мене, напевно, лишилося мало часу, і я хочу прожити його без тебе. Йди звідси!

— Отже, ми розлучаємося назавжди, — промовив де Буагільбер після короткого мовчання. — І зараз я питаю Господа: навіщо він дозволив нам зустрітись? Виявилось, магістр має рацію — ти і справді чаклунка... І тепер я прошу тільки про одне: прости мене, якщо зможеш, дорога Ревекко.

Не почувши жодного звуку у відповідь, храмовник залишив келію.

Прецептор Альберт Мальвуазен нетерпляче чекав його в сусідньому покої.

— Чому так довго?! — обурено зустрів він лицаря. — Якби магістр або Конрад, його шпигун, з'явилися сюди, дорого б нам довелося заплатити за твою слабкість!.. Але що це з тобою, Бріане?! Ти ледве тримаєшся на ногах, блідий як смерть... Ти не хворий?!

— Я здоровий, але ця жінка перетворила мене на жалюгідну ганчірку. Я готовий упасти до ніг магістра, втекти звідси, вбити себе, відмовитися від двобою — усе, що завгодно, тільки б не втратити її остаточно.

— Не божеволій, сер лицарю! — Настоятель схопив Буагільбера за плечі та струснув. — Такими вчинками ти не врятуєш дівчину, а себе остаточно загубиш. Магістр відішле тебе в таку глушину, що жодна душа про тебе й не згадає. Крім того, навіть із прецепторії тобі не вийти — охорону посилено в десять разів, і у неї наказ нікого не випускати. Тобі доведеться брати участь у двобої, інакше ти навіки знеславиш своє ім'я.

— А якщо ніхто не з'явиться захистити Ревекку?

— Це на краще, — примирливо сказав Мальвуазен. — Не ти будеш винен у її смерті, а магістр, який затіяв кляте судовище...

— Що ж, нехай буде, як буде. Вона мені відмовила та принизила мене, і я не жертвуватиму заради цього честю. Я вийду на бойовище...

Настоятель провів Бріана де Буагільбера пильним поглядом і, щойно за лицарем зачинилися двері, тяжко зітхнув. Йому було шкода старого товариша, однак ситуація змушувала прецептора не тільки

наглядати за храмовником, а й турбуватися про власне благополуччя.

Розділ 33

Залишивши позаду дуб і стоянку розбійників, Чорний Лицар попрямував лісом до бідного монастиря, що знаходився поблизу. Це було маленьке абатство, яке мало ім'я святого Ботольфа. Саме туди під наглядом Гурта і безжурного блазня з палаючого замку барона де Бефа перенесли пораненого Вілфреда Айвенго.

Після тривалої бесіди між гостем і настоятелем у різні кінці Англії з абатства помчали гінці, а наступного ранку Чорний Лицар уже готувався рушити далі. За проводиря він вирішив узяти Вамбу.

— Ми з тобою незабаром побачимось у Конінгсбурзі, — сказав він, увіходячи до кімнати Айвенго в супроводі блазня, — у замку, де твій батько Седрик буде присутній на похороні благородного Ательстана. Туди з'явиться вся ваша саксонська рідня, сер Вілфреде, і я познайомлюсь із нею ближче. Я зобов'язую тебе з'явитися туди, оскільки маю намір помирити з батьком назавжди...

Айвенго зголосився був супроводжувати лицаря, однак дістав категоричну відмову.

— Залишайся поки що у монастирі та збирайся на силі. У мене чудовий супутник. Вамба, залежно від обставин, може не тільки розважити мене, а й сповідати. Адже він у нас водночас і блазень, і чернець, — посміхнувся Чорний Лицар.

— І вельми охоче вирушаю з вами, пане, — одразу ж обізвався Вамба. — Під час поминок завжди

весело, і на одного п'яницю менше, ніж зазвичай. Я маю на увазі покійника...

— Щось зарано ти почав веселитися, — зупинив блазня лицар. — Мабуть, я поверну тебе панові.

— Ні в якому разі, сер! Вашій хоробрості бракуватиме моєї дотепності, а моїй глупоті — вашої сили та мужності.

— Ну ж бо, розтлумач нам, розумнику, цю загадку!

— Благородні лицарі, — хитро примружився Вамба, — іноді жарт кращий за будь-яку зброю. Спостережливий та спритний шахрай одразу помічає, яким оком його сусід гірше бачить. І завжди знає, якого боку триматися, коли завирюють пристрасті. А хоробрість — дужий хлопець, який веслує до берега в бурхливому морі, рятуючи себе і свого супутника. Тому, коли ясна погода, я з радістю йду за своїм добрим господарем Седриком; під час негоди ж сподіваюся, що ви, звитяжний сер лицарю, сховаєте мене за своїм щитом.

— Боюся, що провідник ваш, сер, надто вже балакучий, — промовив Айвенго. — Але він знає кожную стежку та просіку в цих лісах так само добре, як досвідчений мисливець, а в його вірності я впевнений.

— Нехай веселиться, — сказав Чорний Лицар. — У мене немає причин на нього скаржитися... А тепер прощай, Вілфреде, і ще раз прошу тебе не вирушати в путь раніше, ніж завтра.

Чорний Лицар попрощався з настоятелем, сів на коня та залишив монастир у супроводі Вамби. Айвенго, стоячи біля вікна, замислено дивився їм услід, поки вершники не сховалися в хащах...

Невдовзі після ранньої меси Вілфред нетерпляче попросив одного з послухників покликати до себе

настоятеля. Старий абат, злякавшись, одразу ж поспішив до юнака, побоюючись, що пораненому лицареві недобре.

— Мені набагато краще, — мовив Айвенго, — мої рани загоюються швидше, ніж я очікував, і, мабуть, час мені вбратися в обладунки... Отче, я не можу більше бути бездіяльним!

— Утримай вас Господь від такого кроку! — вигукнув абат. — Я ніколи не пробачу собі, якщо син Седрика Сакса залишить мою обитель, поки не зцілиться!

— Дякую, святий отче, за гостинність, одначе я майже видужав, — мовив Айвенго, — до того ж я відчуваю, що маю залишити обитель.

— Чим же викликаний такий несподіваний від'їзд?

— Чи відчували ви колись, — запитав лицар, — неоясненну тривогу — таку, що просто не знаходиш собі місця через передчуття лиха? — Айвенго запитально поглянув на старого абата. — Може, це янголи-охоронці посилають нам знак, попереджаючи про небезпеку?

— Не заперечуватиму, — настоятель перехрестився, — що подібне трапляється, але здається мені, що навіть коли ви, сер Вілфреде, і маєте рацію, ви настільки ще слабкі, що не зможете запобігти лихові.

— Помиляєтеся, святий отче, — відповів Айвенго, — для битви сил мені вистачить... Але навіть якщо й не доведеться оголити меча, чи я ж не зможу бути корисним в іншому? Я маю квапитися до батька. Сакси не люблять норманів; вони засмучені через загибель Ательстана, а голови, затьмарені вином, штовхають на нерозважливі вчинки. Якщо на похороні Ательстана з'явиться хтось із їхніх заклятих ворогів — сутички не уникнути. У Седрику я впевнений, батько має володіти собою, чого не скажеш про інших

наших родичів... Усе, чого я потребую, — слухняний кінь, у якого крок був би рівнішим, ніж у мого бойового коня.

Абат, поміркувавши, погодився з юнаком.

— Я дам вам Малкіна, це мій власний кінь. Він слухняний, як циркова кобила, що танцює серед яєць, розкладених на арені. — Старий чернець посміхнувся. — Мені навіть траплялося складати проповіді, не покидаючи сідла.

— Прошу вас, святий отче, негайно накажіть осідлати вашого коня, — зрадів лицар. — І пошліть Гурта за моєю зброєю та обладунками!

— Сер Айвенго, я маю вас попередити, що Малкін так само не звик до лицарського вбрання, як і його господар. Не знаю, як він поводитиметься, відчувши на собі важкі сталеві обладунки...

Тим часом до покоїв увалив Гурт і, не звертаючи уваги на абата, взявся прикріплювати позолочені остроги до чобіт Вілфреда. Помітивши це, старий настоятель стривожився:

— Мій Малкін не терпить острогів! Може, вам, сер лицарю, краще дочекатися, поки перекують вашого бойового коня? Я зараз же відправляю отця економа до коваля...

— Дякую, святий отче, часу обмаль, а коваль щось забарився, — нетерпляче промовив Айвенго. — Тим більше, що ваш кінь уже біля брами. Прощайте ж і прийміть мою глибоку подяку!

Юнак поспіхом кинувся до сходів, проминув монастирське подвір'я і скочив на коня так, немов хотів швидше позбавитися надокучливого настоятеля, який невідступно дріботів за ним, незважаючи на похилий вік і велику вагу. Навздогін юнакові неслися жалісні мольби поберегти улюбленого коня

абата, але Вілфред їх уже не чув. Звелівши своєму зброєносцеві — а Гурт уже дістав це почесне звання — триматися поруч, він пришпорив Малкіна й кинувся вслід за Чорним Лицарем...

Настоятель розгублено постояв коло розчахнутої брами обителі, але незабаром зовсім заспокоївся.

— Пресвята Діво! — бурмотів він, поспішаючи до трапезної, де, нетерпляче поглядаючи на в'ялену тріску й пиво, чекали ченці. — Яка гаряча молодість! Нехай же і мій Малкін послужить справедливій справі...

Віддихуючись, він увівся за стіл і з поважним виглядом прочитав молитву перед трапезою. Потім, захопившись, настоятель почав був туманно міркувати про те, що тепер для монастиря настають інші часи та він має право очікувати на багаті дари, але тріска була сухою й солоною, а пиво досить міцним, і незабаром ченці вже не слухали слова свого настоятеля.

Розділ 34

Тим часом Чорний Лицар та його провідник продиралися вузькими лісовими стежками. Лицар був у прекрасному гуморі — він то починав співати напівголосно любовні пісеньки трубадурів, то жартував зі своїм безжурним і дотепним супутником.

Лицар звично і вміло керував конем. Його посадка в сідлі була спритною та стрункою, незважаючи на міцний торс і могутні плечі. Забрало на шоломі лицаря зараз було підняте, щоб легше дихалося, — і під ним відніли засмаглі вилиці та блискучі блакитні очі, сповнені безтурботної веселості й водночас нашорошені, як у людини, завжди готової до несподіванок.

Вамба трусив поруч на конячці, у своєму звичайному строкатому вбранні, і тільки події останніх днів змусили його змінити блазенський дерев'яний меч на гострий мисливський ніж і невеликий довгастиий щит, який зараз був приторочений до його сідла. Під час штурму замку барона де Бефа з'ясувалося, що Вамба чудово володіє будь-якою зброєю — від сокири до лицарського меча. Щоправда, його звичне заняття — потішати господаря — відбилося на манері блазня битися. У бою він був дратівливим, нетерплячим, а головне — неймовірно крикливим. Ось і тепер, сидячи в сідлі, блазень безперервно вовтузився, щохвилини змінював положення свого худого, немовби поламаного тіла, то звішуючи обидві ноги на один бік, то влаштовуючись обличчям до хвоста. Незабаром це так набридло його конячці, що вона збрикнула, і Вамба на весь зріст розтягнувся на траві, що чимало розважило лицаря. Блазень якийсь час удавано стогнав, але швидко забув про подію та заспівав бравої саксонської пісні.

— Хотів би я, щоб Локслі теж послухав твою пісеньку, — зауважив Чорний Лицар, коли Вамба замовк.

— А я б не проти познайомитися з тим інструментом, що теліпається у вас на перев'язі, сер. — Блазень кивнув на мисливський ріг.

— Це лише знак дружньої приязні, — посміхнувся лицар. — Сподіваюся, він не знадобиться нам у дорозі. Локслі запевнив мене, що досить тільки просурмити умовний сигнал — і відразу ж на допомогу нам поспішать його лісові стрільці.

— Я б сказав: не доведи Господь у нього сурмити, якби не знав, що завдяки цьому подарунку нам із вами всюди шлях відкритий. — Вамба скося поглянув на свого супутника.

— Про що ти говориш? Гадаєш, якби при нас не було дарунка Локслі, на нас напали б?

— Сер, помовчімо про це. — Вамба оглянувся, а потім, лукаво посміхаючись, примружився. — У дерев тут теж є вуха — не тільки у стін... А ось чи можеш ти пояснити мені, благородний лицарю: коли краще мати порожню кружку, ніж повну, а гаманець худим, а не туго набитим?

— Та ніколи, я вважаю, — посміхнувся лицар.

— Е, сер, так собі відповідь! Тоді я скажу: краще спустошити кружку перед тим, як по колу передати її саксові, і краще залишити гроші вдома, коли вирушаєш до лісу.

— Так ти вважаєш наших лісових приятелів звичайними грабіжниками? — спитав лицар.

— Ви не зрозуміли мене, добрий пане, — поважно відповів Вамба. — Може, відбираючи гаманець, вони звільняють мандрівника від того, що є причиною всіх лих, тому я й не називатиму лайливим словом тих, хто надає подібні послуги. І все ж таки було б краще, якби моя торба й гаманець лежали десь під замком, адже я б позбавив добрих людей зайвих турбот...

— Що не кажи, Вамбо, — зауважив лицар, — а лісові стрільці у Торкілстоні добре прислужилися Седрикові Саксу.

— Було таке, — кивнув блазень. — Проте такі умови їхньої угоди з Господом.

— Нумо, розтлумач мені, шахраю: що це означає?

— Це надзвичайно просто! — Вамба знову оглянувся та понизив голос. — Подвійний рахунок!

— Що ти маєш на увазі, розумнику? — Вершник у чорних обладунках притримав коня і зрівнявся з Вамбою.

— Який ви, справді, нездогадливий, сер лицарю! Можете тільки мечем махати, — з досадою махнув рукою блазень. — Ці лісові хлопці, щоб потішити того, хто сидить там, нагорі, на кожну несхвальну справу роблять одну добру. Ось і виходить подвійний рахунок.

— А до чого тут, — здивувався лицар, — угода з Господом?

— Подадуть розбійники, наприклад, жебраку-ченцеві срібну монету, а в жирного абата віднімуть сотню золотих. Допоможуть бідній удові, а там, може, у лісі приголублять привабливу дівчину...

— А як розрізнити, де добро, а де зло?

— Ось ви й порозумнішали, ваша хоробросте! Славний жарт вигадали! — вигукнув Вамба. — Наші лісові приятелі іноді йоменові дім збудують, а сусідський сплять, порятують крадія з тюрми, а чесного суддю на дубі повісять... На одного живого сакса припадає один зарізаний норман. Ось вам і весь рахунок... Що вже тут розмовляти, розбійники — добрі люди, але краще з ними зустрічатися, коли на душі в них піднакопичилося гріхів!

— Це ще чому?

— Та тому, що в такий час у них совість прокидається. А ось коли лісова братія з Небесами в мирі — тримайся від них подалі. Після Торкілстона несолодко буде тому мандрівникові, що потрапить до них. — Блазень несподівано нахилився до лицаря і напівголосно промовив: — А все-таки є тут і звірі, набагато небезпечніші за наших розбійників.

— Щось я в тутешніх лісах ані вепрів, ані ведмедів не зустрічав...

— Зате тут вештається ціла зграя озброєних поплічників принца Джона, — гмикнув Вамба. —

У такий час, як наш, півдюжини таких хлопців варті цілої зграї лютих вовків. Їм, мабуть, кортить поквитатися за барона де Бефа, ось вони й нишпорять лісами... А що б ви зробили, сер лицарю, якщо б трапилися вам на дорозі двійко-трійко таких красенів?

— Причепив би списом до ясена!

— Ну, а четверо?

— І чотирьох пригостив би так само, — посміхнувся лицар.

— А шестеро? Невже у вас і думки немає про мисливський ріг?

— Вамбо! Честь лицаря не дозволяє кликати на допомогу, коли бачиш навіть дванадцять ворогів... Адже всю цю наволоч можна розігнати, як осінній вітер жене сухе листя!

— Отакої, пане лицарю... — пробурмотів блазень. — А чи не дасте ви мені поглянути ближче на ваш чарівний ріжок?

— Бери, — знизав плечима лицар, передаючи Вамбі ріг. — Потішся, коли занудився...

Блазень одразу ж начепив на шию дарунок Локслі.

— Ах ти шахрай. — Лицар простяг був руку, але Вамба тієї ж миті схопив повіддя й повернув коня вбік. — Ану віддай мені ріг!

— Сер! У мене він буде цілішим. Кажу ж: коли хоробрість вибирає собі в супутники глупоту, та через уроджене боягузтво голосніше сурмить...

— Багато ж ти собі дозволяєш, Вамбо! Стережися, шахраю, щоб тобі не спробувати моєї залізної рукавиці!

— А, так ви мені погрожуєте? — Блазень знову неспокійно закруктився в сідлі, роззираючись навсі-

біч. — Ну, тоді вашій звитяжності доведеться самій шукати собі шлях у лісі.

— Ти таки влучив, куди цілився, — охолонувши, зауважив лицар. — Добре, залиш собі ріг, якщо хочеш, та їдьмо швидше.

— А ви мене не ображатимете? — Вамба зострожив коня та обережно наблизився до свого супутника. — Присягніться!

— Слово честі, дурню такий!

— От і добре! Отже, хоробрість і глупота знову дійшли згоди... А тепер, коли дурний блазень заволодів рижком, нехай хоробрий лицар розправить плечі та непомітно озирнеться. Якщо я не помиляюся, у чагарнику ліворуч від нас — засідка...

— Чому ти так вирішив? Знову ці твої жарти? — Тим не менше лицар кинув швидкий погляд у той бік, куди кивком указав його провідник.

— Я помітив сонячні відблиски на шоломах серед листя. Якби це були чесні мандрівники, вони трималися б дороги, а не вештались куцями. Тутешній лісок — найкраще місце для таких забавок.

— Присягаюся, Вамбо, цього разу ти маєш рацію! — Лицар іще раз пильно вдивився в зарості й опустив забрало.

Тієї ж секунди три стріли, випущені твердою рукою з хачів, ударились об обладунки Чорного Лицаря.

Розділ 35

Одна з них неодмінно вразила б славетного воїна, але опущене сталеве забрало зупинило її політ. Дві інші вдарились об нагрудник і щит.

— Спасибі італійському зброяреві, броня в нього чудова! — вигукнув Чорний Лицар. — Вамбо, вперед!

Він спрямував коня до заростей, звідки відразу ж винеслась група вершників зі списами; і знову лицар залишився неушкодженим — кілька списів, ударившись об його обладунки, розлетілися на друзки, не завдавши йому ані найменшої шкоди, інші не влучили в ціль.

Чорний Лицар трохи підвівся на стременах і громогласно вигукнув:

— Хто ви такі й чого хочете?

У відповідь невідомі вихопили мечі та, волаючи: «Смерть тирану!» — оточили Чорного Лицаря зусібіч.

— Святий Георгію! Ось воно як! У нас тут завелися зрадники! — Із кожним вигуком лицар уражав одного з вершників, легко вишибаючи їх із сідел.

Незабаром нападники почали відступати до заростей, рятуючись від могутньої руки з мечем. Здавалося, Чорний Лицар, як буря лютий, готовий змести все на своєму шляху. Несподівано до загону, що стояв у засідці, прийшла допомога — з-за дерев з'явився невідомий лицар у синіх обладунках. Наблизившись на відстань двадцяти кроків, він метнув свого важкого списа — але не у вершника, а в його коня, і смертельно поранив тварину.

— Удар підступної людини! — закричав Чорний Лицар.

Благородний кінь осів на задні ноги, хитнувся, а потім упав на траву, тягнучи вершника за собою.

Усе сталося так швидко, що Вамба остовпів. Але вже наступної секунди блазень отямився і тричі щосили просурмив у ріг. Гучні звуки відволікли нападників, а Вамба, не розмірковуючи, кинувся допомогти лицареві підвестися на рівні.

— Підступні боягузи! — закричав воїн у синіх обладунках. — Соромтеся! Доб'ємо цих двох! Ви що — злякалися блазенського ріжка?

Знову спалахнув бій, але Чорному Лицареві тепер було важко — його відтіснили від стежки й притисли до товстого стовбура дуба. Він змушений був відбиватися одразу від кількох мечів і сокир, наносячи страшні удари направо й наліво. Тим часом ватажок у синіх обладунках, змінивши спис, спрямував коня до дуба. Іще мить — і його спис із довгим шестигранним наконечником пробив би обладунки лицаря й вирішив результат сутички. Вамба охнув і, скориставшись тим, що про нього всі забули, прожогом кинувся до вершника, на мить присів і блискавичним рухом ножа полоснув по сухожилкам його коня. Наступної секунди нападник разом із конем упав на землю.

Одначе становище Чорного Лицаря від цього не покращилося — він поступово втрачав сили і не мав жодної можливості для маневру. Чисельна перевага була на боці нападників. Можливо, вони й перемогли б лицаря, але раптом у повітрі просвистіла важка стріла, вп'явшись у горло одного з супротивників. За нею інша, третя — і скоро біля підніжжя дуба у безладі валялося кілька тіл. А із заростей показалися лісові стрільці на чолі з Локслі, якого супроводжував відлюдник, що гарчав від люті.

Іще мить — і все було скінчено. Останній противник впав від руки Чорного Лицаря. Той стомлено випростався, опустил скривавлений меч і прихилився до стовбура дуба. Навколо валялися мертві злодії та стогнали поранені. Лицар гордо скинув голову і промовив, звертаючись до лісових братів:

— Дякую вам, друзі! Але ще до того, як я зможу гідно висловити вам свою вдячність за вчасну допо-

могу, хотілося б поглянути ближче — хто він, цей підступний ворог, що напав стиха, як найманий убивця, і злякався чесного двобою. Нумо, Вамбо, підніми забрало в цього воїна в синіх обладунках!

Блазень, пристрибуючи, помчав до придавленого конем ватажка, вигукуючи:

— Послужу тобі, сміливцю, зброєносцем, як уже послужив стайничим; я зсадив тебе з коня, а тепер звільню твою голову від залізної...

Із цими словами Вамба стягнув шолом із голови лицаря і кинув його вбік, немов діряве відро. Відкрилися сиві лахматі кучері та обличчя, побачивши яке Чорний Лицар на якийсь час онімів.

— Вальдемар Фіц-Урс! — нарешті вкрай здивовано вимовив він. — Що ж могло змусити порядну людину, близьку до королівського двору й уславлену замолоду ратними подвигами, взятися до такої брудної справи?

— Ричарде! Ти сліпий! І нічого не тямиш у людях... Серед тих, хто тебе оточував і оточує, завжди було чимало таких, якими рухають честолюбство й жага помсти... — почувлася похмура відповідь.

— Але я ніколи не ображав тебе, чому ж ти говориш про помсту?

— Невже для високородного нормана не образа, коли король не приймає його дочку? — Вальдемар Фіц-Урс відвів очі.

— Твоя дочка? Ось так привід для кривавої розправи!.. Залиште нас! — повернувся Чорний Лицар до стрільців. — Мені треба побесідувати з цим дворянином віч-на-віч... Скажи мені правду, Вальдемаре, що тут відбувається? Хто штовхнув тебе на низьку зраду?

— Твій брат... Ти отримав корону, але пішов проти волі свого батька й вирушив шукати лицарської слави... Він вважає, що ти виявився непокірним сином, і вирішив покарати тебе, — втомлено мовив Фіц-Урс.

Ричард спалахнув від обурення, проте стримався й уважно подивився на вельможу. Горді риси обличчя Фіц-Урса спотворив сором.

— Ти навіть не просиш про помилування, Вальдемаре? — спитав король.

— Хто потрапив у пазури лева, — відповів Фіц-Урс, — той знає, що просити про помилування марно.

— Бери ж його та ні про що не проси, — посміхнувся Ричард. — Лев не їсть падло. Збережи своє мізерне життя, але за однієї умови. За три дні ти маєш залишити Англію. Сховай своє безчестя в нормандському замку. Якщо ж тебе побачать на англійській землі по призначеному мною терміні, тебе буде страчено. Якщо ж ти промовиш хоча б слово, що ображає честь королівського дому, — присягаюся святим Георгієм, тобі не знайти сховища навіть у храмі! Я повішу тебе на вежі твого власного замку, як останнє падло на здобич воронам... Сер Локслі, — крикнув Чорний Лицар, — я бачу, твої хлопці вже встигли зібрати коней, які розбіглися?! Дай одного коня погірше цьому дворянинові, та нехай він повертається туди, звідки прийшов...

— Якби я не знав, — сказав стрілець, наближаючись і роблячи знак ченцеві, щоб той допоміг Фіц-Урсові підвестися з землі, — що чую голос того, кому належить безумовно підкорятися, присягаюся, я випустив би в мерзенного злодія добру стрілу, щоб звільнити його від труднощів подальшого шляху.

— У тебе душа істинного англійця, Локслі, — промовив лицар. — І око в тебе точне. — Він розстебнув ремені, зняв свій шолом і, не дивлячись, передав занімілому від подиву Вамбі. — Перед тобою король Ричард Англійський!

Почувши ці слова, вимовлені просто, але з належною величчю, стрільці та йомени, як один, стали навколішки й одразу ж, присягнувши на вірність, почали просити в короля прощення за колишні гріхи та образи.

— Устаньте, друзі мої! — вигукнув Ричард. До нього вже повернувся звичайний добрий та рівний настрій, а сліди недавньої жорстокої сутички зтерлися з його пам'яті. — За все погане, що ви здійснили в лісах, полях, містах і селищах, сплачено раз і назавжди вашою хоробрістю під стінами замку Торкілстон. Ви звільнили моїх підданих, а сьогодні врятували життя своєму королю. Будьте віднині чесними людьми і надалі вірно служіть батьківщині. А ти, безстрашний Локслі...

— Не звіть більше мене цим прізвиськом, ваша величносте! Моє справжнє ім'я — Робін Гуд із Шервудського лісу, — з гідністю мовив стрілець.

— Хто ж не знає короля вільних розбійників і ватажка лісових братів? Чутки про нього дійшли навіть до далекої Палестини! — посміхнувся Ричард. — Які часи, такі й дії. А часи тут, поки мене не було, настали смутні, і частина провини за це на мені.

— Кішка з двору — мишам свято, — вставив Вамба, який уже встиг отямитися.

— Ти досі тут, виявляється? — розсміявся Ричард. — А я вирішив, що мого провідника давно тут немає!

— Жартуєте, ваша величносте! Де ж це бачили, щоб глупота добровільно розлучилася зі звитягою? Он він лежить — пречудовий сірий мерин, що випадково натрапив на мій ніж. Я б, звичайно, віддав перевагу тому, щоб кінь стояв у стайні, а на його місці лежав його колишній господар... Ні, маю зізнатися, що спочатку я трохи схибив, але ж визнайте, ваша величносте, — сурмач із мене прегарний...

— Дуже доречно ти надумав муштруватися з рогом, — схвально мовив король. — Цього я тобі не забуду.

— Сповідуюся... Тьху ти... Винен, ваша величносте! — долинув із-за спини Ричарда зажурений голос. — Уся латина вилетіла з грішної голови... Каюся у злочинах і благаю пробачити мені, перше ніж я вирушу на страту...

Повернувшись, король побачив свого нічного товариша по чарці — ченця. Стоячи на колінах, той незграбними пальцями перебирав потерті намистини чоток, а поруч на траві лежала його дубина, що добре попрацювала під час сутички. Щокасте багрове обличчя виказувало глибоку покору й каяття, таке ж удаване, як і його промова. Він звів очі до неба, склав на грудях величезні руки та скривив скорботний вираз.

— Що це ти зажурився, друже? — Ричард, не втримавшись, розсміявся і штовхнув у бік удавальника. — Боїшся, що твій єпископ дізнається, як ти старанно молишся матері Божій? Не бійся, причетнику, король нікому не розкриє тих таємниць, що дізнався від тебе за чашею вина.

— Не в тому справа, ваша величносте. — Чернець скопив очі на Ричарда, а потім знову звів їх до неба. — Я боюся не посоха, а скіпетра! Злочинна моя

рука ледве не виштовхала з келії помазаника Божого!
А мої грішні уста...

— А, ось ти про що! — перервав причетника король. — Тепер зрозуміло, звідки вітер віє! Та я вже все забув... а якщо вважаєш, що я тобі заборгував, — готовий зараз же розплатитися.

— Ні в якому разі! — поквапом скричав чернець. — Або не бути мені ченцем на ймення брат Тук!

— Чи не краще тобі, брате Тук, послужити на благо англійської корони, а не чернецького ордену? — Ричард зробив крок до причетника й підняв його з колін. — Я добуду для тебе дозвіл скласти духовний сан і візьму такого чудового ратника і стрільця у свою гвардію. Хочеш у мою охорону? Зізнайся, адже і для тебе, і для церкви це буде істинним благом!

— Ваша величносте! — відповів чернець. — Якщо ви бажаєте виявити до мене, жебрака-служителя святого Дунстана у Компенгерсті, якусь благість, то будь-який дар я прийму з надзвичайним щастям. — Брат Тук удавано зітхнув. — Але сумирно прошу вас про милостиве прощення — якби ви тільки знали, якою мірою гріх лінощів спокушає мене! Святий Дунстан терплячий, хоча іноді я й забуваю помолитися йому, ганяючись за прудконогим оленем. Часом проводиш ніч поза келією, твориш Бог знає які безчинства, а мій небесний покровитель ніколи не скаржиться... Бути при особі мого короля, звичайно, велика честь, однак якщо я відійду, припустімо... втішити нещасну вдову або постріляти дичини в ліску, — одразу ж підуть чутки. «Де ж цей чернець-розстрига?» — спитає один. «Хто бачив цього неробу Тука?» — закричить інший. А лісові вартові так і взагалі побіжать до вас зі скаргами-

наклепами... Дякую, але маю відмовитися, ваша королівська величносте...

— Як хочеш, — сказав Ричард. — Тоді дарую тобі, благочестивому служителю церкви, право полювання в моїх Ворнкліфських лісах. Але дивись — я дозволяю тобі, брате Тук, убивати не більше трьох дорослих оленів кожної пори року, хоча й здогадуєшся, що дотриматися цієї умови не вдасться...

— Аякже, ваша величносте, — хихикнув Вамба.

— ...А оскільки навіть найкраща їжа шкідлива всухом'ятку, — вів далі король, — нашому економу буде наказано доставляти у твою келію щороку бочку іспанського вина, барильце мальвазії та три бочки еля найкращого сорту. Якщо ж ти і цим не погасиш своєї жаги, відлюднику з Компенгерста, приходи до двору і познайомся з моїм ключником.

— А що ж одержить святий Дунстан? — опустив очі чернець.

— Підкапок, стихар і покрову для віттаря. — Ричард перехрестився. — Одначе не перетворюватимемо на жарт те, що робиться в ім'я Господа.

Фізіономія брата Тука розплилася в посмішці, але він одразу ж зігнав її з обличчя, опустився на коліно та поцілував простягнену руку короля зі словами:

— Дай Боже вашій величності сплачувати всі свої борги так само акуратно!

— Якби можна було відбутися такими дрібницями, — зітхнув король, — кредитори не спустошували б мою казну. Встань, мій нічний друже, попрощаємось...

Чернець підвівся, ще раз із глибокою пошаною вклонився Ричардові та зник у чагарнику.

Тієї ж хвилини тишу порушив тупіт кінських копит.

Розділ 36

На стежці з'явилися Вілфред Айвенго на коні абата, і Гурт, який супроводжував його на бойовому коні лицаря, — монастирський коваль устиг-таки впоратися з підковами до їхнього від'їзду.

Айвенго безмежно здивувався, коли серед хащів перед ним раптом постав лицар у чорних обладунках, забризканих кров'ю, — він миттєво впізнав у ньому свого короля. Навколо валялися мертві тіла й трупи коней — сліди недавнього жорстокого бою.

Не менше вразило його й те, що Ричард Левове Серце був оточений безліччю йоменів і лучників, зовнішність яких свідчила про те, що вони належать до лісового братства, інакше кажучи, — до розбійників. Ця строката компанія зовсім не була схожа на почет могутнього короля. Вілфред розгубився: чи має він при цих людях говорити з Ричардом як із мандрівним Чорним Лицарем, чи звернутися до нього як до короля?

Ричард помітив його вагання.

— Нічого не бійся, Вілфреде! — крикнув він. — Можеш називати Ричарда Плантагенета його власним ім'ям. Моє оточення — істинно англійські серця, навіть якщо деякі з цих відважних людей через свою запальність і втратили пряму стежку.

— Сер Вілфреде Айвенго, — промовив Робін Гуд, виступаючи вперед, — мені нічого додати до слів його величності. Але все-таки зауважу, що серед тих, хто чимало постраждав у ці дні від гноблення баронів і можновладців, у короля Англії немає слуг, вірніших і відданіших за нас!

Юнак зіскочив із коня і передав повіддя Гуртові.

— Я в цьому й не сумніваюсь, якщо ти тут, хоробрий стрільцю, — мовив Вілфред. Він повернувся до короля, опустився на коліно, підвівся і здивовано спитав: — Але що все це означає? Чому скривавлені обладунки короля і що за трупи валяються біля ніг його величності?

— Ворожа засідка, — пояснив Ричард. — На мене й мого провідника по-зрадницькому напали. І лише завдяки цим відважним людям вони отримали те, чого заслужили... А проте, — додав король, посміхаючись, — час би й тебе, Вілфреде, зарахувати до зрадників — адже ти повівся найнепокірнішим чином і не виконав мого наказу. Чи не я заборонив тобі залишати монастир до цілковитого зцілення?!

— Рани затяглися, — відповів Айвенго, — сили повернулися до мене. Але скажіть мені, ваша величносте, навіщо вам знадобилося піддавати небезпеці своє життя на турнірі, під час облоги замку барона де Бефа, у полум'ї пожежі та на безлюдних стежках? Невже воно рівноцінне життю простого мандрівного лицаря, для якого найдорожчими за все у світі є честь і слава, здобуті мечем і списом?

— А Ричард Плантагенет, — відповів король, — ніколи й не шукав іншої слави. І йому найдорожча за все та, про яку ти кажеш, Вілфреде. Я більше пишаюся перемогою, здобутою своїм мечем, ніж досягнутою на чолі сотисячного війська.

— Але подумайте про нашу державу, ваша величносте! — вигукнув юнак. — Англії загрожує розорення та усобиця, а вашим підданим — тисячі лих, якщо вони залишаться без свого монарха в одній з тих сутичок, у які ви бажаєте втручатися...

— Ти вчасно згадав про мій трон і підданих! — починаючи сердитися та злегка знизивши голос, запереч-

чив Ричард. — Скажу тобі на це, сер лицарю, що коли я і роблю дурниці, то деякі чинять набагато нерозважливіше. От, наприклад, мій слуга Вілфред Айвенго — він не тільки не виконує королівських наказів, але в нього ще й вистачає сміливості читати проповіді своєму королю. У кого з нас більше прав дорікнути іншому?.. Одначе це лише жарт; пробач мені, мій вірний Вілфреде... Я недарма приховував своє перебування в Англії та закривав обличчя шоломом Чорного Лицаря. Іще якийсь час мені слід залишатися невідомим. Це необхідно для моїх близьких друзів і вірного дворянства, які мають зібрати свої дружини. Коли ж пошириться звістка про моє повернення, я буду готовий очолити настільки численне військо, що заколот згасне сам, без кровопролиття. Іще тільки доба — і Естот-віл, і Бохун матимуть досить сил, щоб вирушити на Йорк. Також я маю отримати звістки з півдня та півночі — від Солсбері, Малтона і Персі... Лорд-канцлер забезпечить нам підтримку Лондона. А до того часу ані мисливський ріг Вамби, ані дубина брата Тука, ані влучні стріли відважного ватажка розбійників не врятують мене від ворогів... До речі, куди це зник наш стрілець? Поклич-но його, сер Вілфреде!

Айвенго мовчки вклонився. Він надто добре знав характер Ричарда Плантагенета, щоб йому заперечувати. Та й сам король у глибині душі усвідомлював, що юнак має рацію.

Дочекавшись, коли на дорозі знову з'явився Робін Гуд, Ричард лагідно промовив:

— А скажи, лісовий королю, чи не знайдеться чогось перекусити твоєму брату-королю? Ці зрадники змусили мене добряче попрацювати, і я зголоднів... Сам знаєш, поминальний бенкет за Ательстаном почнеться ще не скоро.

— Правду сказати... — Стрілець збентежено замовк. — Краще з того, що знайдеться в наших коморах, навряд чи згодиться для такої особи, як ви...

— Припини хитрувати, друже Робіне, — посміхнувся Ричард. — Мабуть, смажена дичина? Що ж може бути кращим? Я не відмовлятимуся! Якщо королю не сидиться вдома, він не повинен скаржитися, що оленячу лопатку подають йому не на срібному блюді.

— У такому разі нехай ваша величність знову викаже честь моїй дружині, відвідавши одне потаємне місце, — сказав Робін Гуд. — Там знайдеться і добрий шмат оленини, і кружка елю до нього, і кубок доволі пристойного вина...

Ватажок розбійників вирушив уперед, указуючи шлях, а за ним уся лісова братія, яка тепер складала почет короля Англії. Ричард скочив у сідло бойового коня Айвенго, якого взяв за повід Гурт; десь позаду Вамба співав жартівливі пісеньки. Поруч із королем на неквапному монастирському Малкіні їхав Вілфред.

«Немає сумнівів, — думав юнак, — що наш король набагато більше радіє випадковій трапезі з розбійниками, ніж блискучому бенкету в товаристві лицарів і придворних. Він нічого так не любить, як нові знайомства і небезпечні пригоди... Що ж, Ричард Левове Серце — зразок безстрашного і благородного лицаря, герой, про якого колись складатимуть балади та лицарські романи... Але навіть всі ці блискучі й часто марні подвиги, це життя, сповнене небезпек і тривог? Слава, здобута в бою, для короля дорожча за славу мудрого правителя. Хто з потомства скаже: це був великий державний муж? Ні, владарювання Ричарда швидше буде подібне до яскравого метеора, що промайнув на темному небі та зник у глибині часу...

і все ж таки — ось він їде лісом, сповнений доброзичливості та привітний до всіх, незважаючи на чини й звання, гідний та добрий чоловік, мій король, якого я люблю й поважаю, — і йому весело. Він почуватися прекрасно!»

Розділ 37

На просторій, але схованій від сторонніх очей галявині було нашвидку приготоване частування для короля Англії. Чутка про це поширилася лісовою поштою так стрімко, що незабаром галявина заповнилася людьми, що перебували поза законом, однак на цю хвилину служили Ричардові не тільки почетом, а й вартою.

Коли справа дійшла до пляшки з вином і кругової чаші, суворі мешканці лісів утратили будь-яку не-сміливість. Залунали зухвалі пісні, жарти, розповіді про розбійницькі подвиги — галявина оголосилася сміхом і криками. Ніхто вже й не пам'ятав, що серед них перебуває вінценосний властитель острівної держави. Король пив і реготав нарівні з усіма.

Здавалося, тільки Робін Гуд зберігає серед загальних веселоців ясну голову. Він щохвилини неспокоїно роззирався, немовби йому хотілося покласти край гамірливому бенкету; нарешті його погляд зупинився на похмурому обличчі Айвенго. Стрілець підсів до лицаря та напівголосно зауважив:

— Звичайно, втішно приймати в себе короля, одначе я вважаю, сер Вілфреде, що його дорогоцінний час більше потрібен Англії. Надто за теперішніх обставин.

— Я згоден із тобою, сер Робіне, — так само тихо відповів лицар. — І хочу нагадати, що жартувати

з королями небезпечно, навіть якщо вони тягнуться до вас із повним кубком...

— Цього я і побоююся, — пробурмотів стрілець. — Мої хлопці — народ суворий та грубий, етикету не навчений, а наш король, хоч і приятний, але вкрай запальний. Не дай Боже мої хлопці чимось йому не сподобаються й викликають королівський гнів. Треба зупинити цей розгул...

— Так придумай щось, адже мої слова викликають у короля лише вперте бажання продовжити гамірливу трапезу.

Робін Гуд покликав до себе одного з розбійників, щось прошепотів йому на вухо, і той беззвучно зник у найближчих кущах.

— Я звелів йому за моїм знаком просурмити норманський сигнал, — схилився стрілець до Айвенго. — Це мені може дорого коштувати, але іншого виходу немає. Сподіваюся, сер лицарю, ти захистиш мене від гніву Ричарда, якщо обман відкриється.

Не минуло й хвилини, як бенкет було перервано звуками рога.

— Це сигнал барона Мальвуазена, я впізнаю його! — закричав Мірошник, схоплюючись на рівні та хапаючи лук.

Відлюдник відставив пляшку з вином та озброївся гострим посохом. Вамба завмер, захлинувшись незакінченим жартом, і кинувся шукати свого ножа. Решта також уже були готові кинутися в битву.

Ричард одразу ж наказав принести свої обладунки та шолом, і поки Гурт допомагав королю вбратися в них, той намагався переконати Айвенго не брати участі в сутичці та триматись осторонь.

Тим часом від бенкетного столу не залишилося й сліду, галявина збезлюдніла, а розбійники миттю

розбіглися й засіли в заростях, чекаючи на ворога. Але тут до озброєного з голови до ніг та спраглою бою короля підійшов Робін Гуд і, опустившись на коліно, знову перепросив його.

— У чому справа, стрільцю? — нетерпляче, роздратовано промовив Ричард. — Сьогодні я вже один раз простив тебе... Невже для тебе моє слово — як пташине перо, яке вітер носить курником?

— Покірно прошу вислухати, — ховаючи посмішку, промовив ватажок розбійників. — Ваша величність, я наказав не казати вам правди. Це не ріг барона Мальвуазена. Бенкет наш слід було давно припинити, тому що на вас чекають набагато важливіші справи... — Робін Гуд випростався, готовий прийняти королівський гнів.

Ричард спалахнув, однак стримався, зрозумівши причину, що змусила стрільця піти на обман. Айвенго полегшено зітхнув.

— Шервудський король пошкодував дичини й вина для короля Англії... Що ж, сер Робін Гуд, коли будеш у мене в гостях, я скупитимуся... Але ти маєш рацію! — Ричард Левове Серце повернувся до Айвенго. — Час вирушати, Вілфреде! Сонце ще високо. Їдьмо з легким серцем до Конінгсбурга, а про минуле забудьмо.

Прощаючись із королем, Робін Гуд сказав, що відправив уперед невеликий загін розвідників, який одразу ж попередить вершників про небезпеку, а якщо і трапиться на стежці засідка, то він і його стрільці негайно допоможуть своєму королю. Обмінявшись дружніми потисками рук, король-лицар і уславлений предводитель розбійників розсталися, щоб більше ніколи не побачитися...

В Англії знайдеться не так уже багато місць, прекрасніших за околиці Конінгсбурга. Серед пагорбів

і оброблених полів в'ється тиха й світла річка Дон, оточена лісами. На пагорбі над самою рікою височить давня саксонська фортеця. І невдовзі четверо вершників — король Ричард і Вілфред Айвенго в супроводі Гурта й блазня Вамби, опинилися поблизу її зветілих стін.

Чорний прапор, що майорів на вітру на верхівці однієї з веж замку, повідомляв про те, що траурні обряди далеко ще не закінчено, а тіло Ательстана поки не поховане. На цьому похмурому прапорі не було жодної емблеми, але інший прапор, вивішений над брамою Конінгсбурга, ясно вказував на знатне походження покійного господаря замку. Там було зображено білого коня — символ того, що померлий воїн належав до роду саксонських королів.

Навколо фортеці панувало надзвичайне похмурення. Сюди з'їхалося безліч саксів — за старим звичаєм, у поминальному бенкеті могли взяти участь не тільки родичі та запрошені на похорон, а й будь-який перехожий. Знатність і багатство власника Конінгсбурга вимагали дотримуватися цього правила особливо суворо.

Натовпи простого народу все прибували, розташовуючись біля стін фортеці. Проминувши їх, Ричард зі своїми супутниками в'їхав у розчахнуту браму, що ніким не охоронялася. Подвір'я замку мало дивний вигляд — тут ніщо не свідчило про велику скорботу й сум. В одному куті кухарі смажили на рожнах биків і жирних баранів, в іншому слуги відкорковували бочки пива, тут же надаючи їх у розпорядження гостей. Тут і там різношерсті люди поглинали рясне пригощення — і навіть убогий саксонський раб міг хоч раз у житті наїстися досхочу. На подвір'ї можна було побачити й заможних містян, і ремісників, і навіть

бідних норманських дворян із голеними, на відміну від бородатих саксів, підборіддями. Вони тримались окремо, не розставалися зі зброєю, але жоден зі зверхніх норманів не відмовився перекусити перед головним поминальним бенкетом. Жебраки, мандрівні ратники, ченці, саксонські менестрелі та вельські барди, блазні, фокусники — усім знайшлося місце на цьому незорому подвір'ї, і кожен втамовував свій голод і спрагу, не соромлячись.

Час від часу гості ніби отямлювались і згадували, з якого приводу зібралися тут. Чоловіки, зажурено позіхаючи, замовкали, а жінки починали голосити. Ченці бурмотіли молитви, а музики видобували зі своїх інструментів сумні мелодії...

Поява двох благородних лицарів на саксонських траурних церемоніях вважалася особливою честю і викликала певний сполох. Нарешті поважний дворецький у жалобному вбранні, з білим жезлом у руці, виступив уперед і розчистив для Ричарда й Айвенго шлях до головної будівлі серед різношерстого натовпу.

Гурт і Вамба лишилися на подвір'ї, помітивши серед гостей знайомі обличчя. Обидва не наслідувались увійти до замку й чекали, поки їх покличуть.

Розділ 38

Усередині замок Конінгсбург мав іще давніший вигляд, ніж ззовні. Круті сходи вели до тісного проходу в південній стіні головної вежі. Тільки проминувши цей прохід і піднявшись по кам'яних сходах, можна було потрапити до третього, жилого ярусу. Обидва нижні поверхи використовували як комори та льохи, туди майже не проникало світло, а потра-

пити до них можна було тільки за допомогою дерев'яної приставної драбини.

Саме таким складним і заплутаним шляхом короля Ричарда й Вілфреда Айвенго ввели до круглого залу, що займав майже весь третій поверх. Поки вони піднімалися, юнак наглухо загорнувся в довгий плащ, щоб сховати своє обличчя від батька до тієї хвилини, коли король дасть йому знак.

Навколо масивного дубового столу зібралося близько дванадцяти іменитих саксів, запрошених із навколишніх графств. Усі вони належали до найзнатніших родів, але були людьми похилого віку. Саксонська молодь найчастіше наслідувала приклад Айвенго і порушувала багато традиційних перешкод, що розділяли переможених саксів і переможців-норманів — як в одязі, так і в поведінці. Ці ж охоплені зажурою та скорботою сиві бородачі, усі в довгих чорних плащах, понад усе скидалися на древніх круків, що злетілися оплакувати колишню велич і славу предків.

Седрик за мовчазної згоди інших був призначений розпорядником, хоча зовні нічим не виділявся. Щойно Чорний Лицар вступив до залу, сакс підвівся й церемонно привітав його. Ричардові подали срібний кубок із вином, і король, який добре знав саксонські звичаї, трохи підняв його над головою і, сказавши: «П'ю за здоров'я!», осушив до дна. Лише після цього він уклонився присутнім. Таку саму честь було надано й Айвенго, проте юнак лише мовчки пригубив і низько схилив голову, побоюючись, що його викаже голос.

Коли цей ритуал було виконано, Седрик провів важливих гостей до невеликої каплички, влаштованої в глибокій ніші зовнішньої стіни головної вежі. Світло проникало сюди тільки крізь вузьку щілину бійниці, у темряві палали два смолоскипи, кидаючи

багрові димні відблиски на склепіння каплиці, на складений з каменю вітвар і грубо зроблене з вапняку розп'яття.

Перед вітварем було встановлено дубову труну, по обидва боки якої ченці, стоячи на колінах, із благочестивим виглядом перебирали свої чотки та напівголосно бурмотіли молитви. За цю безперервну заупокійну службу мати покійного Ательстана внесла щедре пожертвування в монастир Святого Едмунда, і вся братія, за винятком кульгавого дзвонаря, прибула до Конінгсбурга. Шість ченців постійно перебували поруч із померлим, решта блукали замком, стежачи за тим, щоб якийсь не надто тверезий мирянин не порушив спокою Ательстана.

Ричард і Вілфред увійшли до каплиці вслід за своїм проводирем. Тут Седрик Сакс зупинився і з урочистим виглядом указав на труну. Усі троє побожно перехрестилися. Потім Седрик знову дав знак іти за ним, піднявся на кілька сходинок і безшумно трохи прочинив двері в крихітну божницю, що сусідила з каплицею.

Тут було набагато світліше — крізь вікно, звернене на захід, лився потік сонячних променів, освітлюючи поважну даму похилого віку, чиє обличчя і фігура досі зберігали сліди колишньої краси. Траурна сукня і чорна накидка відтіняли білизну високого чола та пишність світло-русявого розпущеного волосся. Заплакані фіалкові очі були сповнені глибокого суму та християнської покори. На кам'яному пюпітрі перед дамою лежали розп'яття зі слонової кістки і старовинний молитовник.

— Благородна Едит, — звернувся до хазяйки Седрик Сакс, постоявши хвилину в шанобливому мовчанні, — дозволь відрекомендувати тобі гостей, що прибули розділити твоє горе. Про цього доблесного

лицаря я тобі вже казав — він мужньо бився, щоб визволити з полону всіх нас і того, за ким ми сьогодні так гірко сумуємо...

— Дякую лицареві за хоробрість, — тихо мовила леді Едит, — хоча Господь і не зберіг життя мого сина... Також дякую лицареві та його супутникові за те, що в гіркі години скорботи вони не залишили вдову Аделінга і матір Ательстана. І сподіваюся, що мій добрий родич Седрик зробить усе, щоб ви обидва були задоволені нашою гостинністю...

Кручені сходи привели всіх трьох до залу, не меншого за той, у якому Чорний Лицар і Айвенго раніше знайшли Седрика. Це приміщення займало весь четвертий поверх замку, і щойно двері його трохи відкрилися, як звідти долинув негучний багатоголосий спів. Тут зібралася жіноча частина найзнатніших саксонських сімейств.

Поки одні співали давніх поховальних гімнів, інші були зайняті вишиванням шовкового покриву для труни Ательстана і плетінням вінків — для цього сюди було принесено кошики з різними живими квітами. Коли з Едит прибули незнайомці, молоденькі дівчата почали перешіптуватись і поправляти траурні вбрання, однак дами похилого віку їх одразу ж присоромили.

Леді Ровена, яка теж перебувала тут, спочатку зовсім не звернула уваги на нових гостей. Побачивши її, Айвенго лише величезним зусиллям волі стримався, щоб не впасти навколішки перед коханою. Ровена була бліда й сумна, коли ж Чорний Лицар, його супутник і Седрик наблизилися, стримано кивнула. Сакс одразу ж прошепотів своїм супутникам, що скорбота його вихованки особливо велика — адже Ательстан вважався її нареченим.

Познайомивши гостей із замком, Седрик провів обох у відведені їм покої. Він уже зібрався був залишити їх, однак Чорний Лицар затримав його:

— Дозвольте нагадати вам, благородний Седрику, що коли ми розставалися в лісі, ви пообіцяли мені на знак подяки за ваше звільнення надати будь-яку послугу.

— Я ніколи не відмовляюся від своїх слів, сер лицарю, — Седрик насупився, — але в таку сумну хвилину...

— Це правда, — зупинив сакса король, — але часу обмаль... Мені здається, що, ховаючи благородного Ательстана, ми повинні поховати разом із ним і деякі забобони, і вчинені раніше несправедливості...

— Сер лицарю, — здогадуючись, про що може йтися, вигукнув Седрик, — сподіваюся, послуга, про яку ви просите, стосується лише вашої особи. У справах, які торкаються честі мого дому, втручання стороннього мені здається не зовсім пристойним.

— Я й не збираюся втручатись у ваші сімейні справи, — зі спокійною гідністю заперечив король, — доти, доки ви самі не погодитеся, що я маю право на це. Досі ви знали мене як Чорного Лицаря, тепер я відкрию вам своє справжнє обличчя!

Лицар відкинув каптур свого плаща, який до цієї хвилини приховував його обличчя.

— Ричард Левове Серце!.. — пробурмотів украй здивований Седрик, відступаючи.

— Так, благородний Седрику, я англійський король. І найзаповітніша моя думка, найсильніше бажання — бачити, що сини Англії, до якого б народу вони не належали, живуть у мирі... Але я бачу, ти, саксе, і не думаєш опуститися на коліно перед твоїм королем?

— Перед норманською кров'ю мої коліна ніколи не вклонялися, — уперто відповів Седрик. — Я завжди віддавав належне твоїй хоробрості й багатьом іншим гарним рисам. Але я знаю також і те, що твої права на англійську корону сумнівні...

— Я прийшов сюди не для того, щоб сперечатися про мої права, саксе, — спокійно промовив Ричард. — Озирнися навкруги, сер Седрику, і назви ім'я того, хто був би готовий посперечатися зі мною за корону нашої держави!

— І ти з'явився сюди тільки для того, щоб спитати мене про це?!

— Помиляєшся, — заперечив Ричард. — Присягаюся святим хрестом, нічого подібного в мене й на думці не було. Я прийшов, цілком певний, що один благородний чоловік може покластися в бою на іншого, не побоюючись зради... А тепер повернімося до мого прохання. Я висловлю його так само прямо, як ти щойно відмовився визнати в мені законного короля. Прошу тебе простити лицаря Вілфреда Айвенго. Поверни йому свою батьківську любов і дім. Скажу чесно, у вашому примиренні я й сам зацікавлений — Айвенго мій відданий друг і наближений. Твій учинок чимало сприятиме припиненню розбратів між моїми підданими.

— Це... це Вілфред? — спитав сакс, повертаючись до супутника короля.

— Батьку! — закричав Айвенго, кидаючись до ніг Седрика. — Прости мене!

— Прощаю, єдиний сину мій! — Голос Седрика зрадницьки затремтів, однак за секунду знову зміцнів, і в ньому з'явилися суворі ноти. — Встань із колін, Вілфреде, і відкрий обличчя... Вислухай мене. Я дав слово лицареві-норману і виконав обіцянку... однак

скажу тобі прямо: якщо хочеш бути сином Седрика Сакса, більше не надягай у моєму домі строкатого норманського одягу та шапок із пір'ям. Потомок славетного саксонського роду не повинен вбиратися, як заморський павич... Мовчи! Я здогадуюся, про що ти хочеш просити мене... І думати забудь про це! Щонайменше поки протягом двох років леді Ровена носитиме траур за своїм нареченим. Таким є звичай, і всі наші саксонські пращури попереверталися б у своїх гробницях, якби ми, усупереч давньому закону, оголосили про новий союз, іще не поховавши того, хто був воістину гідним її руки. Дух благородного Ательстана не зміг би заспокоїтися...

Седрик не встиг закінчити свою промову.

Двері розчахнулися, і наступної миті на порозі виник ніхто інший, як покійний господар Конінгсбурга — блідий, зморений, з мутним поглядом. Довгий саван, який тягнувся по кам'яним плитам підлоги, робив його схожим на привида, який щойно вибрався з могили.

Розділ 39

Неймовірна поява Ательстана приголомшила всіх присутніх.

Седрик, похитнувшись, прихилився до стіни та беззвучно заворушив губами, творячи молитву. Айвенго перехрестився, а король Ричард, немов у лихоманці, розмірковував: витягти меч або кинутися вперед, щоб підтримати привида, готового вже впасти на підлогу. Однак привид самостійно подолав поріг покою, зробив два-три кроки і, важко зітхнувши, опустився на лаву.

Між тим на нижніх поверхах головної вежі здійнявся неймовірний галас, долинали крики: «Хапайте підступних ченців! У в'язницю їх! Зачиняйте браму!»

— В ім'я Господа! — зібравшись на силі, нарешті мовив Седрик, звертаючись до того, кого він прийняв за привид Ательстана. — Якщо ти живий, благородний друже, скажи нам щось, але якщо ти безтілесний дух — відкрийся, у чому причина твоєї появи і що старий Седрик може зробити для того, щоб твоя душа заспокоїлася!

— Зачекай, Седрику, дай трохи віддихатися, — промовив привид, стримуючи глухий стогін. — Ти питаєш, чи живий я? Рівно настільки, наскільки може бути живою людина, у якої макової росинки в роті не було протягом трьох днів! Ці дні здалися мені трьома нескінченними століттями...

— Благородний сер Ательстане, — вигукнув король Ричард, — як це може бути?! Я на власні очі бачив, як ви мертвим упали від руки храмовника Бріана де Буагільбера в Торкілстоні. І Вамба був свідком того, що ваш череп розрублено мечем мало не до брів!

— Вамба і збреше — не дорого візьме, а ви просто помилилися, сер лицарю, — пробурчав Ательстан. — Череп мій більш-менш цілий. У клятого храмовника здригнулася рука, і удар прийшовся плазом, а оскільки голова моя не була нічим захищена, я звалився оглушений. Якийсь час я ще чув гуркіт битви і тріск пожежі, а потім надовго знепритомнів. — Господар замку скопив очі на двері, з-за яких досі долинали лемент і тупіт безлічі ніг, та посміхнувся. — Ось так... Опритомнів я уже в труні. На щастя, у відкритій. Труна стояла перед вівтарем у церкві монастиря

Святого Едмунда. Нічого собі, подумав я — і спробував був вибратися з труни, але тут звідкись набігли перелякані ченці й почали заштовхувати мене назад. Не скажу, щоб вони надто вже зраділи моєму воскресінню, кому хочеться залишитися без щедрих дарів і спадщини, а я їм у своїй духівниці відписав чимало...

— А що ж настоятель? — обурено спитав Айвенго.

— Абат з'явився вслід за ними та звелів читати наді мною молитви, вирішивши, що все це — жарти сатани. Сил у мене не було навіть поворухнутись, я гинув від спраги та ледве вмовив їх дати мені ковток вина. А після цього вина я заснув іще міцніше... добре, що у братії рука не піднялася мене остаточно отруїти. Ох і натерпівся ж я!..

— Зачекайте, благородний Ательстане! — вигукнув Ричард, — кажіть по порядку. Ваша історія цікавіша за роман!

— Який тут уже роман... Вас би на моє місце, сер лицарю, — похмуро пробурмотів привид. — У вино святі отці, ймовірно, підсипали якоїсь гідоти. Я спав як убитий, а коли знову розплющив очі, то відчув, що ноги мої та руки зв'язані, а сам я перебуваю в цілковитій темряві — судячи з усього, це був монастирський склеп. Раптом чую — ченці знову заметушилися, почали лити мені до рота якесь гідке питво, а чийсь голос — я в ньому впізнав настоятеля з його ядухою — розтлумачував мені, що я помер та потрапив до чистилища. Одначе мене не обдуриш!.. Щоправда, потім я знову кудись провалився і знепритомнів...

— В ім'я Пресвятої Діви, скажи нам, як же ти уник неминучої смерті, мій бідний друже? — Седрик кинувся до Ательстана і схопив його руку. — Що пом'якшило їхні жорстокі серця?

— Швидше каміння б розтануло від сонячного проміння, ніж серця цих негідників! — із презирством мовив Ательстан. — Так я б і помер у клятому монастирському підземеллі від голоду й спраги, якби не настав час мого похорону... Ну, а остаточно я вже прийшов до тям тільки в замку, у рідному гнізді, так би мовити, і розбудило мене не що інше, як запах смаженої свинини та свіжого хліба. Я був і досі слабкий, але в мене вистачило розуму не показувати, що я опритомнів, та стежити за ченцями крізь напівопущені повіки. А як настав час одній шестірці чорнорясих змінити іншу, щоб і далі гугнявити наді мною свої літанії, я зібрав усі сили, сів у труні та розірвав пута на руках і ногах. Збив кулаком одного, а решта з лементом розбіглися. Я вибрався зі своєї смертної постелі — кості ломить, у голові паморочиться — і пішов кудись...

До покою з криком відчайдушної радості вбігла леді Едит і припала до грудей сина.

— Боже мій, Боже мій, — шептала вона, — дякую тобі за диво! Я молилася за тебе, мій Ательстане, вдень і вночі, оплакуючи твою передчасну загибель. Єдине, чого не прощу собі ніколи, — що тієї миті, коли ти воскрес, мене не було поруч. — Леді Едит витерла сльози та з ніжністю оглянула сина. — Я якраз вийшла, щоб віддати наказ починати церемонію поховання...

— І добре зробили, люб'язна матінко! — вигукнув, пожвавлюючись, Ательстан. — Таке видовище не для жіночих очей. А тепер, якщо ховати вже нема кого, чи не час нам як слід випити, добре закусити і трохи повеселитися?!

Не минуло й півгодини, як просторий зал головної вежі замку Конінгсбург заповнився гостями. Під його

стінами радів народ, вітаючи чудесне воскресіння Ательстана, а в залі не було кінця щасливим жіночим вигукам і розпитуванням. Сам господар замку, вимитий, причесаний, по-святковому вбраний, лише злегка вгамував перший голод баранячою лопаткою та парою чаш іспанського вина й сидів на чолі бенкетного столу між Седриком та своєю матір'ю, умиротворено оглядаючи гамірливий бенкет.

— Мій достойний друже, — Седрик злегка штовхнув у бік Ательстана, — чи не здається тобі, що зараз найкращий час узятися до здійснення наших великих задумів?

— Про що це ти говориш? — Господар замку злегка нахилився до вуха Седрика. — Як на мене, так зараз саме час пустити кубок по колу на честь мого чудесного порятунку від могильної ями!

— Кажу тобі, протягом півстоліття жодна година не була настільки щасливою для справи звільнення саксонського народу від клятих...

— Сер Седрику! — напівголосно вигукнув Ательстан, перериваючи родича на півслові. — Дякуй Господу, що хоч я звільнився від клятих ченців! Знову ти за своє, вперта людино! Для мене зараз перша справа — провчити підступного абата. От візьму й повішу його догори ногами на брамі абатства!..

— Але, сину мій, — зауважила леді Едит, почувши слова Ательстана, — не забувайте про те, що це духовна особа!

— А ви, люб'язна матінко, — огризнувся Ательстан, — згадайте про мій триденний піст! — Він знову повернувся до Седрика. — Страчу всіх чорнорясих, та й поготів.

— Сором, благородний сер Ательстане, — умовляв Седрик, — чи варто думати про цих мізерних чоловіч-

ків, коли перед тобою відкривається поприще істинної слави?.. — Сакс знизив голос і кивнув на Чорного Лицаря, який бенкетував із гостями: — Устань і скажи напряду он тому норманові, Ричарду Плантагенету, що хоч у нього й левове серце, але за цим столом сидить живий законний спадкоємець англійського престолу, у якого набагато більше прав на трон.

— Як?! — закричав Ательстан. — Це і є благородний Ричард, наш король?

— Тихіше! — поморщився Седрик. — Так, це він. Однак Ричард наш гість, отже, ми не можемо допустити ані образи, ані полону. Хіба ти не знаєш обов'язків господаря стосовно гостей?

— Ще б пак! — Ательстан не відривав погляду від короля. — Але крім цього, сер Седрику, я знаю свій обов'язок вірного підданого й готовий від усієї душі засвідчити королеві свою вірність і готовність служити мечем і всім майном.

— Сину мій, — знову втрутилась у бесіду леді Едит, — але подумай про свої права!

— І про свободу Англії! — додав Седрик.

— Боже милостивий! — зітхнув Ательстан. — Облиште мене. Голод і в'язниця якнайкраще заспокоюють найпалкіше честолюбство. — Молодий сакс посміхнувся. — Я встав із труни набагато розсудливішою людиною, ніж ліг до неї. Відтоді, як почалися всі ці розмови про заколоти, всі ці таємні плани та перемовини, я не знав ані хвилини спокою. Лише спішні поїздки, переписка, збори бородатих танів уночі... ані поспати, ані поїсти, як належить! І тепер я вдвічі більше впевнений, що все це закінчилося б загибеллю ні в чому не винних людей... Я хочу бути правителем тільки у власних володіннях і господарем у своєму замку!

— А як щодо хазяйки? — обережно поцікавився Седрик. — Ти не передумав узяти за дружину леді Ровену? Сподіваюся, після всього, що сталося, твої наміри не змінилися?

— Люб'язний Седрику, — зітхнув Ательстан і зробив знак слугі наповнити кубок, — будь же й ти, нарешті, розсудливим. Для леді Ровени навіть мізинець на рукавиці мого родича Вілфреда Айвенго дорожчий, ніж я сам і всі мої багатства на додачу... Поглянь, як блищать її очі й палають щоки, коли вона звертається до Вілфреда, і ти зрозумієш, кого вона кохає та поважає насправді...

Саме цієї хвилини до них наблизилася леді Ровена і, чемно вклонившись, присіла поруч зі своїм опікуном. На її обличчі вигравала посмішка, яку вона не могла сховати, хоч як намагалася.

— Чи не з мене ви смієтеся, леді? — поцікавився Ательстан, сам ледь утримуючись від сміху. — Право, моє виснажене обличчя та могильний саван не заслуговують на таке жорстоке глузування. Краще дайте мені вашу руку... Ось так! — Раптом лице молодого сакса посерйознішало. — Оголошую вам, леді Ровено, і вам, сер Вілфреде Айвенго, що я відмовляюся від своїх колишніх намірів і оголошую наші заручини недійсними. Чи всі мене чують?.. Гей, а куди ж дівся Вілфред? Я щойно на власні очі бачив його за бенкетним столом! Чи це в мене через слабкість в очах рябить?..

Кинулися шукати Айвенго, однак лицаря ніде не було. Нарешті хтось із слуг повідомив, що його покликали на подвір'я замку, де про побачення з Вілфредом найпокірніше просив якийсь Ісаак із Йорка. Розмова з цим по-східному одягненим старим була короткою, після чого лицар покликав Гурта,

звелів подати обладунки та зброю і квапно залишив Конінгсбург.

Тієї ж хвилини леді Ровена підвелася з-за столу й вислизнула з бенкетного залу, мабуть, вирішивши, що її становище надто складне та двозначне.

— Ну от, — засмучено промовив Ательстан, — тепер я точно знаю, що з усіх, хто живе на землі, менш за все можна покластися на священника та жінку. Я чекав від кухні вдячності й навіть братського поцілунку, а в результаті залишився ні з чим. Мабуть, клятий могильний саван так і тягтиметься тепер за мною все життя, як шлейф придворної чепурухи. Усі мене полишили... — Він пошукав очима Чорного Лицаря. — Зате королеві Ричарду я можу, не побоюючись, сказати два-три слова!

Наступної хвилини очі вже злегка захмелілого Ательстана ледь не вилізли на лоб. Цього разу зник і сам король!

Лише за кілька хвилин у відповідь на його наполегливі розпитування ключник і конюший доповіли, що лицар у чорних обладунках, так само як і Вілфред, бесідував зі старим, який з'явився в замку, а потім крикнув, щоб йому негайно подали коня, скочив у сідло, посадив Ісаака на найкращого мула, якого знайшли в замку, і обидва помчали навздогін.

— Святий Боже! — вигукнув Ательстан, почувши такі новини. — Невже за час моєї відсутності злі духи заволоділи цим замком?! Спочатку я опиняюся в труні, потім воскресаю, блукаю замком, як привид одного з власних предків, серед усього цього натовпу, який їсть і п'є за мій рахунок і до того ж збирається мене поховати... але хоч би з ким я заговорив — усі зникають без сліду...

Молодий сакс зітхнув, обличчя його на мить спомурніло, але раптом він посміхнувся і безжурно змахнув рукою:

— Досить на сьогодні про сумне! Життя триває! Бенкетуймо й веселімося, сер Седрику, як і належить на поминках саксонського дворянина королівської крові! І треба поспішати, бо хто знає, а раптом диявол унесе з наших очей і цю чудову вечерю?

Розділ 40

А в цей час біля стін обителі Темплстоу так само, як і в Конінгсбурзі, зібрався велелюдний натовп. Незадовго до тієї години, коли мали вирішити питання про життя і смерть Ревекки, з усіх ближніх селищ сюди зійшлося безліч місцевих мешканців. Та якщо в Конінгсбурзі панували галасливі веселощі, ніби на сільському ярмарку чи парафіяльному святі, тут царювали зажура і страх.

Погляди численних простолюдинів було прикуто до брами прецепторії, але ще більше народу оточувало бойовище, яке належало лицарям-храмовникам.

Це була простора й добре утоптана галявина, що впритул підходила до стін обителі. Зазвичай бойовище призначалося для військових та лицарських вправ членів ордену. Воно знаходилося на пласкій вершині мальовничого узвишшя й було обнесене міцною огорожею. Храмовники часто запрошували до прецепторії шляхетних поціновувачів суворих лицарських розваг, тому навколо арени було влаштовано галереї та лави для глядачів.

На східному боці арени було місце, призначене для магістра ордену Храму Луки Бомануара — важке

різьблене крісло, схоже на трон, оточене лавами для впливових членів ордену. Тут же розвивався на флагштоку священний білий прапор із червоним хрестом, а на спинці крісла магістра було начертано латиною девіз ордену: «Господи, не нам, але імені Твоєму пошли славу!»

На протилежному кінці бойовища височів укопаний у землю стовп, оббитий важкими ланцюгами, навколо було складено паливо для вогнища; між купами колод і хмизу залишався тільки вузький прохід — там мала пройти Ревекка. Місце майбутньої страти охороняли чотири кати-ефіопи, чиї чорні як вугілля похмурі фізіономії збентежили публіку, яка бачила в них посланників пекла.

У натовпі, що витріщався на ефіопів, напівголоса перешіптувалися, обмінюючись новинами про вигадки сатани, який надто розгулявся в цей смутний час.

— Чи чули ви, дядечку, — напівголоса повідомляв молодий поселянин майстровому похилого віку, — що диявол уніс разом із душею й тіло шляхетного сакса Ательстана?

— Аякже, аякже. Проте після заступництва святого Дунстана повернув назад і те, й інше...

— Невже повернув? — вигукував спритний хлопчисько в зеленому каптані, який стояв поблизу. — А от мені казали зовсім інше...

Позаду цих двох тупцював високий хлопець із арфою за плечима — сільський менестрель. На ньому була строката розшита сорочка, а на шиї теліпався масивний ланцюг із ключем для настроювання інструмента. Менестрель походив із Шервуда, про що свідчило гравіювання на срібній блясі, прикріплений до його правого рукава.

— Про що це ви розмовляєте? — поцікавився мєнєстрєль. — Я прийшов сюди скласти одну пісню, але, здається, натрапив аж на дві...

— Ательстан помер, — вів далі поселянин, — або був викрадений... Я на власні вуха чув, як із обителі Святого Едмунда долинають заупокійні молитви. У Конінгсбурзі готувалися до багатой тризни...

— Упокой, Господи, його душу, — скорботно похитав головою майстровий. — Шкода. Не так уже багато лишилося давньої саксонської крові...

— Кажи далі, хлопче! — нетерпляче перервав мєнєстрєль старого, відсуваючи ліктем юнака в зеленому каптані. — Та швидше — незабаром почнуть...

— Розповідай, — утрутився в розмову дужий чернець із палицею. — А коли щось не так, я виправлю. Та лишень не бреши, Господь цього не любить.

— Навіщо ж мені брати гріх на душу, отче? — образився поселянин. — За що купив, за те і продаю... Одне слово, поховали Ательстана в монастирі...

— Перша брехня! — прогудів чернець. — Тільки сьогодні я на власні очі бачив його на подвір'ї конінгсбурзького замку. Живого та неушкодженого, хоча й трохи збожеволілого... І головне в тому, — чернець переможно огледів публіку, — що благородний Ательстан як помер при мені, так і відродився до життя!

— Таж і я про те! — мало не плачучи, закричав молодий поселянин. — Ось, значить, лежить він у домовині, а ченці вечеряють просто в склепі. Раптом чують стогін, дзвін ланцюгів і замогильний голос: «У-у-у, каверзні пастирі!»

Майстровий перехрестився, шепочучи: «Господи помилуй, страх-то який!»

— Дурниці! — заревів чернець. — Ательстан жодного слова тієї хвилини не сказав...

Невідомо, чим закінчилася б ця суперечка, якби менестрель не відтягнув ченця вбік за рясу.

— Ти знову нариваєшся, брате Тук! Мало тобі пригод? Чого ти тут крутишся — у келії тобі не сидиться?

— А ти, Аллене? Убрався, наче весела молодичка...

— Мене сюди сам ватажок послав!

— Скажу тобі по секрету, я бачив Ательстана, просто як тебе зараз. І без усякого савану... Гаразд, смійся, коли весело, — спохмурнівши, промовив чернець. — А я тут маю невеличку справу...

Удари великого церковного дзвону увірвали розмову двох знайомих. Удари сипалися один за одним, сповіщуючи про початок церемонії. Натовп завмер, і в абсолютній тиші, яку переривав тільки дзвін, усі голови обернулися до стін обителі, чекаючи на вихід магістра й викритої в чаклунстві й засудженої Ревекки.

Нарешті підйомний міст прецепторії опустився та розчахнулася висока брама. Першими з неї виїхали шість сурмачів, за ними — лицар із прапором ордену, потім прецептори — по два в ряд, і нарешті магістр на чудовому коні в простій збруї. Останнім виїхав лицар Бріан де Буагільбер у блискучих бойових обладунках, але без меча, списа та щита. Усю зброю несли за ним двоє зброєносців.

Вузьке смагляве обличчя Буагільбера, що видніло крізь підняте забрало й почасти було закрите кінцями довгого плюмажу, було блідим, ніби він мав кілька безсонних ночей, пристрасним, гордим і водночас нерішучим. Проте лицар керував норовистим

конем твердою рукою змілого вершника і найкращого воїна ордену храмовників.

По обидва боки від Буагільбера гарцювали Конрад Монт-Фітчет і Альберт де Мальвуазен, які взяли на себе обов'язки поручителів лицаря. Вони були без зброї та в білому одязі — у тому, в який храмовники вибираються в мирний час. За ними злитим строем ішли інші лицарі ордену й вервечка зброєносців і пажів, одягнених у чорне. Це були переважно молоді послухники, що домагалися честі бути посвяченими в лицарі ордену Храму.

Далі, оточена пішими стражниками, схожими на воронів, повільно, але твердо, йшла засуджена. Дівчина була смертельно бліда, однак здавалася спокійною. З неї зняли всі прикраси та яскравий східний одяг; голова Ревекки лишалася непокритою, і тільки дві чорні коси зміїлися по її стрункій спині, обтягненій грубою тканиною білого балахона. Маленькі ступні дівчини були босі.

Натовпом пройшла хвиля шепоту, і якщо поява зверхнього де Буагільбера викликала в людях приховану неприязнь, то Ревекка з її зворушливо покірним виразом обличчя та сліпучою красою, викликала глибоке співчуття. Багато хто відмовлявся вірити, що дівчина з власної волі стала знаряддям диявола...

Процесія мовчки зійшла до бойовища, проминула браму в огорожі, обійшла арену по колу й зупинилася. Магістр і його кінний почет, окрім Буагільбера та його поручителів, спішилися, і стайничі та зброєносці, які перебували біля лицарів, негайно повели коней за огорожу.

Тим часом Ревекку підвели до чорної лави, встановленої поруч із багаттям. Поглянувши на це страш-

не місце, де все вже було приготоване для страти, дівчина здригнулася, заплющила очі й почала беззвучно молитися, ледь помітно ворущаючи губами. За хвилину вона опанувала себе, пильно поглянула на стовп із ланцюгами, ніби примирюючись зі своєю долею, та байдуже відвернулася.

Між тим Лука Бомануар посів місце на узвишші, і щойно всі лицарі відповідно до рангу та орденських чинів розмістилися навколо та позаду нього, хрипкі звуки сурем оповістили про початок Божого суду. Альберт де Мальвуазен виступив уперед і поклав до ніг магістра рукавичку Ревекки, що слугувала запорукою майбутнього двобою.

— Звитяжний лорде і превелебний отче! — урочисто мовив Мальвуазен, — відважний лицар Бріан де Буагільбер, прийнявши цю запоруку, зобов'язався віддати борг честі в нинішньому змаганні. Тим він підтвердив, що дівчина Ревекка, дочка Ісаака з Йорка, воістину справедливо заслуговує на звинувачення в чаклунстві та страту на вогнищі за вироком святішого ордену Храму. Лицар готовий благородно й чесно битися з захисником засудженої, якщо на це буде ваша мудра згода.

— Чи присягнувся лицар, що битиметься за чесну та справедливу справу? — спитав магістр. — Дайте сюди розп'яття...

— Високопревелебний отче, — поспіхом відповів Мальвуазен, — брат наш Бріан де Буагільбер уже присягнувся в присутності лицаря Конрада Монт-Фітчета. Двічі присягатися немає потреби, оскільки противниця його не християнка і він не має права схрестити з нею зброю.

На радість Мальвуазена, магістра задовольнило таке пояснення. Знаючи, що Буагільбер не хоче

публічно присягатися в цьому, настоятель удався до хитрощів, і вдало.

Лука Бомануар дав знак герольдові починати. Сурми загриміли, і герольд, вийшовши на арену, дзвінко вигукнув:

— Слухайте, слухайте, слухайте! Хоробрий лицар сер Бріан де Буагільбер готовий битися з будь-яким вільнонародженим лицарем, який погодиться виступити на захист юдейки на ім'я Ревекка як її представник у судовому двобої. Захисникові засудженої надаються однакові права з представником ордену Храму...

Знову зазвучали сурми, і настала тривала тиша.

— Хто бажає виступити захисником? — голосно спитав магістр Бомануар і вдоволено закінчив: — Отже, ми бачимо, що ніхто не з'явився... Зверніться до підсудної із запитанням, чи чекає вона на когось, хто висловив би згоду брати участь у двобої!

Герольд попрямував до Ревекки, і тієї ж хвилини, порушуючи перебіг церемонії, Бріан де Буагільбер поскакав до вогнища, опинившись поряд із дівчиною водночас із посланником магістра.

— Що він робить? — напівголоса запитав Мальвуазен, стурбовано схилившись до Луки Бомануара. — Чи дозволяють це правила?

— Ми не можемо перешкоджати супротивникам спілкуватись одне з одним, оскільки це сприяє знайденню істини. Адже так чи інакше ми звертаємося до суду Божого... Що вона сказала? — звернувся магістр до герольда, коли той, повернувшись, постав перед ним.

— Засуджена не визнає себе винною, знову наполягає на двобої та просить про законне відстрочення. По закінченні призначеного вами терміну, якщо її

захисник так і не з'явиться, вона сумирно підкориться Божій волі.

— Щоб ніхто не зміг закинути нам несправедливість і недотримання закону, — поважно промовив магістр, — поки сонце не закотиться, ми чекатимемо... Після цього злочинниця має приготуватися до смерті.

Ревекка покійно вислухала рішення магістра, замислено схиливши голову. Раптом до неї долинув тихий голос Бріана де Буагільбера, що змусив її здригнутися й викликав набагато більше стривоження, ніж слова герольда.

— Чи чуєш ти мене, мила Ревекко?

— Іди геть, жорстокий лицарю, я не хочу мати з тобою нічого спільного! І більше не наважуйся звертатися до мене!

— Я не розумію, що тут відбувається... — несамовито зашепотів храмовник. — Це бойовище, це вогнище, ці в'язанки хмизу і чорні привиди катів... Я знаю, навіщо вони тут, але це здається мені жахливим сном...

— На відміну від тебе, — не стримала презирливу посмішку дівчина, — я сприймаю все, що відбувається, як справжнісіньку дійсність.

— Послухай, Ревекко! — пробурмотів Буагільбер, — у тебе ще є можливість урятувати своє життя! Сідай у сідло позаду мене... мій кінь швидий, як нічий інший, і за годину погоня нам буде не страшна... Нехай я буду проклятий, нехай ім'я Бріана де Буагільбера буде навіки вкрите ганьбою та забуте, ти мені дорожча за все! Для нас відкриється цілий світ...

— Іди, — з болем промовила дівчина. — Ти мені не потрібен. Краще померти, ніж стати твоєю. Я не навиджу тебе, лицарю...

Ревекка замовкла й відвернулася, тому що до них наближався настоятель, стривожений тривалою відсутністю Буагільбера.

— Ну що, може, відьма хоча б тобі зізналась у своїх злочинах? — посміхаючись, спитав Альберт Мальвуазен.

— Уперта, як тисяча чортів, — роздратовано відповів храмовник.

— У такому разі, благородний брате, ти маєш повернутися на своє місце і терпляче чекати, поки не спливе термін. Тінь уже подовжується... Ходімо, хоробрий Буагільбере, прикраса нашого святого ордену! — Із цими словами прецептор простяг руку, щоб узяти повід лицарського коня.

— Лицеміре! Не торкайся мого повіддя! — гнівно закричав Бріан де Буагільбер, відштовхуючи руку Мальвуазена, і шаленим галопом помчав на протилежний бік бойовища...

Дві наступні години минули в марному очікуванні лицаря-захисника. Натовп засумував, деякі глядачі, втомившись через неробство, пішли.

— Причина зрозуміла, — зауважив чернець у натовпі, звертаючись до менестреля. — Хоча вона й рідкісна красуня, проте чужої крові. Ех, якби не мій сан... Присягаюся, ця палиця добре б поплясала на спинах пихатих храмовників. А тепер, схоже, уже ніхто не заступиться за дівчину...

Серед членів ордену також усе частіше лунали думки, що чаклунку сплять іще до темряви. Наближався час оголосити запоруку Ревекки недійсною. Нарешті магістр дав знак герольдові наблизитися, але тієї ж хвилини в розчахнутій брамі бойовища з'явився вершник.

Сотні голосів у натовпі заревіли: «Захисник! Захисник!», проте в міру наближення лицаря до центру арени захоплення змінилося на розчаровані вигуки. Кінь лицаря, мабуть, промчав десятки миль не зупиняючись, ледве пересував ноги і втомлено тремтів, а сам вершник, весь укритий пилом і дорожною гряззю, насилу тримався в сідлі.

Проте на вимогу герольда назвати своє ім'я та мету приїзду вершник твердо і з гідністю відповів:

— Я, чесний лицар дворянського роду, з'явився сюди, щоб списом і мечем виправдати дівчину Ревекку, дочку Ісаака з Йорка, для перемоги закону та справедливості й скасування смертного вироку, винесеного дівчині, як такого, що не має доказів, і несправедливого. А також для двобою з сером Бріаном де Буагільбером, якого я оголошую зрадником, убивцею та брехуном, який заслуговує на презирство. Зі мною Господь, Пресвята Діва й мій покровитель Святий Георгій.

— Незнайомцю, — зверхньо промовив прецептор Мальвуазен, — ти маєш навести докази, що ти справжній лицар шляхетного походження. Орден Храму не дозволяє своїм братам битися проти тих, хто ховає своє обличчя...

— Моє ім'я, — мовив лицар, відкриваючи забрало, — набагато давніше й відоміше за твоє, Альберте Мальвуазен. Я — Вілфред Айвенго!

Слова Вілфреда перервав раптом схриплий голос де Буагільбера:

— Я не битимуся з тобою. Спершу вилікуй свої рани, знайди кращого коня замість цієї дохлої клячі, і тоді, можливо, я й зможу, не принижуючи себе, вибити з тебе дух.

— А! Пихатий лицар Храму! — вигукнув Айвенго. — Ти, мабуть, забув, що двічі побував на землі, вражений моїм списом! Згадай-но бойовище в Акрі й турнір в Ашбі. Пригадай, як ти на кожному кроці вихвалявся, що здолаєш лицаря Айвенго й відновиш свою честь! І якщо ти негайно не станеш до бою, при всіх дворах Європи і в кожній прецепторії твого ордену тебе називатимуть не інакше, як боягузом!

Храмовник кинув погляд на Ревекку і, помітивши, що дівчина не відводить палаючих очей з Вілфреда, шалено заревів:

— Саксонський безродний пес! Тримай міцніше свого списа та готуйся до смерті!..

— Чи дозволяє мені великий магістр стати до двобою? — спокійно поцікавився Айвенго, обертаючись до Бомануара.

— Не маю права відмовляти тобі в цьому. Одначе необхідно, щоб звинувачувана підтвердила твоє право виступити її захисником... Хоча, якщо бути справедливим, ти, лицарю, подолав тривалий шлях і ще не готовий до битви. Я б хотів, щоб умови для учасників двобою були однаковими.

— Нехай буде як буде. Тут не турнірна розвага, а Божий суд... Ревекко! — Айвенго наблизився до місця страти. — Чи визнаєш ти мене своїм захисником?

— Так! Визнаю! — вигукнула надзвичайно схвильована дівчина. — О, ні! Ти не повинен. Ці рани... Ти загинеш через мене...

Та Вілфред Айвенго вже не чув її голосу — він нетерпляче мчав до центру бойовища, опустивши забрало і тримаючи списа навпереваги.

Так само негайно вчинив і Бріан де Буагільбер. Одначе його зброєносець, застібаючи пряжку на шо-

ломі храмовника, устиг помітити, як змінилось обличчя лицаря — блідість змінили плями багрового рум'янцю.

Герольд, бачачи, що обидва супротивники готові до сутички, тричі голосно оголосив:

— Виконуйте свій обов'язок, звитяжні лицарі!

Потім він відійшов, а магістр Лука Бомануар кинув на арену запоруку двобою — рукавичку Ревекки, і мовив фатальні слова:

— Починайте!

Гримнули сурми, натовп глядачів завмер, і лицарі помчали назустріч один одному.

І тут сталося те, на що всі чекали й чого боялися: змучений тривалою подорожжю кінь Айвенго і його вершник, який іще не одужав, від першого ж удару влучного списа храмовника впали на арену. Гарячий кінь проніс Буагільбера повз і зупинився.

Раптом сталося щось непередбачене. В момент зіткнення спис Вілфреда лише трохи зачепив щит супротивника, проте, на загальний подив, Бріан де Буагільбер похитнувся в сідлі, втратив стремена і, своєю чергою, сковзнув із сідла і впав на землю.

Айвенго миттю звільнився з-під свого коня, який лежав нерухомо, скочив на рівні, вихопив меч і кинувся до храмовника. Одначе його супротивник не ворухнувся й навіть не спробував підвестися, щоб продовжити бій. Ставши ногою на грудний панцир лицаря, Вілфред приставив кінець меча до його горла й вимагав здатися, погрожуючи негайною смертю.

Але Бріан де Буагільбер лежав мовчки й не рухався.

— Не вбивай його, сер лицарю! — вигукнув великий магістр. — Не губи душу нашого брата без сповіді й відпущення гріхів! Ми визнаємо твою перемогу!

Лука Бомануар спустився на арену та наказав зняти шолом із переможеного. Очі Буагільбера були заплющені, на синьо-багровому обличчі застигла остання судомна посмішка.

Незабаром і ця страшна посмішка почала танути, щоки зблідли, риси обличчя загострилися. Навіть не постраждавши від списа свого ворога, храмовник став жертвою власних неприборканих пристрастей.

— Воістину стався суд Божий! — промовив магістр ордену Храму. — Хай буде в усьому Його воля.

Розділ 41

Над бойовищем висіла напружена тиша.

Лише Вілфред Айвенго порушив її, поставивши єдине запитання: чи визнає магістр його дії такими, що відповідають правилам судового двобою.

— Цілком! — промовив Лука Бомануар. — Оголошую дівчину Ревекку вільною та безневинною. Зброя, обладунки, кінь і тіло померлого лицаря залишаються в розпорядженні переможця.

— Я не хочу користуватися майном лицаря, — відповів Айвенго, — і не віддам на ганьбу його мертве тіло. Буагільбер бився чесно; рука Божа, а не людська, вразила його. Нехай його поховають без зайвої пишноти — як і належить померлому за несправедливу справу. Що ж стосується дівчини...

Слова Айвенго перервав тупіт багатьох коней. Земля задрижала — вочевидь, наближалася ціла лавина вершників. Нарешті у брамі бойовища з'явився Чорний Лицар, а за ним — загін кінних воїнів і лицарський почет, повністю озброєний.

Вершники спішилися біля узвишшя, де зібралися храмовники.

— Ми таки спізналися! — невдоволено вигукнув Ричард. — Я, власне, хотів був залишити цього Буагільбера собі, але... Чи треба було тобі, Айвенго, братися за такі справи, коли ти насилу тримаєшся на ногах?

— Не я, а саме Провидіння, ваша величносте, — відповів Айвенго, — покарало цього гордія. Бріан де Буагільбер не заслуговував на почесну смерть, яку ви для нього обрали.

— Мир його праху, якщо тільки це можливо, — промовив Ричард Левове Серце, поглянувши на нерухоме тіло храмовника. — Він був хоробрим лицарем і помер в обладунках, як справжній воїн... Проте навіщо гаяти час? Сер Бохуне, виконуй свої обов'язки!

Один із лицарів почиту короля зістрибнув із сідла, виступив уперед і, опустивши важку руку на плече настоятеля, суворо промовив:

— Я беру тебе, Альберте Мальвуазен, під варту як державного злочинця!

Лука Бомануар, який досі вражено мовчав, мовив:

— Хто наважується заарештовувати лицаря Храму Сіонського в стінах його прецепторії, та ще й у присутності великого магістра ордену? Хто має відповісти за цю зухвалу образу?

— Моє ім'я Генрі Бохун, граф Ессекс, я — головнокомандувач усіх військ Англії.

— До того ж граф бере під варту Мальвуазена, — додав король, відкриваючи забрало шолома, — за наказом Ричарда Плантагенета, якого ти, магістре, бачиш зараз перед собою... Конраде Монт-Фітчет, твоє щастя, що ти народився не моїм підданим! Щодо

Мальвуазена та його брата Філіппа, — обидвох буде страчено ще до закінчення цього тижня...

— Я оскаржу твій вирок! — в обличчя королю крикнув магістр.

— Поглянь на вежу цієї обителі, храмовнику, — посміхнувся Ричард, — там майорить англійський королівський прапор, а не орденський. І від цього дня завжди буде так. Примирися, Луко Бомануар, і будь розважливим, якщо нічого вдіяти не можеш!

— Я подам скаргу Святішому Престолу. Ти порушив права і привілеї ордену Храму, надані самим Папою!

— Чини як знаєш, — відповів король. — Одначе краще б тобі не казати про порушення прав після того, як ви влаштували тут гніздо заколотників... Їдь зі своїм вірним почетом до іншої прецепторії, може, тебе десь приймуть. А можеш і залишитися — якщо хочеш бути свідком істинного правосуддя...

— Що? Мені залишатися гостем у будинку, де я маю бути повелителем? — вигукнув Лука Бомануар. — Нізащо! Лицарі, зброєносці та служителі, йдіть за прапором святого ордену Храму!

Магістр прибрав величної постаті під поглядом короля. Розгублені храмовники скупчилися навколо нього, ніби вівці навколо сторожового пса, які зачули близькі звуки виття голодного вовка. Проте страху в них не відчувалося — первинний подив змінила ворожість. Вони зімкнулися в ряд, виставивши списи, а позаду лицарів чорною стіною замерли сторожа прецепторії та зброєносці. Натовп глядачів, де нещодавно лунали глузування й обурені вигуки, глухо загудів, угледівши грізний стрій досвідчених воїнів.

Граф Ессекс, бачачи, що храмовники вишикувалися в бойовому порядку, наказав своїм ратникам бути готовими до бою. І тільки король Ричард, ніби радіючи небезпеці, промчав уздовж строю лицарів, сміючись і підбадьорюючи їх:

— Що ж це ви, шановне панство, насупилися? Невже не знайдеться жодного гідного лицаря, який бився б із самим королем Англії?

— Слуги святого Храму! Зупиніться!.. — вигукнув магістр. — Кюня мені... — Лука Бомануар сів у сідло й попрямував до короля. — Я не дозволю жодному з членів ордену битися з тобою, англійський володарю. Наш орден не служить мирській марноті й гордині... За мною, браття!

Він дав знак відступати, а сурмачі відразу заграли східний марш, який звичайно був для лицарів Храму сигналом до походу. Храмовники перешикувалися в колону та повільно рушили до брами, ніби бажаючи показати, що йдуть із поля бою тільки з волі свого великого магістра, а не тому, що бояться супротивника. Натовп збуджено зашумів, побачивши спину останніх вершників. Лише чернець Тук був розчарований та, не втримавшись, погрозив їм услід своєю пудовою палицею...

У цей час Ревекка, знесилена та приголомшена зміною своєї долі, лежала на руках старого батька, який усівся просто на землю біля ганебного стовпа з ланцюгами. Дівчина була напівпритомна й зовсім не усвідомлювала того, що відбувалося навколо.

— Ходімо, моя мила дочко, безцінний мій скарб, упадімо до ніг цього доброго юнака, — нарешті прошепотів Ісаак, і Ревекка опам'яталася.

— Ні, батьку! — стрепенулася Ревекка. — Я не можу... я не наважуся зараз говорити з ним, мені так

багато треба йому сказати... Ти маєш рацію, але не тепер. Біжімо швидше з цього страшного місця!..

— Але як же ж так, Ревекко? Хіба можна не вимовити ані слова, щоб подякувати тому, хто ризикував життям заради тебе?! Тому, хто зголосився бути захисником моєї єдиної дочки, щойно я тільки назвав її ім'я?! — засмутився старий. — Нас назвуть невдячними псами, і будуть праві...

— Батьку! — Ревекка важко підвелася й поглянула на арену, але того, кого вона шукала очима, не було видно серед безлічі лицарів і воїнів. — Зараз не час, тим більше що я бачу там самого короля Ричарда...

— Що ти сказала? — Ісаак миттю скочив на рівні й схопив дочку за руку. — І справді... Ходімо ж звідси швидше, золота моя, ти правильно кажеш... — Старий потягнув Ревекку з бойовища до ношів, які чекали біля брами, бормочучи під ніс: — Ось кому мені не слід потрапляти під гарячу руку... Ричард не пробачить мені тих грошових справ, які я вів із його братом...

Так Ревекка, чия доля протягом усього цього дня хвилювала всю округу, зникла непоміченою, і тепер увагу глядачів було прикуто до Чорного Лицаря. Знов і знов над бойовищем лунали захоплені вигуки: «Хай живе Ричард Левове Серце! Геть храмовників!»

Проте невдовзі король залишив арену, бойовище спорожніло, і народ почав іти звідти; хтось радів щасливому закінченню судового двобою, але були й такі — щоправда, їх можна було порахувати на пальцях, — які сумували, що не довелося подивитися на палаюче багаття й відьму, яка б звивалася в полум'ї.

Айвенго, не поспішаючи, їхав поруч із графом Ессексом; обидва вершники замикали почесний ескорт короля Англії.

— Добре ще, що король не примчав сам і розважливо захопив тебе і твій загін... — зауважив Вілфред. — Знаючи його неприборкану вдачу й нерозважливість, можна було чекати на що завгодно.

— Хіба ж то, сер Айвенго, — засміявся граф, — нашому королю не властива мудра розважливість? Саме в цей час я вів загін до Йорка, де зібралися прибічники принца Джона, і на шляху випадково зустрівся з його величністю... Як і годиться мандрівному лицареві й борцю за справедливість, Ричард, у супроводі напівживого єврея-фінансиста, мчав рятувати його дочку. Мені насилу вдалося переконати короля наказати моєму загону повертати коней...

Розділ 42

Заколот принца Джона зазнав поразки.

Щойно в Йорку поширилася звістка про те, що до міста наближається численне військо на чолі з королем Англії Ричардом, — заколотники зникли хто куди, і принц остаточно залишився без своїх прибічників.

Він сам з'явився до вінценосного брата, каючись. Ричард зустрів принца задоволений, немов після вдалого полювання, проте мовив, указуючи у вікно на розташовані біля стін Йоркської фортеці загони графа Ессекса: «Джоне, бачиш, — тут зі мною дуже серйозні й сердиті хлопці. Їдь-но ти краще до нашої матінки в Аквітанію, передай їй моє шанування та

синову любов... Погостуй у неї, відпочинь. І залишайся біля неї, поки в Англію не прийде більш мирний час...»

Судові процеси, що відбулися після цього, були докладно описані укладачами історичних хронік і літописів.

Морис де Брасі втік за море і знайшов притулок при дворі французького короля, вступивши до нього на службу. Філіпп де Мальвуазен і його брат Альберт, настоятель обителі Темплстоу, були страчені. Ніхто не шкодував про їхню долю — покарання було цілком заслуженим, оскільки чимало людей постраждали через їхній деспотизм і крайню жорстокість. Вальдемар Фіц-Урс, душа заколоту і його натхненник, відбувся вигнанням із Англії, а про принца Джона всі швидко забули...

Король Ричард залишився в Йорку, щоб відновити у ближніх графствах лад і спокій, порушені жадібністю і владолюбством його брата. А за певний час Седрика Сакса було покликано до королівського двору.

Отримавши це запрошення, Седрик висловив надзвичайне незадоволення, однак не міг не підкоритися. Повернення Ричарда знищило останню надію на відновлення саксонської династії на англійському троні. Окрім того, він мав, хоча й дуже неохоче, визнати, що нинішнього короля любить народ, який у разі усобиці напевне стане на бік Ричарда.

Шлюб леді Ровени й благородного Ательстана, що його ретельно готував Седрик, також дав глибоку тріщину. Після свого дивовижного повстання з мертвих Ательстан почав нескінченну чвару з місцевим духовенством. Седрик прибув до нього, щоб знову — і лише з чистої впертості, вже ні на що не сподіваючись, — поговорити про те саме: про союз із його

вихованкою, об'єднання саксів і порятунок країни. Нащадок саксонських королів лежав на канапі з кубком вина в руці.

На цей час дух помсти, який оволодів Ательстаном, трохи ущух, і замість тих жахів, які він обіцяв настоятелеві монастиря Святого Едмунда, благородний сакс обмежився справедливим, але суворим покаранням. Чи то через уроджену доброту, чи то задовольняючи прохання леді Едит, чи то згадавши євангельське «око за око і зуб за зуб», Ательстан ув'язнив абата разом із його братією в підземеллі Конінгсбурга на три дні — без їжі та води. Однак абат, щойно вийшовши на волю та натерпівшись голоду, холоду і щурів у в'язниці, погрожував господарю замку відлученням від церкви, і війна, що трохи ущухла, спалахнула знову...

— Друже мій Седрику, — простогнав Ательстан, побачивши гостя, — вони мене в домовину заганяють! Я смертельно втомився...

— Та про кого ти, благородний лицарю?

— Про клятих церковників...

Седрик із досадою відмахнувся й заспівав старої. Та щойно він вимовив ім'я леді Ровени, Ательстан стрепенувся, підняв кубок і попросив у Седрика дозволу випити за здоров'я прекрасної леді та за її союз із Вілфредом Айвенго. Тож і казати не стало про що, і Седрик звелів слугі подати і йому кубок...

Закохані дістали згоду та благословення Седрика Сакса, і невдовзі було призначено день весілля. Вінчання леді Ровени й сера Вілфреда відбулося у величному кафедральному соборі міста Йорк із усією пишнотою, притаманною таїнствам римської церкви. Сам король Ричард був присутній серед гостей, і його люб'язна увага до численної рідні наречених,

раніше принижуваної норманами, дала саксам надію на мирне відновлення прав, яких їх позбавили. Це одруження стало запорукою швидких змін і майбутньої згоди між двома народами.

Забігаючи далеко вперед, скажемо, що Седрикові вдалося дожити до тих часів, коли нормани полишили свою зверхність, а сакси пом'якшали до завойовників і навіть почали вчити своїх дітей норманських премудростей та етикету.

Окрім близьких на багатому весільному бенкеті були присутні безліч простолюдинів, які захоплено вітали прекрасне молоде подружжя.

Відданий Гурт, щедро нагороджений, остаточно утвердився на посаді зброєносця Айвенго, а сміливий Вамба отримав у подарунок новий ковпак, чудово прикрашений срібними дзвониками. Обидва вони колись поділяли небезпеки з Вілфредом, а тепер мали цілковите право залишатися поруч із лицарем у набагато щасливіших обставинах...

Розділ 43

За два дні після вінчання Ельгіта, служниця леді Ровени, з'явилася з доповіддю, що якась дівчина просить прийняти її для бесіди наодинці. Леді Ровена здивувалася, проте, повагавшись, усе-таки звеліла привести відвідувачку й наказала слугам піти. Сама ж присіла, накинувши на обличчя тонке біло-сніжне покривало.

Незнайомка виявилася дуже молодою жінкою благородної зовнішності; вона була вся загорнена в світлу тканину, розшиту золотими нитками. Покривало швидше підкреслювало, ніж приховувало гнучкі

лінії її витонченої фігури та горду поставу. Поводилася відвідувачка шанобливо, але без страху або бажання викликати приязнь до себе.

Леді Ровена запропонувала загадковій гості присісти, одначе та, озирнувшись на Ельгіту, знову висловила бажання розмовляти без свідків. Щойно служниця вийшла з кімнати, на превеликий подив леді Ровени дівчина опустила на коліно, притисла руки до чола і, схилившись до підлоги, поцілувала край одягу господарки будинку.

— Що це означає? — збентежилася леді Ровена. — Чому ви віддаєте мені таку незвичайну шану?

— Благородна пані, — промовила гостя, — пробачте мені за зухвальство, але це лише знаки пошани, звичайні для мого народу. І це тільки мала данина подяки й поваги стосовно вашого чоловіка Вілфреда Айвенго... Я — та нещасна Ревекка, через яку він ризикував своїм життям у двобої з храмовником Буагільбером у Темплстоу...

— Вілфред Айвенго, — вигукнула леді Ровена, — того дня намагався хоча б трохи відплатити вам за ваш невсипний догляд за безпомічним пораненим. Улаштуйтеся ж, мила Ревекко! Чи можемо ми з сером Вілфредом чимось служити вам?

— Мені нічого не треба, — промовила Ревекка, — але я прошу вас, леді, передати серу Айвенго мою глибоку подяку і прощальний уклін.

— Хіба ви залишаєте Англію?

— Ми з батьком поїдемо, міледі, ще до кінця цього місяця. У мого батька є рідний брат, який у великій милості в халіфа Гранаді Мохамеда Боабділа. Туди ми й вирушаємо шукати спокою, тиші та щасливішого життя. Ми оселимось у Гранаді, сплативши данину, якої вимагає мусульманський закон...

— Хіба в Англії ви не матимете покровителів? — не стримавшись, перервала дівчину леді Ровена. — Мій чоловік близький до короля Ричарда, справедливого та великодушного.

— Я в цьому не сумніваюся, одначе — і ви це, добра леді, знаєте — англійці постійно воюють із сусідами, одне з одним, з іновірцями... І завжди готові оголити мечі... Тут не буде миру моему племені. — Ревекка сумно похитала головою. — Адже ми вічні вигнанці.

— Але вам немає чого боятися! Дівчині, яка врятувала життя Вілфреда Айвенго, вірного слуги короля, — переконано промовила леді Ровена, — не треба боятися переслідування в Англії. Усі — і нормани, і сакси — вшановуватимуть вас...

— Мої заслуги та добрі наміри не зруйнують перешкод між вашим народом і моїм, добра пані, — відповіла Ревекка. — Різниця у вірі, у вихованні та багато іншого не дадуть змоги вам і нам стати ближчими... Прощайте ж! Я прошу лише виконати моє єдине прохання, перше ніж я полишу ваш будинок назавжди. Ваше обличчя зараз закрите, як було закрите й тоді, коли ми вперше зустрілись у лісі... Дайте ж поглянути на нього, леді Ровено, адже кажуть, що ви — прекрасні!

— Чутки завжди перебільшують, — посміхнулася леді Ровена. — Я зроблю це за однієї умови. Ти маєш зробити те саме.

Ревекка мовчки кивнула.

Ровена, соромлячись, відкинула накидку, і тендітна шкіра її обличчя вкрилася рум'янцем, одначе вона не опустила очі, захоплено дивлячись на незвичайні риси гості, що відкрилися перед нею. Ревекка також зашарілася, потім ніби тіль хмари вкрила її обличчя.

Дівчина злегка хитнулася і на секунду схилила голову. Одначе на стривожене запитання леді Ровени, чи здорова вона, Ревекка відповіла:

— Усе добре, міледі... Ваше лагідне обличчя і його благородні риси вічно житимуть у моїй пам'яті. Я дякую Богові за те, що полишаю будинок мого випадкового захисника, знаючи, що поруч із ним ви, леді Ровено, — здавалося, Ревекку полишають останні сили, одначе вона опанувала себе і, вже спокійно посміхаючись, промовила: — Спогади про пережите досі мучать мене... Прощавайте! Мені лишилося тільки віддати вам найнезначнішу частину мого боргу. Прийміть від мене в дар цю скриньку...

Леді Ровена відімкнула оправлену в срібло скриньку з чорного дерева. На синьому оксамиті виблиснули коштовності — алмазні сережки та намисто.

— Ні! — вигукнула вона, простягаючи скриньку Ревецці. — Я не можу прийняти такий дорогий подарунок.

— Залиште це собі, леді, — заперечила Ревекка. — Не принижуйте мене. Ви маєте владу, шляхетність, вплив; ми ж маємо тільки багатство. Воно джерело нашої сили і слабкості. Одначе все моє багатство не варте й малої частки того, що ви можете отримати лише одним своїм словом або поглядом... наприклад, кохання, сердечну дружбу, відданість. Прийміть цей дар, леді Ровено, на пам'ять про мене; для мене коштовності не мають ціни — я ніколи більше не носитиму прикрас... Перекажіть слова подяки вашому чоловікові, серу Вілфреду Айвенго, якщо він іще пам'ятає ту, яку врятував від жахливої смерті...

Тут голос Ревекки по-зрадницькому затремтів; глибокий сум і ніжність, які прозвучали в ньому, підказали леді Ровені те, чого дівчина не хотіла

й не могла вимовити. Незвичайна гостя поспіхом попрощалася з господаркою будинку та майже вибігла з покоїв.

* * *

Леді Ровена й Вілфред Айвенго жили довго і щасливо. Коли обидва вони були ще молоді, доля всіляко перешкоджала тому, щоб юнак і дівчина були разом, і через це їхнє кохання ще посилилося. Чи згадував Вілфред прекрасну єврейку Ревекку — про це тільки Бог знає; тільки раз, на зорі їхнього подружнього життя, леді Ровена згадала ім'я дівчини, розповівши про незвичайний візит Ревекки й показавши дивовижний подарунок.

Вілфред Айвенго успішно служив при дворі та, як і раніше, був у честі в короля. Він міг би досягти й більше, якби цьому не завадила передчасна смерть Ричарда Левове Серце, який загинув у Франції під стінами замку Шалю поблизу Ліможа. Із закінченням життя і правління цього великодушного короля, лицаря й романтика, легковажного та байдужого до державних справ, загинули всі честолюбні мрії та грандіозні плани, що їх заповідав своєму синові несамовитий Седрик Сакс.

*Кавалькада привернула увагу
не тільки Вамби, а й Гурта.*

Останнім до зали увійшов пілігрим...

*Коли хмара куряви осіла, стало видно,
що половину лицарів вибито з сідел.*

*Бріан де Буагільбер
і Лицар, Що Втратив Спадщину, почали двобій.*

— Ніколи ще лицарський вінець
не прикрашав чоло більш гідного воїна...

Чернець узяв до рук арфу і провів по струнах.

*Леді Ровена більше не могла без сліз
слухати ці слова.*

— Ти хочеш посісти моє місце?.. Та тебе ж повісять!

— Тебе можуть поранити, Ревекко.
Відійди якнайдалі від вікна!

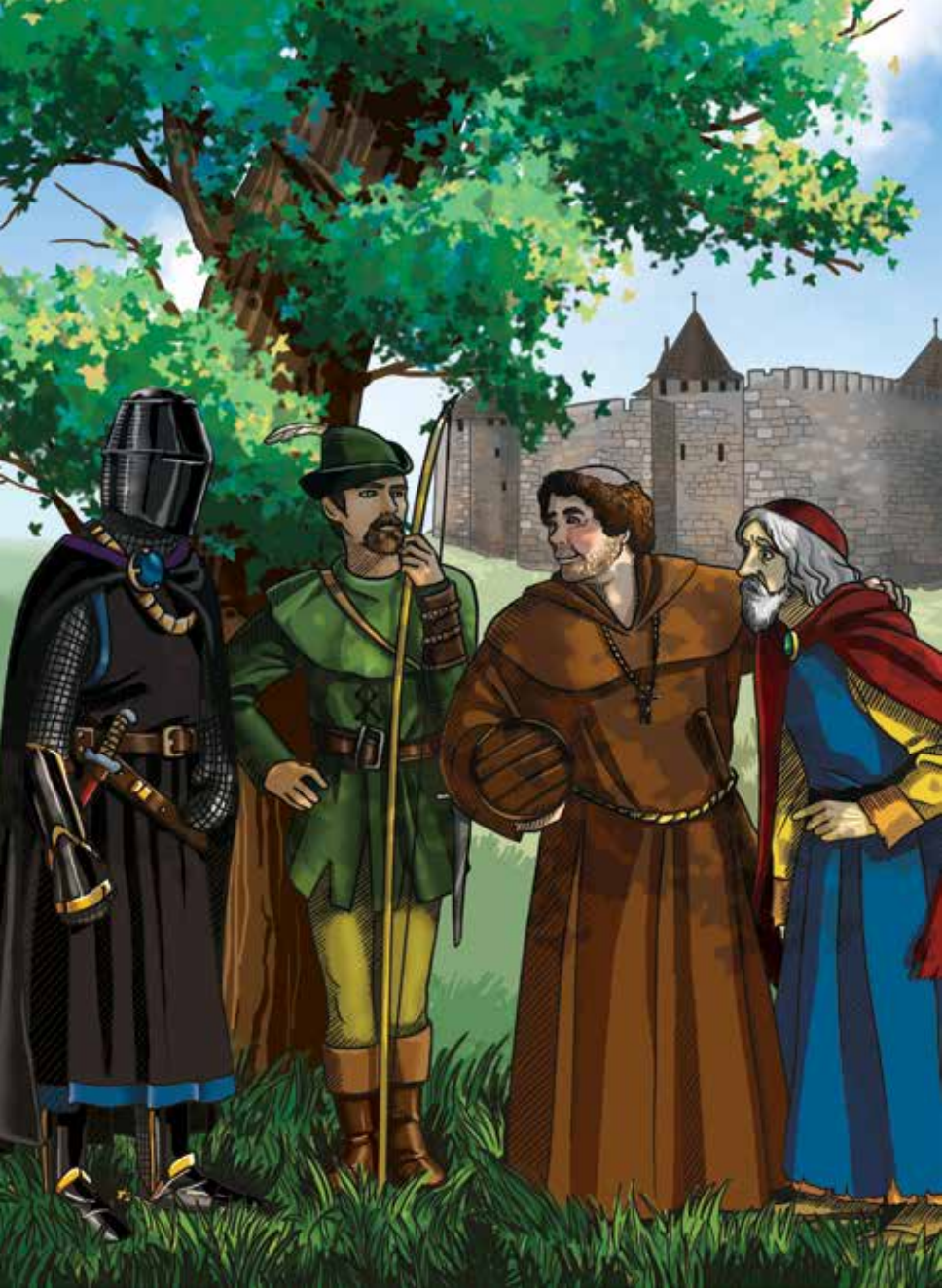

Біля брами сталася відчайдушна сутичка.

*Урфрида раптом з'явилася
на самому верху однієї з веж.*

— Вогнем і мечем здобув я цього бранця, —
виголосив причетник.

Вілфред... кинувся вслід за Чорним Лицарем...

— Батьку! — закричав Айвенго. — Прости мене!

Айвенго нетерпляче мчав до центру бойовища.

— Я прошу вас, леді, передати серу Айвенго... прощальний уклін.

Зміст

<i>Історії «шотландського чарівника»</i>	5
Розділ 1	9
Розділ 2	15
Розділ 3	21
Розділ 4	24
Розділ 5	29
Розділ 6	32
Розділ 7	36
Розділ 8	40
Розділ 9	44
Розділ 10	46
Розділ 11	52
Розділ 12	56
Розділ 13	64
Розділ 14	71
Розділ 15	74
Розділ 16	80
Розділ 17	85
Розділ 18	90
Розділ 19	93
Розділ 20	99

Розділ 21.....	106
Розділ 22.....	113
Розділ 23.....	121
Розділ 24.....	124
Розділ 25.....	129
Розділ 26.....	135
Розділ 27.....	139
Розділ 28.....	144
Розділ 29.....	149
Розділ 30.....	153
Розділ 31.....	160
Розділ 32.....	166
Розділ 33.....	172
Розділ 34.....	176
Розділ 35.....	181
Розділ 36.....	190
Розділ 37.....	194
Розділ 38.....	198
Розділ 39.....	204
Розділ 40.....	212
Розділ 41.....	224
Розділ 42.....	229
Розділ 43.....	232

Літературно-художнє видання

Серія «Бібліотека пригод»

СКОТТ Вальтер
Айвенго

Для дітей середнього шкільного віку

Головний редактор *С. С. Скляр*
Відповідальний за випуск *Г. В. Сологуб*
Редактор *Н. В. Бордукова*
Художній редактор *Н. В. Величко*
Технічний редактор *А. Г. Верьовкін*
Коректор *О. О. Невєжина*

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
Св. № ДК65 від 26.05.2000
61140, Харків-140, просп. Гагаріна, 20а
E-mail: cop@bookclub.ua

ГУРТОВИЙ ПРОДАЖ КНИГ ВИДАВНИЦТВА

ХАРКІВ

ДП з іноземними інвестиціями
«Книжковий Клуб
“Клуб Сімейного Дозвілля”»

61140, м. Харків-140,
просп. Гагаріна, 20-А
тел/факс +38 (057) 703-44-57
e-mail: trade@bookclub.ua
www.trade.bookclub.ua

Київська філія

04073, м. Київ, просп. Московський, 6, кімн. 35,
тел. +38 (067) 575-27-55
e-mail: kyiv@bookclub.ua

Одеська філія

65017, м. Одеса, вул. Малиновського, 16-А, кімн. 109
тел. +38 (067) 572-44-28
e-mail: odessa@bookclub.ua

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»

служба роботи з клієнтами:

тел. +38 (057) 783-88-88
e-mail: support@bookclub.ua
Інтернет-магазин: www.bookclub.ua
«Книжковий клуб», а/с 84, Харків, 61001

Скотт В.

**С44 Айвенго / Вальтер Скотт ; пер. з рос. І. Чернової ;
худож. А. Носач. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб
Сімейного Дозвілля», 2011. — 240 с. : іл. — (Серія
«Бібліотека пригод», ISBN 978-966-14-0862-2).**

ISBN 978-966-14-7446-7(PDF)

Один із найпопулярніших романів В. Скотта розповідає про надзвичайні події, що відбувалися в середньовічній Англії. Разом із Ричардом Левове Серце, Робіном Гудом і хоробрим Айвенго юні читачі поринуть до світу пригод. На них чекають лицарські турніри, замки в полум'ї та беззахисні чарівні леді...

ББК 84.4ВЕЛ